

INFORMACJA
o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych
działających na podstawie ustawy
z dnia 27 kwietnia 2006 r.
o spółdzielniach socjalnych
za okres 2016–2017

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych
działających na podstawie
ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych
za okres 2016–2017

Warszawa, czerwiec 2018 r.

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	4
Wprowadzenie	5
Streszczenie	6
1. Monitoring spółdzielni socjalnych	10
2. Spółdzielczość socjalna w Polsce	12
2.1. Ramy prawne	13
2.2. Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce	18
3. Struktura i zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych	23
3.1. Założyciele	23
3.2. Organy	26
3.3. Zatrudnienie i liczba pracujących niepełnosprawnych	27
3.4. Przynależność do związku rewizyjnego	30
4. Przedmiot działalności i finanse spółdzielni socjalnych	33
4.1. Przedmiot działalności spółdzielni socjalnych	33
4.2. Główne obszary działalności gospodarczej	35
4.3. Finanse spółdzielni socjalnych	37
4.4. Czas funkcjonowania i bieżące problemy spółdzielni socjalnych	38
5. Instrumenty wsparcia spółdzielni socjalnych	40
5.1. Wsparcie z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	40
5.2. Wsparcie z Funduszu Pracy	43
5.3. Wsparcie w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój	51
5.4. Wsparcie w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych	58
5.5. Inne instrumenty wsparcia	62
6. Realizacja zadań publicznych oraz zamówień publicznych przez spółdzielnie socjalne	66
6.1. Zlecenie zadań publicznych przez organy administracji publicznej	66
6.2. Aspekty społeczne w zamówieniach publicznych	76
7. Studia przypadku spółdzielczości socjalnej	84
Spis tabel	91
Spis wykresów i map	93

ASOS	Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020
BGK	Bank Gospodarstwa Krajowego
CIS	Centrum Integracji Społecznej
DES	Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
ESiS	sektor ekonomii społecznej i solidarnej
FIO	Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014–2020
FP	Fundusz Pracy
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JST	jednostka samorządu terytorialnego
KIS	Klub Integracji Społecznej
KFPS	Krajowy Fundusz Przedsiębiorczości Społecznej
KRS	Krajowy Rejestr Sądowy
MRPiPS	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
OZRSS	Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych
PES	podmiot ekonomii społecznej i solidarnej
PFON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
PO WER	Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój
Pzp	Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2017 r. poz. 1579 i 2018)
REGON	Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej
RPO	Regionalny Program Operacyjny
RSZR	Regionalny Spółdzielczy Związek Rewizyjny w Olsztynie
TISE	Towarzystwo Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych
UDPPiW	ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2018 r. poz. 450, 650 i 723)
Wytyczne	Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014–2020
WTZ	warsztat terapii zajęciowej
ZAZ	zakład aktywizacji zawodowej

Obowiązek przedstawienia przez Radę Ministrów Sejmowi i Senatowi Rzeczypospolitej Polskiej *Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych* wynika z art. 19a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. poz. 651, z późn. zm.). Informacja, przygotowana przez Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej (DES) w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS) obejmuje okres dwuletni, zawierając dane dotyczące lat 2016 i 2017.

W ustawie z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, w art. 20, wprowadzono postanowienie zobowiązujące Radę Ministrów do złożenia do dnia 30 czerwca 2008 r. sprawozdania z realizacji ustawy. Sprawozdanie to objęło okres od dnia wejścia w życie ustawy, tj. 6 lipca 2006 r. do dnia 31 grudnia 2007 r. W czerwcu 2008 r. Minister Pracy i Polityki Społecznej przedłożył Marszałkowi Sejmu *Sprawozdanie z realizacji zadań ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych*.

Zgodnie z art. 4 pkt 3 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o zatrudnieniu socjalnym oraz niektórych innych ustaw, do ustawy o spółdzielniach socjalnych wprowadzono art. 19a zawierający stały obowiązek sprawozdawczy. Pierwszy termin sprawozdania ustalono na 30 czerwca 2012 r. (zgodnie z art. 5 ust. 1 ww. ustawy zmieniającej). *Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych* objęła wówczas lata 2010–2011, a kolejna lata 2012–2013. W 2016 r. opracowano i przedłożono Parlamentowi opracowanie przedstawiające funkcjonowanie spółdzielni socjalnych w latach 2014–2015. Niniejszy dokument jest zatem czwartą informacją przygotowywaną na podstawie wprowadzonego w 2011 r. art. 19a ustawy.

Informacje dotyczące funkcjonowania spółdzielni socjalnych są kluczowe dla programowania rozwiązań strategicznych i projektowania instrumentów wspierających rozwój i stabilizację ESiS. Stanowią też szczególny zasób wiedzy pozwalający na weryfikację funkcjonowania spółdzielni socjalnych, a w dalszej kolejności udoskonalanie istniejących rozwiązań instytucjonalno-prawnych.

Spółdzielczość socjalna stanowi jeden z kluczowych elementów ekonomii społecznej i solidarnej służący integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną oraz tworzeniu miejsc pracy.

Spółdzielczość socjalna to także istotny instrument ekonomiczny i społeczny będący odpowiedzią na zmieniającą się sytuację na rynku pracy. Poprawiająca się w ostatnich latach sytuacja pracownika na rynku pozwala na rozwijanie działań skierowanych do grup w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy i szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Ustawa o spółdzielniach socjalnych

- Ustawa o spółdzielniach socjalnych stanowi element całego kompleksu działań mających na celu budowę i wzmacnianie sektora ekonomii społecznej i solidarnej (ESiS), a także wpływających na integrację polityki rynku pracy z polityką społeczną.
- Uchwalona w grudniu 2017 r. nowelizacja ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw wprowadza ułatwienia w zakładaniu i funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych m.in. dzięki nowym instrumentom wsparcia z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) oraz Funduszu Pracy (FP).

Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce

- Liczba spółdzielni socjalnych stale rośnie. Na koniec 2016 r. w Krajowym Rejestrze Sądowym figurowało 1283 spółdzielni socjalnych (niebędących w likwidacji), a na koniec 2017 r. 1449.
- Według informacji z Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) w 2016 r., spośród 1,4 tys. spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w REGON, GUS zweryfikował jako aktywnie działające 0,9 tys. podmiotów czyli 62%.
- Dostrzegalna jest nierównomierność w rozmieszczeniu podmiotów na obszarze kraju. Najwięcej spółdzielni socjalnych zarejestrowanych jest w województwie wielkopolskim, śląskim i mazowieckim, najmniej w podlaskim, opolskim i świętokrzyskim. Rozbieżności te mogą być konsekwencją lokalnych uwarunkowań, wynikając m.in. z różnorodnego poziomu rozwoju animacji i wsparcia świadczonego w poszczególnych regionach.

Struktura i zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych

- Założycielami większości spółdzielni socjalnych są osoby fizyczne należące do katalogu osób określonych w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych. Z danych dostępnych za 2014 r. wynika, że niemal $\frac{3}{4}$ ogółu spółdzielni socjalnych a więc zdecydowaną większość stanowią podmioty, których założycielami są osoby fizyczne. W 2016 r. niecałe 0,1 tys. stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych deklarowało, że miało udziały w przynajmniej jednej spółdzielni socjalnej.
- W przypadku udziałów jednostek samorządu terytorialnego, w 2016 r. 24 JST (niespełna 1%) wydatkowało na wniesienie wkładu do spółdzielni łącznie 236,4 tys. zł. Kwota przekazanych środków była nieznacznie wyższa niż w latach wcześniejszych, jednak w stosunku do 2014 r. zmniejszyła się liczba takich JST (z 40 do 24).
- W 2016 r. 74% aktywnych spółdzielni socjalnych zatrudniało osoby na umowę o pracę. Na podstawie umowy o pracę w spółdzielniach socjalnych zatrudnionych było 4,2 tys. osób.
- Średnia liczba zatrudnionych na umowę o pracę przypadających na spółdzielnię socjalną wyniosła 5 pracowników, a w połowie aktywnych podmiotów liczba pracowników nie była większa niż 4.
- Blisko połowę pracowników etatowych w spółdzielniach socjalnych stanowiły osoby w wieku 31–50 lat. W pozostałych grupach wiekowych udział był podobny i wyniósł dla osób do 30 roku życia 25% i powyżej 50 lat 26%.

- 41% spółdzielni socjalnych posiadających pracowników etatowych zatrudniało co najmniej jedną osobę niepełnosprawną. Łączny udział osób niepełnosprawnych (1,1 tys.) wśród pracowników zatrudnionych na podstawie umów o pracę w 2016 r. stanowił 26%.
- Obecnie funkcjonują dwa związki rewizyjne, w których mogą być zrzeszone spółdzielnie socjalne: Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych (OZRSS) i Regionalny Spółdzielczy Związek Rewizyjny w Olsztynie (RSZR).

Przedmiot działalności i finanse spółdzielni socjalnych

- Deklarowany główny rodzaj działalności spółdzielni socjalnych (wskazywany podczas rejestracji w KRS) różni się od rzeczywistej przeważającej działalności w danym roku (tj. działalności określonej poprzez analizę uzyskiwanych przychodów).
- Według danych rejestrowych blisko 1/5 spółdzielni socjalnych prowadziła działalność związaną z gastronomią i zakwaterowaniem (19%), w tym prowadzenie restauracji i innych punktów gastronomicznych oraz przygotowywanie i dostarczanie żywności dla odbiorców zewnętrznych, w tym usługi cateringowe. Gastronomia i zakwaterowania była drugą działalnością generującą najwyższe przychody dla 21% spółdzielni socjalnych. Stosunkowo duża część spółdzielni rejestrowała działalność w zakresie usług administrowania oraz działalność wspierającą (18%), w dużej mierze związaną z zagospodarowaniem terenów zielonych lub oferowaniem usług sprzątających. Działalność ta generowała najwyższe przychody dla 11% organizacji. Rodzajem działalności, która generowała najczęściej największe przychody dla spółdzielni socjalnych była opieka zdrowotna i pomoc społeczna (26%), w tym wsparcie osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych oraz opieka dzienna nad dziećmi.
- Znaczna część spółdzielni socjalnych koncentrowała swoje działania wokół jednej branży. W 47% podmiotów przychody z głównej dziedziny działalności generowały cały przychód jednostki.
- W 2016 r. przeciętne roczne przychody w spółdzielni socjalnej wyniosły 308 tys. zł, jednak połowa jednostek zgromadziła w 2016 r. nie więcej niż 146 tys. zł.
- Największą część spółdzielni socjalnych tworzyły jednostki osiągające roczne przychody powyżej 100 tys. zł, jednak nieprzekraczające 1 mln zł (56%). Jednocześnie grupa ta generowała największą część przychodów badanej zbiorowości (61%).
- Blisko 4 na 10 spółdzielni socjalnych osiągnęły na koniec 2016 r. zrównoważony wynik finansowy (39%), tj. odnotowały przychody na poziomie poniesionych kosztów. Podobny odsetek podmiotów zadeklarował jednak, że uzyskane przychody nie pozwoliły na pokrycie kosztów działalności (37%). Z kolei dodatni wynik finansowy, tj. nadwyżkę przychodów nad kosztami osiągnęło 24% spółdzielni socjalnych.
- Przeciętna jednostka dysponowała środkami trwałymi o wartości 60 tys. zł, jednak w połowie badanych jednostek wartość posiadanych dóbr rzeczowych nie przekraczała 40 tys. zł.
- W 2016 r. działało 0,7 tys. spółdzielni socjalnych funkcjonujących nie dłużej niż 5 lat. Stanowi to 78% wszystkich aktywnych spółdzielni socjalnych. Wśród spółdzielni utworzonych między 2012 r. a 2015 r. 6 na 10 zadeklarowało występowanie istotnych trudności w prowadzonej działalności, a 15% rozważało zakończenie działalności w 2017 r. w związku z napotykanymi trudnościami.

- Najczęściej identyfikowane bariery dotyczyły kwestii finansowych, m.in. wysokich pozapłacowych kosztów zatrudnienia (44%), niewystarczających środków finansowych (41%) oraz wysokich obciążeń na rzecz budżetu (32%). Część spółdzielni socjalnych dostrzegła również bariery związane z pozycją jednostki na rynku, w szczególności ze zbyt dużą konkurencją (40%). Stosunkowo często wskazywano również na trudności związane z niejasnymi, niespójnymi i niestabilnymi przepisami prawnymi (31%), a także na niewystarczające środki, jakimi dysponują klienci (27%).

Wsparcie spółdzielni socjalnych w Polsce w latach 2016–2017

- W ramach programu realizowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego od marca 2013 roku do grudnia 2016 r. realizowany był pilotażowy fundusz pożyczkowy dla przedsiębiorstw społecznych o charakterze ogólnopolskim. Łączna kwota pożyczek udzielonych w 2016 r. spółdzielniom socjalnym z ww. funduszu wyniosła 3 707 584,12 zł (udzielonych na podstawie 55 umów o pożyczki). Kwota ta stanowiła 48,55% wartości wszystkich pożyczek udzielonych ze środków funduszu pożyczkowego (zaś liczba – 53,92% liczby pożyczek udzielonych wszystkim PES w tym okresie).
- W ramach stałego instrumentu wsparcia finansowego dla podmiotów ekonomii społecznej oferowanego od 2017 r., którym jest Krajowy Fundusz Przedsiębiorczości Społecznej (KFPS) zarządzany przez Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK), w 2017 r. 44 spółdzielnie socjalne pozyskały 61 pożyczek na łączną kwotę ponad 5 801 338,00 zł. W ramach udzielonych pożyczek spółdzielnie socjalne zadeklarowały łącznie utworzenie 72 miejsc pracy. Liczba pożyczek udzielonych spółdzielniom socjalnym stanowiła 28,50% wszystkich pożyczek udzielonych w ramach KFPS w roku 2017. Kwota udzielonego wsparcia spółdzielniom socjalnym to ponad 22% całej wartości wsparcia udzielonego podmiotom ekonomii społecznej w ramach KFPS w roku 2017.
- System wsparcia sektora ekonomii społecznej, w tym spółdzielni socjalnych w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych, obejmuje przede wszystkim usługi animacji lokalnej, usługi na rzecz tworzenia nowych podmiotów ekonomii społecznej oraz usługi na rzecz funkcjonujących przedsiębiorstw, które świadczone są przez akredytowane Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES).
- Spółdzielnie socjalne mają możliwość pozyskiwania wsparcia z PFRON oraz z FP.
- W ramach jednorazowego wsparcia z PFRON na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej w 2016 r. przekazano 92 000 zł, a w roku 2017 – 288 610 zł.
- W okresie sprawozdawczym objętym niniejszą Informacją tj. w latach 2016-2017 ze środków FP przeznaczono środki finansowe na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu w łącznej kwocie 1 095 500 zł (w 2016 r. – 531 600 zł, w 2017 r. – 563 900 zł). Jednorazowe środki finansowe przekazano łącznie 70 osobom (w 2016 r. – 38, w 2017 r. – 32).
- Spółdzielnia socjalna może ubiegać się o sfinansowanie ze środków FP części wynagrodzenia odpowiadającej składce należnej od zatrudnionego na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i chorobowe oraz części kosztów osobowych pracodawcy odpowiadającej składce na ubezpieczenie emerytalne, rentowe i wypadkowe. Wydatki FP na ten cel wyniosły w 2016 r. 1 527 100 zł i zostały odnotowane we wszystkich 16 województwach. W 2017 r. FP przeznaczył na omawiane zadanie 1 119 000 zł, wydatkując środki na rzecz spółdzielni socjalnych w 14 województwach.

- Do innych instrumentów wsparcia spółdzielni socjalnych należy: zwolnienie z opłat sądowych założycieli spółdzielni socjalnej, zwolnienie przedmiotowe w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych, uproszczona rachunkowość, wsparcie wolontariuszy i innych osób, wsparcie finansowe ze strony jednostek samorządu terytorialnego. W ramach najnowszej nowelizacji ustawy dla części spółdzielni socjalnych przewidziano również zwolnienie ze składki na Krajową Radę Spółdzielczą.

Realizacja zadań publicznych oraz zamówień publicznych przez spółdzielnie socjalne

- W 2016 r. ponad 90% urzędów obsługujących organy administracji publicznej potwierdziło, iż współpracuje finansowo z organizacjami pozarządowymi i innymi wskazanymi podmiotami. 19% urzędów obsługujących organy administracji rządowej oraz 3,4% urzędów obsługujących organy administracji samorządowej współpracowało ze spółdzielniami socjalnymi.
- Ze względu na stosunkowo niewielką liczebność spółdzielni socjalnych, przedstawiciele administracji publicznej nie mają tak często okazji zetknięcia z tą formą prawną, szczególnie w zestawieniu z fundacjami, czy stowarzyszeniami.
- W 2016 r. spółdzielnie socjalne złożyły w ramach otwartych konkursów ofert 227 ofert. Podpisano ostatecznie 114 umów na ponad 11 mln zł.
- Dostrzegalna jest pozytywna tendencja w zakresie zwiększania środków publicznych przekazywanych spółdzielniom socjalnym na realizację zadań publicznych.
- Oferty składane przez spółdzielnie socjalne w ramach konkursów ofert ogłaszanych przez administrację samorządową w 2016 r. znacznie częściej uzyskiwały dofinansowanie niż oferty złożone w ramach konkursów ogłaszanych przez administrację rządową. Może to wynikać z różnic w specyfice konkursów organizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego i administrację rządową. Mniejszy i jednolity tematycznie zakres przedmiotowy zadań zleczanych przez jednostki samorządu terytorialnego powoduje, że procedury naboru są łatwiejsze, a dotacje przewidziane na realizację zadań mniejsze w porównaniu z administracją rządową, dzięki czemu możliwe jest udzielenie większej liczby dotacji.
- Spółdzielnie socjalne w 2016 r. realizowały także zadania o charakterze lokalnym lub regionalnym zlecone z pominięciem otwartego konkursu ofert na podstawie art. 19a ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (UDPPiW) – tzw. „małe granty”. W tym trybie spółdzielnie socjalne złożyły 19 ofert, z czego dofinansowanie uzyskało 15 z nich i zawarto umowy które pozwoliły na przekazanie dotacji w łącznej wysokości 90 400 zł.

Spółdzielnie socjalne stanowią bardzo istotny element sektora ekonomii społecznej i solidarnej. Monitorowanie ich funkcjonowania, w szczególności pod kątem zastosowania w praktyce przewidzianych dla nich instrumentów wsparcia, jest kluczowe dla adekwatnego i spójnego programowania rozwiązań zarówno dla tych podmiotów jak też dla całego sektora ESiS.

Sektor spółdzielni socjalnych dotychczas nie był monitorowany w sposób w pełni spójny i kompleksowy. MRPiPS przeprowadzało dwukrotnie (w 2012 i 2014 r.) szerokie badanie sektora spółdzielczości w Polsce w formie ogólnopolskiego badania ankietowego pn. *Monitoring spółdzielni socjalnych*. Celem badań było pozyskanie kompleksowej wiedzy o tych podmiotach, zdiagnozowanie ich kondycji ekonomicznej i społecznej, poznanie realnej pozycji na rynku pracy, poznanie opinii spółdzielców socjalnych na temat warunków, w jakich działają oraz problemów, które dotyczą ich organizacji. Badania objęły okresy sprawozdawcze: 2010–2011 oraz 2012–2013 i stanowiły podstawę dla przygotowania informacji przedkładanych przez Radę Ministrów Sejmowi i Senatowi RP zgodnie z art. 19a ustawy o spółdzielniach socjalnych. W opracowaniu, przygotowanym w 2016 r., obejmującym okres 2014–2015 przedstawiono szczegółowo dane za 2014 r. pozyskane w ramach terenowego badania ankietowego spółdzielni socjalnych zrealizowanego na zlecenie Uniwersytetu Warszawskiego w projekcie systemowym pn. *System wzmacniania potencjału i kompetencji sektora spółdzielczości socjalnej oraz stworzenie sieci współpracy z instytucjami rynku pracy oraz pomocy i integracji społecznej*, współfinansowanym ze środków EFS w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL), nad którym nadzór merytoryczny sprawował Departament Pożytku Publicznego¹ w MRPiPS, a także dane dotyczące funkcjonowania spółdzielni socjalnych w 2015 r. zgromadzone w ramach badania przeprowadzonego przez Departament w 2016 r.

Zrealizowane badania, ze względu na ich jednostkowy charakter, nie pozwoliły na stworzenie kompleksowego systemu monitorowania spółdzielni socjalnych w Polsce. Niezbędne stało się zaplanowanie i zrealizowanie badań cechujących się cyklicznością, tak by były regularnie źródłem informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych.

DES w MRPiPS w partnerstwie z GUS podjął się rozwiązania tego problemu. W aktualnym okresie sprawozdawczym rozpoczęto realizację projektu pozakonkursowego pn. „*Zintegrowany system monitorowania sektora ekonomii społecznej*”, wdrażanego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER)².

Projekt stanowi odpowiedź na niedostateczny zakres kompleksowych i systematycznie zbieranych danych dotyczących sektora ESiS, w tym m.in. danych dot. spółdzielni socjalnych. Obecnie dane dotyczące sektora ESiS gromadzone są przez różne instytucje, organizacje czy podmioty, często na różnych poziomach, w oparciu o odmienne założenia metodologiczne i narzędzia badawcze, co powoduje, iż w konsekwencji nie są one spójne oraz nie ma możliwości ich porównywania.

¹ Obecnie DES.

² Projekt jest realizowany w ramach działania 2.9 PO WER pn. Rozwój ekonomii społecznej, alokacja na projekt to 5,1 mln zł.

Działania zaplanowane do realizacji w ramach ww. projektu polegające na zidentyfikowaniu i określeniu użyteczności danych znajdujących się w aktualnie dostępnych źródłach informacji nt. sektora ESiS, a także zidentyfikowaniu i wypełnieniu danymi obecnie występujących luk informacyjnych, pozwolą zapewnić dostęp do kompleksowych danych nt. sektora ESiS, w tym spółdzielni socjalnych oraz umożliwią dokonywanie w przyszłości analiz funkcjonowania sektora ESiS jako całości, ale także funkcjonowania poszczególnych grup podmiotów w ramach tego sektora.

W zakresie dotyczącym funkcjonowania spółdzielni socjalnych w ramach projektu zostaną pozyskane bezpośrednio od spółdzielni socjalnych informacje nt. ich aktywności, skali korzystania z dostępnych dla spółdzielni socjalnych instrumentów wsparcia, zakresu i branż działalności spółdzielni socjalnych, poziomu zatrudnienia i wysokości wynagrodzeń w spółdzielniach socjalnych, kwestii finansowych, członkostwa i kwestii zarządzania w spółdzielniach socjalnych, a także adresatów działalności, zakresu i form współpracy spółdzielni socjalnych z otoczeniem. Badana będzie także finansowa i pozafinansowa współpraca jednostek samorządu terytorialnego ze spółdzielniami socjalnymi.

Pozyskane przez GUS dane o sektorze ESiS, w tym spółdzielniach socjalnych, będą wykorzystywane przy sporządzaniu kolejnych *Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych*, a część z nich zostanie udostępniona w formie narzędzia informatycznego, w którym będą gromadzone, a następnie publikowane na stronie internetowej informacje wynikowe dot. funkcjonowania podmiotów ESiS. Zgodnie z harmonogramem projektu, zasilone danymi narzędzie bazodanowe zostanie udostępnione najwcześniej w IV kw. 2019 r.

Ze względu na duże potrzeby w zakresie dostępności do cyklicznie gromadzonych, kompleksowych i rzetelnych danych dotyczących sektora ESiS, w tym spółdzielni socjalnych, wynikające z zapisów Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej, obowiązków sprawozdawczych oraz przyszłych działań programowych, w projekcie zostaną podjęte działania mające na celu włączenie badania dotyczącego ESiS do Programu Badań Statystycznych Statystyki Publicznej na rok 2020 oraz jego kontynuację w kolejnych latach, tak aby zapewniona została trwałość rezultatów projektu, w szczególności zakresu gromadzonych danych.

Biorąc pod uwagę, iż omówione powyżej badanie w obecnym okresie sprawozdawczym jest na etapie gruntownego przygotowywania i wdrażania pilotażu, w niniejszej *Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych za okres 2016–2017* odwołano się do danych znajdujących się w posiadaniu DES, a także pozyskanych z innych komórek organizacyjnych MRPiPS oraz innych instytucji. Informacje o kondycji spółdzielczości socjalnej w Polsce pozyskano z: Departamentu Funduszy, Departamentu Wdrażania Europejskiego Funduszu Społecznego i Departamentu Polityki Senioralnej w MRPiPS, Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego w Ministerstwie Inwestycji i Rozwoju, Departamentu Informatyzacji i Rejestrów Sądowych w Ministerstwie Sprawiedliwości, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Urzędu Zamówień Publicznych, Banku Gospodarstwa Krajowego, Głównego Urzędu Statystycznego, a także związków rewizyjnych mogących zrzeszać spółdzielnie socjalne. Podkreślić należy rolę GUS, który na podstawie szeregu źródeł administracyjnych i badań własnych, opracował i przygotował informację sygnałną – *Spółdzielnie socjalne*

w 2016 r.³. Pozwoliło to na bardziej szczegółowe przedstawienie zagadnień zawartych w rozdziałach 4 i 5 niniejszej *Informacji*.

W ostatniej części dokumentu prezentowane są studia przypadku. Spółdzielcy z różnych regionów Polski opisują działalność i osiągnięcia prowadzonych przez nich, sprawnie funkcjonujących, spółdzielni socjalnych.

2. SPÓŁDZIELCZOŚĆ SOCJALNA W POLSCE

Tradycja ruchu spółdzielczego jest silnie zakorzeniona w Polsce. Liczy już bowiem około 150 lat. Przez cały ten okres opiera się na niezmiennych filarach takich jak: zasada współuczestniczenia członków w zarządzaniu wspólnym przedsięwzięciem, zasada solidarności społecznej oraz włączanie drobnych wytwórców w system gospodarczy⁴.

Spółdzielnia socjalna jest tą częścią ruchu spółdzielczego, którą wyróżnia forma prawna łącząca klasyczne funkcje spółdzielni z realizacją celów reintegracji społecznej i zawodowej jej członków.

Spółdzielnie socjalne mają więc dwoisty charakter: są zarówno podmiotami gospodarczymi jak i społecznymi, łącząc w sobie cechy przedsiębiorstwa i organizacji pozarządowej. Jako przedsiębiorstwo mają za zadanie prowadzić działalność gospodarczą, czyli, co do zasady, wytwarzać produkty lub świadczyć usługi o odpowiednim poziomie i cenie. Podlegają przy tym wszystkim wymogom rynku, w szczególności powinny być konkurencyjne. Ich dochody powinny co najmniej pokrywać koszty produkcji lub świadczenia usług. Forma spółdzielni determinuje przy tym partycypacyjne zarządzanie takim przedsiębiorstwem. Spółdzielnia socjalna jest jednak czymś więcej niż wyłącznie firmą generującą dochód. Realizuje bowiem równoległe funkcje społeczne poprzez prowadzenie działalności mającej na celu społeczną i zawodową reintegrację jej członków. W tym kontekście aktywność spółdzielni socjalnych służy społecznościom lokalnym, a podmioty te można uznać za istotny instrument polityki społecznej w zakresie aktywnej integracji i zwiększania spójności społecznej.

³ Spółdzielnie socjalne w 2016 r. Informacja sygnałowa, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018. Informacja metodologiczna dot. Informacji sygnałowej GUS *Spółdzielnie socjalne w 2016 r. ...*: „W celu możliwie pełnego zobrazowania sytuacji spółdzielni socjalnych w Polsce do przygotowania notatki zostały wykorzystane dane zarówno z badań GUS za 2016 r. (formularze: Roczna ankieta przedsiębiorstwa (SP), Sprawozdanie o działalności gospodarczej przedsiębiorstw (SP-3), Sprawozdanie o pracujących, wynagrodzeniach i czasie pracy (Z-06)), jak i ze źródeł administracyjnych (BGK, MF, MiIR, MRPiPS, PFRON, UOKiK, ZUS). Na podstawie formularzy SP i SP-3 opracowano dane dotyczące rodzaju działalności, kondycji ekonomicznej oraz warunków działalności spółdzielni powstałych w latach 2012–2015. Badania realizowane na formularzach SP i SP-3 nie obejmowały zakresem podmiotowym wszystkich spółdzielni socjalnych, w związku z czym konieczne było przygotowanie adresowanych tej grupie wag analitycznych do uogólnienia wyników. Przy konstrukcji wag uwzględniono warstwy klas przychodów, zatrudnienia i wieku spółdzielni. Do sprawdzenia poprawności przygotowanych wag wykorzystano dane MF (CIT-8) oraz ZUS. Dane o zatrudnieniu zostały przygotowane w oparciu o informacje ze sprawozdania Z-06 dla podmiotów zatrudniających powyżej 9 osób oraz z ZUS dla pozostałych podmiotów. [...]”

⁴ B. Godlewska-Bujok, C. Miżejewski, Ustawa o spółdzielniach socjalnych. Komentarz, Warszawa 2016, s. 15.

Spółdzielczość socjalna stanowi jeden z kluczowych elementów ekonomii społecznej i solidarnej służący integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz tworzeniu miejsc pracy. Wzrost zatrudnienia poprzez aktywizację zawodową grup szczególnie zagrożonych na rynku pracy przekłada się także na wzmacnianie kapitału ludzkiego. Oznacza to w tym wypadku nie tylko budowanie konkretnych kompetencji zawodowych, ale także kształtowanie aktywnych postaw, kultury pracy i poczucia wpływu na własne życie.

W lipcu 2017 r. minęło jedenaście lat od wejścia w życie ustawy o spółdzielniach socjalnych. Pewne rozwiązania prawne tworzone wówczas w polskiej rzeczywistości zupełnie na nowo. Doświadczenia ostatniej dekady wskazują na duże zainteresowanie spółdzielniami socjalnymi, dającymi szansę na reintegrację zawodową i społeczną. Ich rosnąca liczba (ponad 1400 zarejestrowanych podmiotów niebędących w likwidacji)⁵ pozwala z nadzieją patrzeć w przyszłość⁶.

W grudniu 2017 r. uchwalona została istotna nowelizacja ustawy o spółdzielniach socjalnych mająca na celu ułatwienie zakładania i funkcjonowania tych podmiotów, a także uporządkowanie przepisów, które w praktyce stosowania stwarzały trudności dla prowadzących spółdzielnie.

Ustawa o spółdzielniach socjalnych stanowi element całego kompleksu działań mających na celu budowę i wzmacnianie ESiS, a także wpływających na integrację polityki rynku pracy z polityką społeczną.

Wszystkie wskazane elementy pozwalają uznać spółdzielczość socjalną za istotny instrument ekonomiczny i społeczny będący odpowiedzią na zmieniającą się sytuację na rynku pracy. Poprawiająca się w ostatnich latach sytuacja pracownika na rynku pozwala na rozwijanie działań – skierowanych do grup w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy i szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym – mających na celu tworzenie dla nich trwałych i wysokiej jakości miejsc pracy, nastawionych na realny i wymierny efekt aktywizacji zawodowej i integracji społecznej. Spółdzielczość socjalna, dzięki swojej konstrukcji, ma szansę w istotny sposób umożliwiać realizację tak postawionych celów państwa w zakresie polityki społecznej. Z uwagi na zakorzenienie lokalne i obecność w wielu wspólnotach lokalnych spółdzielnie socjalne są podmiotem ekonomii społecznej i solidarnej mogącym odegrać znaczną rolę dla rozwoju społecznego i gospodarczego.

2.1. RAMY PRAWNE

Podstawy prawne funkcjonowania spółdzielni socjalnych w Polsce

Początek regulacji prawnych związanych z poszukiwaniem nowych form aktywizacji osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym w Polsce związany był z uchwaleniem ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, która zdefiniowała pojęcie

⁵ Zgodnie z danymi rejestrowymi z Krajowego Rejestru Sądowego.

⁶ Ibidem, s. 3.

zatrudnienia socjalnego, jako formy uczestnictwa w centrach integracji społecznej (CIS) i klubach integracji społecznej (KIS) oraz zatrudnienia wspieranego m.in. w ramach własnej działalności w formie spółdzielni. Po raz pierwszy wskazano wówczas na możliwość aktywizacji zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym opuszczających centra integracji społecznej poprzez założenie spółdzielni pracy.

Samo pojęcie „spółdzielnia socjalna” po raz pierwszy pojawiło się w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Ustawą tą znowelizowano ustawę z dnia 16 kwietnia 1982 r. – Prawo spółdzielcze wprowadzając możliwość stworzenia nowego typu spółdzielni jako specyficznego rodzaju spółdzielni pracy, nie nastawionej na maksymalizację zysku. W związku z tym, że spółdzielniom socjalnym przypisano istotną rolę w polityce rynku pracy i systemie zabezpieczenia społecznego, jednocześnie podjęto prace nad odrębnym aktem prawnym, który regulowałby ich istnienie⁷. Ostatecznie 27 kwietnia 2006 r. uchwalono ustawę o spółdzielniach socjalnych wskazując, iż głównym celem ich funkcjonowania jest przywrócenie na rynek pracy, przez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, osób o trudnej sytuacji na rynku pracy oraz umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizację zawodową⁸.

Tym samym utworzono nowy podmiot prawny, którego głównym celem jest nie tylko prowadzenie działalności gospodarczej, ale także działalność na rzecz:

- społecznej reintegracji członków spółdzielni, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- zawodowej reintegracji członków spółdzielni, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy.

Tabela 1 – Najważniejsze akty prawne regulujące działalność spółdzielni socjalnych w Polsce.

1) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. poz. 651, z późn. zm.).
2) Ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2017 r. poz. 1560, z późn. zm.).
3) Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 1828, z późn. zm.).
4) Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2017 r. poz. 1065, z późn. zm.).
5) Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 511, z późn. zm.).
6) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2016 r. poz. 1817, z późn. zm.).

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS.

Ustawa o spółdzielniach socjalnych, wraz z innymi ustawami, w szczególności wymienionymi w pkt 3–5 powyższej tabeli, tworzy system aktywizacji zawodowej i zatrudnienia osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

⁷ Uzasadnienie do projektu ustawy o spółdzielniach socjalnych, www.sejm.gov.pl.

⁸ Ibidem.

Szczegółowe zagadnienia uregulowane w ustawie zostaną omówione w rozdziałach poświęconych odpowiadającej im tematyce.

Nowelizacja ustawy o spółdzielniach socjalnych w 2017 r.

W 2018 roku minie 12 lat od wprowadzenia ustawy o spółdzielniach socjalnych, która reguluje zasady tworzenia oraz funkcjonowania spółdzielni socjalnych. Przez lata obowiązywania i stosowania przepisów ustawy, zaobserwowano rosnące zainteresowanie prowadzeniem działalności gospodarczej i społecznej w formie spółdzielni socjalnej oraz konsekwentny wzrost liczby podmiotów działających w tej formule. Praktyka stosowania ustawy i wynikające z niej doświadczenia przyniosły potrzebę wyeliminowania barier m.in. dotyczącej skompletowania składu założycielskiego, zwrócono również uwagę na dotychczasowe wymagania względem tworzenia nowych spółdzielni socjalnych.

Zidentyfikowano również potrzebę ponownego uregulowania przepisów dotyczących instrumentów wsparcia finansowego dla spółdzielni socjalnych udzielanego ze środków FP oraz PFRON.

Z uwagi na dynamicznie zmieniającą się sytuację na rynku pracy zauważono także potrzebę wzmocnienia reintegracji społecznej i zawodowej osób z grup narażonych na wykluczenie społeczne pracujących w spółdzielniach socjalnych, jednakże niebędących członkami tych spółdzielni. Część zmian wynikało z potrzeby doprecyzowania dotychczasowych regulacji, na podstawie doświadczeń spółdzielni socjalnych oraz organizacji wspierających sektor ekonomii społecznej. Mając na uwadze powyższe, MRPiPS przygotowało projekt ustawy o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw. Proponowane zmiany zostały przygotowane z udziałem przedstawicieli sektora spółdzielczości socjalnej, przy aktywnej roli Rady Działalności Pożytku Publicznego. Proponowane zmiany były również poddane dyskusji podczas VIII Ogólnopolskiego Forum Spółdzielni Socjalnych, które odbyło się w dniach 12–14 października 2016 r.

Ww. projekt ustawy został w ostatecznej wersji uchwalony przez Sejm w dniu 15 grudnia 2017 r. Ustawa o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw została opublikowana w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 30 grudnia pod pozycją nr 2494.

Ustawa z dnia 15 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw zakłada zmiany w ustawie z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych; ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych; ustawie z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej; ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Ustawa weszła w życie po upływie 3 miesięcy od dnia ogłoszenia tj. w dniu 31 marca 2018 r., z wyjątkiem przepisu zwalniającego spółdzielnie socjalne ze składek na Krajową Radę Spółdzielczą, który wszedł w życie z dniem 1 stycznia 2018 r.

Najważniejsze zmiany w ustawie o spółdzielniach socjalnych mają na celu:

- 1) wzmocnienie pozycji pracowników spółdzielni socjalnej przez ponowne zdefiniowanie przedmiotu działalności spółdzielni socjalnej. Przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej będzie prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa nie tylko w oparciu o osobistą pracę

- członków spółdzielni, ale również pracowników niebędących członkami spółdzielni socjalnej;
- 2) doprecyzowanie obszaru działania spółdzielni socjalnej przez wskazanie, iż spółdzielnia socjalna działa na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej nie tylko członków spółdzielni, ale również na rzecz pracowników spółdzielni niebędących jej członkami, a pochodzących z grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych;
 - 3) dopuszczenie używania w obrocie przez spółdzielnie socjalne skrótu nazwy „Spn.s.”.
 - 4) rozszerzenie katalogu osób, które mogą zakładać i przystąpić do spółdzielni socjalnej w charakterze członka lub osoby świadczącej pracę na rzecz spółdzielni o:
 - poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej opiekunów osób niepełnosprawnych, z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych lub zasiłek dla opiekuna na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów,
 - poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej,
 - osoby usamodzielniane wychodzące z pieczy zastępczej;
 - 5) zmianę w zakresie możliwości zakładania spółdzielni socjalnej przez osoby niezaliczane do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Limit osób zagrożonych wykluczeniem społecznym koniecznych do założenia spółdzielni socjalnej wynosi nie mniej niż 50% ogólnej liczby założycieli. Natomiast w przypadku gdy założycielami spółdzielni socjalnej będą osoby o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, lub w przypadku gdy spółdzielnia prowadzi działalność w zakresie usług społecznych użyteczności publicznej wymienionych w ustawie, limit osób spoza katalogu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym będzie mógł wynosić do 70%. Przekroczenie limitów, trwające nieprzerwanie przez okres 6 miesięcy, stanowi podstawę do postawienia spółdzielni w stan likwidacji;
 - 6) zmniejszenie liczby założycieli spółdzielni socjalnej z pięciu do trzech osób, jeżeli założycielami są osoby fizyczne z obowiązkiem uzupełnienia składu członkowskiego spółdzielni do 5 osób w terminie 12 miesięcy;
 - 7) doprecyzowanie przepisu dotyczącego liczebności członków w spółdzielni socjalnej założonej przez osoby prawne;
 - 8) w związku z rozszerzeniem katalogu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, uzupełnienie katalogu dokumentów dołączanych do wniosku o wpis spółdzielni socjalnej do KRS;
 - 9) określenie form zatrudnienia członków zarządu spółdzielni socjalnej;
 - 10) umożliwienie refundowania składek na ubezpieczenie społeczne oraz części kosztów pracodawcy opłacanych również za pracowników spółdzielni socjalnej niebędących członkami spółdzielni, a będących osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy;
 - 11) wprowadzenie regulacji wskazującej, że w spółdzielniach socjalnych, w których założycielami są osoby prawne lub w przypadku gdy liczba członków spółdzielni socjalnej jest mniejsza niż liczba pracowników niebędących członkami, zarząd ma obowiązek corocznie przeprowadzić spotkanie konsultacyjne dotyczące informacji o działalności i sytuacji ekonomicznej spółdzielni;

- 12) uelastycznienie zasad podziału nadwyżki bilansowej i stworzenie możliwości jej przeznaczenia według potrzeb konkretnej spółdzielni poprzez zlikwidowanie obowiązku przeznaczenia nadwyżki bilansowej na fundusz inwestycyjny. Nadwyżka bilansowa przeznaczana byłaby przez spółdzielnię socjalną na zwiększenie funduszu zasobowego w wysokości nie mniejszej niż 20% oraz na szczególnie cel działalności spółdzielni jakim jest reintegracja społeczna i zawodowa członków i pracowników spółdzielni w wysokości min. 30%. Ponadto przewidziano również przeznaczenie nadwyżki bilansowej na fundusz wzajemnościowy, który tworzony jest przez spółdzielnię socjalną w przypadku utworzenia lub przystąpienia do konsorcjum spółdzielczego;
- 13) wprowadzenie możliwości tworzenia przez spółdzielnie socjalne konsorcjum spółdzielczego w formie umowy. Regulacja jest istotna z punktu widzenia zwiększenia potencjału ekonomicznego spółdzielni, wspólnego organizowania sieci produkcji, handlu i usług, organizowania wspólnej promocji działań spółdzielczych oraz wspólnego występowania w zamówieniach publicznych.
- 14) wprowadzenie obowiązku poddania się pierwszej lustracji przez spółdzielnie socjalne, których powstanie zostało współfinansowane ze środków publicznych, w terminie 6 miesięcy od dnia zatwierdzenia pierwszego sprawozdania finansowego.
- 15) zwolnienie spółdzielni socjalnej przynależącej do właściwego związku rewizyjnego ze składek na Krajową Radę Spółdzielczą;
- 16) rozszerzenie katalogu przesłanek, które spowodują postawienie spółdzielni socjalnej w stan likwidacji z mocy prawa.

Ustawa w zakresie swojej regulacji dokonuje zmian w innych ustawach.

Przedmiotem zmian w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych jest doprecyzowanie, zwolnienia od tego podatku w zakresie przyznania jednorazowych środków na podjęcie działalności gospodarczej lub na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do niej przez uprawnione osoby, określone w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Najważniejsze zmiany w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych przewidują:

- 1) stworzenie możliwości odbywania praktyk zawodowych przez uczestnika warsztatu terapii zajęciowej u pracodawcy, w tym w spółdzielni socjalnej. Praktyka zawodowa będzie mogła się odbywać się w wymiarze do 15 godzin tygodniowo przez okres do trzech miesięcy, z możliwością przedłużenia tego terminu do sześciu miesięcy. Dookreślono również, że w praktykach zawodowych nie może brać udziału jednocześnie więcej niż 50% uczestników jednego warsztatu, aby nie zaburzyć stabilności jego funkcjonowania;
- 2) przyznawanie przez starostę środków w formie jednorazowego wsparcia z PFRON na podjęcie przez osobę niepełnosprawną działalności gospodarczej, rolniczej lub na podjęcie działalności w formie spółdzielni socjalnej, a nie jak dotychczas na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej (zmiana dookreśla również, iż ww. wsparcie może zostać udzielone członkowi założycielowi spółdzielni oraz członkowi przystępującemu do spółdzielni socjalnej po jej założeniu).;
- 3) wprowadzenie możliwości uzyskania przez spółdzielnię jednorazowego wsparcia na utworzenie stanowiska pracy oraz wsparcia na pokrycie kosztów wynagrodzenia dla

skierowanej przez powiatowy urząd pracy osoby niepełnosprawnej, będącej jednocześnie osobą bezrobotną lub poszukującą pracy.

Nowelizacja ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy przewiduje:

- 1) przyznawanie przez starostę środków z FP na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do niej po jej założeniu nie tylko osobom bezrobotnym, absolwentom CIS, absolwentom KIS oraz poszukującym pracy opiekunom osoby niepełnosprawnej, ale również poszukującym pracy niepozostającym w zatrudnieniu oraz niewykonującym innej pracy zarobkowej;
- 2) wprowadzenie nowego instrumentu wsparcia dla spółdzielni socjalnej poprzez udzielenie jednorazowego wsparcia na utworzenie stanowiska pracy dla skierowanego do pracy w spółdzielni socjalnej bezrobotnego lub skierowanego poszukującego pracy niepozostającego w zatrudnieniu lub niewykonującego innej pracy zarobkowej opiekuna osoby niepełnosprawnej oraz dla skierowanego poszukującego pracy niepozostającego w zatrudnieniu lub niewykonującego innej pracy zarobkowej;
- 3) przyznanie spółdzielni socjalnej środków na finansowanie kosztów wynagrodzenia do wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę na zatrudnianie skierowanych przez powiatowy urząd pracy osób bezrobotnych lub poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej opiekunów osoby niepełnosprawnej lub poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej.

Ustawa wprowadza również zmianę w ustawie o działach administracji rządowej polegającą na dodaniu do działu administracji rządowej, jakim jest zabezpieczenie społeczne, spraw z zakresu ekonomii społecznej, przedsiębiorczości społecznej, w tym spółdzielczości socjalnej.

Ustawa zawiera przepisy przejściowe, na podstawie których przepisy o pierwszej lustracji spółdzielni socjalnych powstałych z udziałem środków publicznych będą miały zastosowanie do spółdzielni socjalnych założonych po dniu wejścia w życie ustawy. Jednocześnie przepisy nowelizacji stanowią, iż obecnie obowiązujące akty wykonawcze obowiązują przez okres 9 miesięcy od chwili ogłoszenia ustawy.

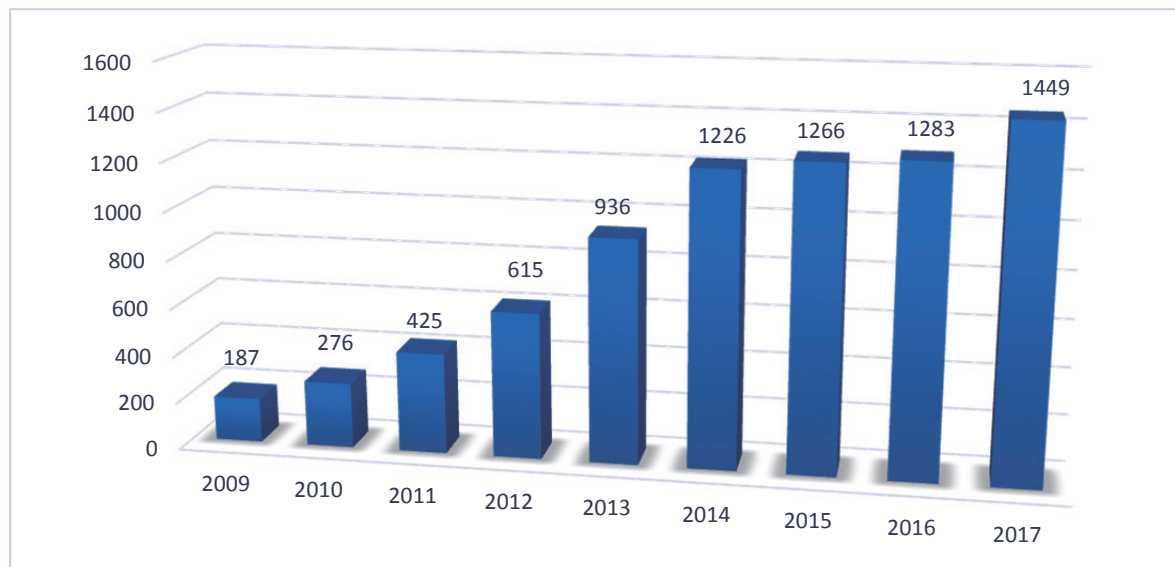
Ustawa zobowiązała spółdzielnie socjalne do dostosowania swoich statutów do wymogów ustawy w terminie 6 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy.

2.2. LICZBA SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH W POLSCE

Można zaobserwować stały wzrost liczby zarejestrowanych spółdzielni socjalnych. O ile na koniec poprzedniego okresu sprawozdawczego, a więc na koniec 2015 r. w KRS zarejestrowanych było 1266⁹ spółdzielni socjalnych, to na koniec 2016 r. w rejestrze figurowało już ich 1283, a na koniec 2017 r. 1449.

⁹ Od roku 2014 możliwe stało się wyodrębnienie z grupy spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w KRS tych spółdzielni, które znajdują się w stanie likwidacji, a także spółdzielni wykreślonych. Pozwoliło to na obliczanie liczby spółdzielni formalnie aktywnych (niebędących w likwidacji) w kolejnych latach.

Wykres 1 – Liczba spółdzielni socjalnych zarejestrowanych (i niebędących w likwidacji) w Polsce w latach 2009–2017.

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS na podstawie danych znajdujących się w KRS.

Jak wskazano, w okresie od przedłożenia Sejmowi i Senatowi RP przez Radę Ministrów *Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych za lata 2014–2015*, obserwowany jest ciągły przyrost liczby spółdzielni socjalnych w Polsce.

Spółdzielnia przechodzi w stan likwidacji w przypadku wystąpienia następujących przesłanek¹⁰:

- z upływem okresu, na który, w myśl statutu, spółdzielnię utworzono;
- wskutek zgodnych uchwał walnych zgromadzeń zapadłych większością 3/4 głosów na dwóch kolejno po sobie następujących walnych zgromadzeniach, w odstępie co najmniej dwóch tygodni;
- wskutek zaprzestania używania w nazwie oznaczenia „Spółdzielnia Socjalna”¹¹;
- w wyniku zmniejszenia się liczby członków poniżej wymaganych limitów (pięciu w przypadku osób fizycznych i dwóch w przypadku osób prawnych) lub zwiększenia powyżej pięćdziesięciu, czy też przekroczenia limitu członków spółdzielni z poza osób wymienionych w art. 4 ust. 1 ustawy o spółdzielniach socjalnych;
- w przypadku naruszenia zasad podziału nadwyżki bilansowej;
- w przypadku gdy założycielami spółdzielni socjalnej są organizacje pozarządowe, kościelne osoby prawne lub jednostki samorządu terytorialnego i w ciągu sześciu miesięcy od dnia wpisu spółdzielni socjalnej do KRS nie zatrudniły co najmniej pięciu osób spośród osób wymienionych w art. 4 ust. 1.

¹⁰ Zgodnie z art. 113 § 1 pkt 1 i 3 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze oraz art. 18 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

¹¹ Ze względu na nowelizację ustawy o spółdzielniach socjalnych, od dnia 31 marca 2018 r. możliwe jest posługiwanie się przez spółdzielnie socjalne w obrocie skrótem „Spn.s.”. Nie zmienia to jednak wymogu posiadania w pełnej nazwie podmiotu oznaczenia „Spółdzielnia socjalna”. Podmiot zobowiązany jest wobec tego do figurowania w KRS wraz z tym oznaczeniem oraz posiadania go w swojej pełnej nazwie (oraz używania np. na dokumentach finansowych). Może jednak, do celów obrotu, posługiwać się też skrótem (np. na materiałach promocyjnych, informacyjnych, w tym np. wizytówkach czy szyldach).

W powyższych wypadkach zarząd spółdzielni (likwidator) powinien zgłosić do KRS otwarcie likwidacji spółdzielni i zawiadomić właściwy związek rewizyjny. Jeżeli zarząd (likwidator) tego nie uczyni, zgłoszenia dokonuje związek rewizyjny. Związek rewizyjny, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, może również podjąć uchwałę o postawieniu spółdzielni w stan likwidacji, jeżeli:

- działalność spółdzielni wykazuje rażące i uporczywe naruszenia prawa lub postanowień statutu,
- spółdzielnia została zarejestrowana z naruszeniem prawa,
- spółdzielnia co najmniej od roku nie prowadzi działalności gospodarczej lub nie podjęła działalności w ciągu roku od dnia jej zarejestrowania i nie posiada majątku.

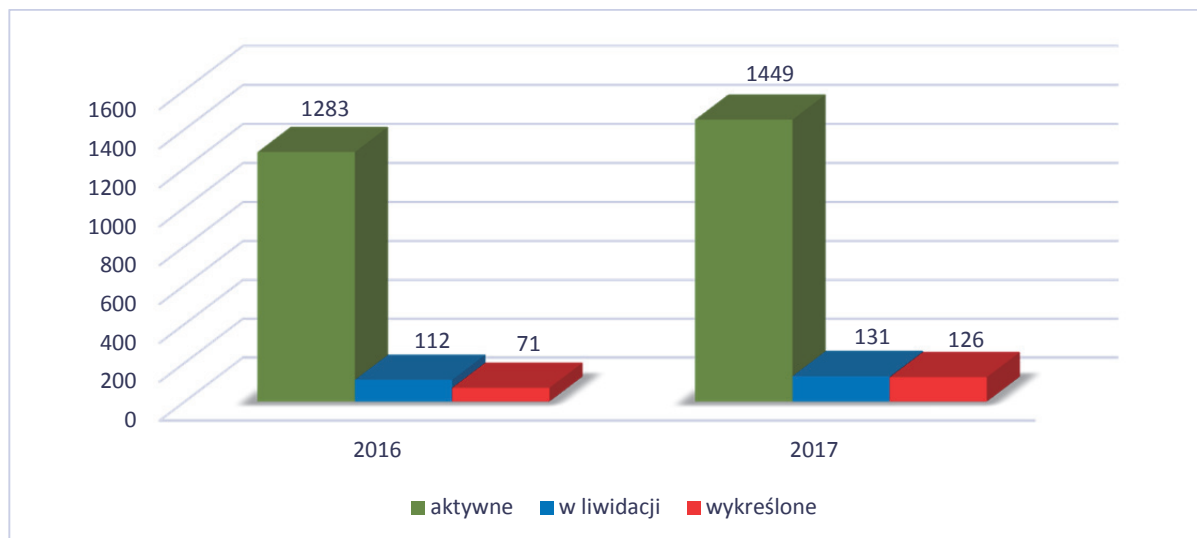
Zwiększenie się liczby podmiotów znajdujących się w stanie likwidacji wynika więc ze zwiększania się liczby spółdzielni socjalnych. Przy 13% wzroście liczby zarejestrowanych (działających) spółdzielni socjalnych pomiędzy 2016 i 2017 r. wzrost liczby podmiotów będących w stanie likwidacji wyniósł 17%.

Po zatwierdzeniu sprawozdania finansowego na dzień zakończenia likwidacji, likwidator zgłasza do KRS wnioski o wykreślenie spółdzielni z KRS oraz przekazuje księgi i dokumenty zlikwidowanej spółdzielni do przechowania. Liczba wykreślonych podmiotów stanowi zatem sumę wszystkich podmiotów, które zakończyły dotychczas procedurę likwidacji.

Należy na koniec zaznaczyć, że ustawa z dnia 15 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw wprowadza od 31 marca 2018 r. dwie nowe przesłanki powodujące przejście spółdzielni socjalnej w stan likwidacji. Należą do nich:

- niespełnienie warunku określonego w art. 5 ust. 1a ustawy tj. przypadek gdy założycielami spółdzielni socjalnej są trzy osoby fizyczne, a spółdzielnia socjalna w terminie 12 miesięcy od dnia wpisu spółdzielni socjalnej do KRS nie przyjmie w poczet członków i nie zatrudni w spółdzielni co najmniej dwóch osób spośród osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- niepoddanie się lustracji w terminie 6 miesięcy od dnia zatwierdzenia sprawozdania finansowego za pierwszy rok działalności.

Wykres 2 – Spółdzielnie socjalne zarejestrowane w KRS w roku 2016 i 2017 – podział ze względu na status podmiotu.

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS na podstawie danych znajdujących się w KRS.

Po zsumowaniu danych z KRS (zaprezentowanych na wykresie 2) liczba wszystkich spółdzielni socjalnych figurujących w tym rejestrze wyniosła odpowiednio: w 2016 r. – 1466 oraz w 2017 r. – 1706 podmiotów. Zbliżona liczba spółdzielni socjalnych wynika z rejestru REGON, gdzie w 2016 r. zarejestrowanych było ok. 1400 spółdzielni socjalnych, w 2017 r. ok. 1600¹². Dynamika zmiany liczby spółdzielni socjalnych w REGON jest analogiczna do tej w KRS.

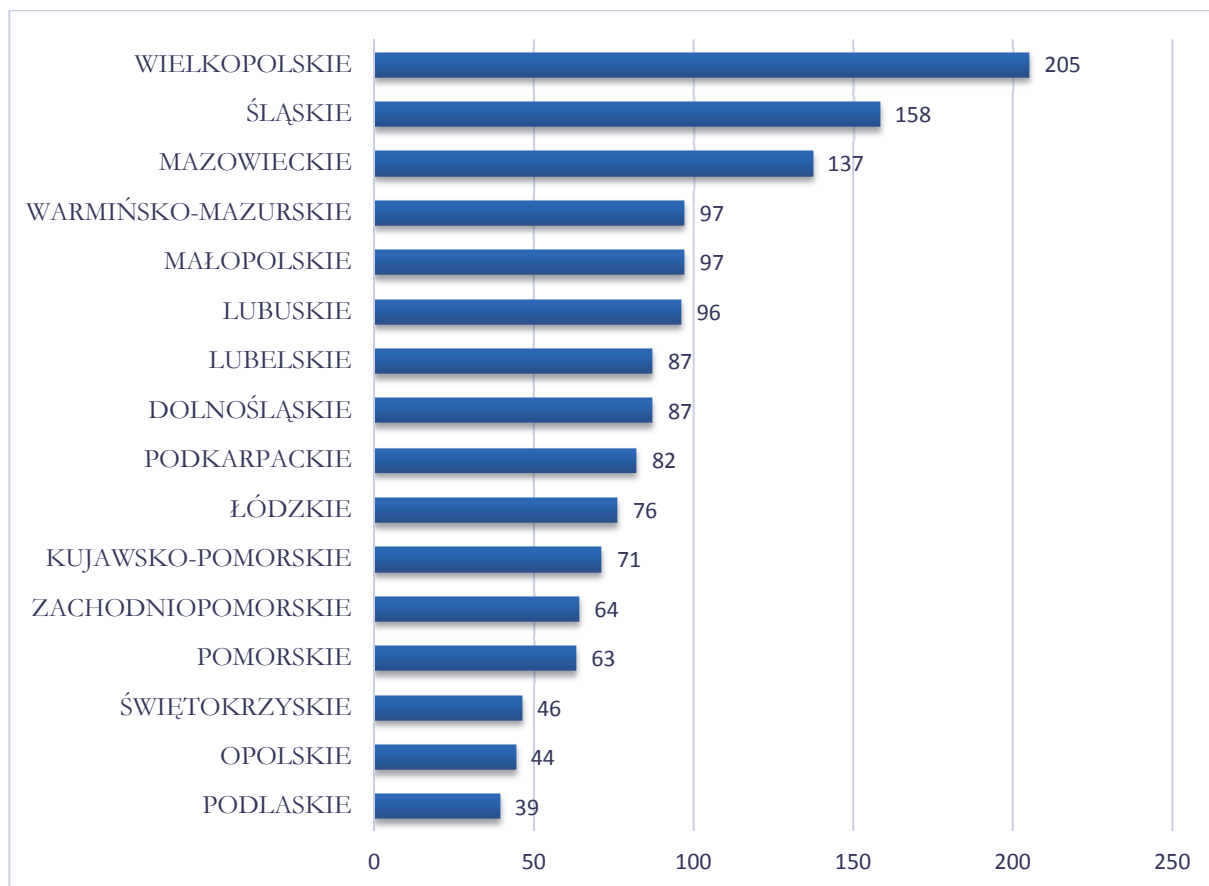
Według informacji z GUS w 2016 r., spośród 1,4 tys. spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w REGON. GUS zweryfikował jako aktywnie działające 0,9 tys. podmiotów czyli 62%. Oprócz spółdzielni socjalnych będących w stanie likwidacji, za nieaktywne organizacje w tym przypadku uznano również takie, które nie miały przychodów ani zatrudnienia¹³.

Interesującym może być rozkład spółdzielni socjalnych w województwach, w których podmioty te mają swoją siedzibę. Dostrzegalna jest znaczna nierównomierność w rozmieszczeniu podmiotów na obszarze kraju.

¹² Spółdzielnie socjalne w 2016 r. ..., Warszawa 2018.

¹³ Dane przekazane przez Departament Informacji GUS (29.01.2018 r.). Stan aktywności jednostek określony został na podstawie danych administracyjnych oraz na podstawie weryfikacji przeprowadzonej przez pracowników Urzędu Statystycznego w Krakowie.

Wykres 3 – Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce w 2017 r. – w podziale na województwa.

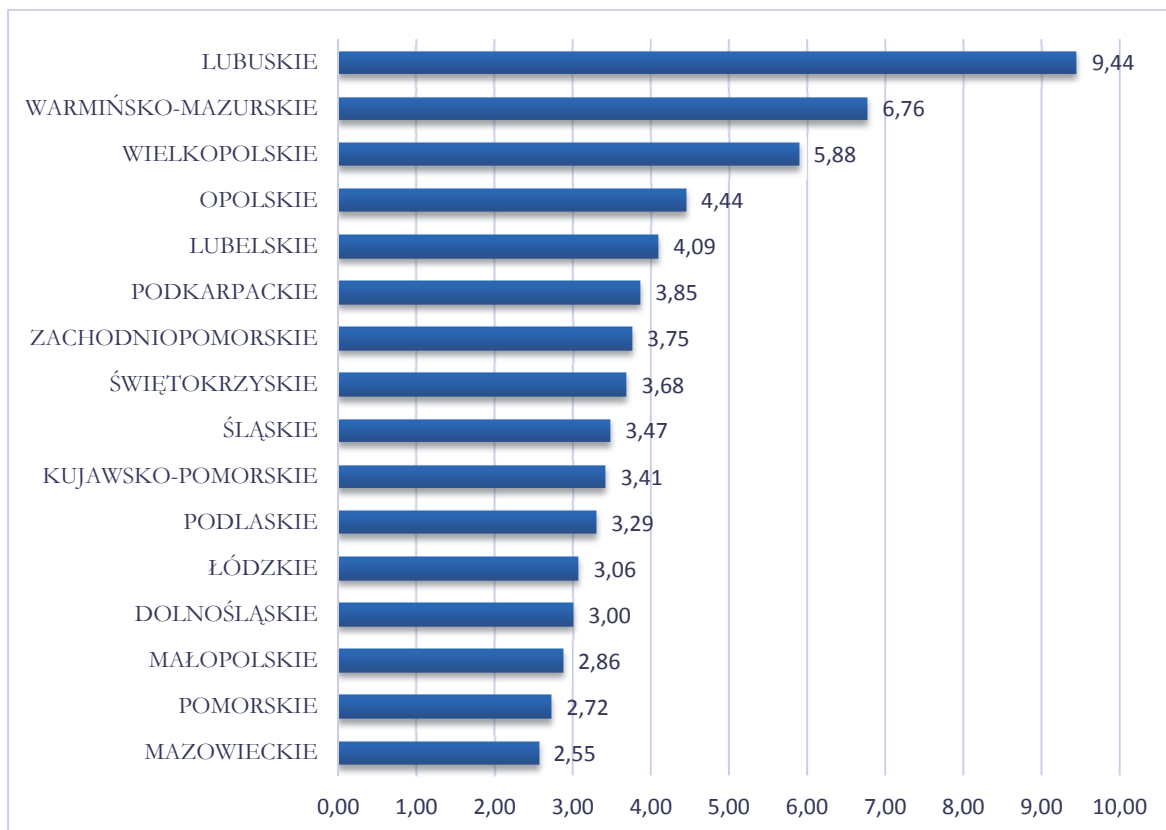

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS na podstawie danych znajdujących się w KRS.

Powyższych różnic nie sposób powiązać z różnicami w populacji poszczególnych województw. Zwraca uwagę w szczególności stosunkowo niewielka (w odniesieniu do liczby mieszkańców) liczba spółdzielni socjalnych w takich dużych województwach jak województwo mazowieckie, małopolskie czy dolnośląskie, przy jednoczesnej dużej reprezentacji tych podmiotów w mniejszych województwach np. w województwie lubuskim, opolskim czy warmińsko-mazurskim. Rozbieżności te mogą być konsekwencją lokalnych uwarunkowań, wynikając m.in. z różnorodnego rozwinięcia usług wsparcia i animacji świadczonych w poszczególnych regionach¹⁴.

¹⁴ Usługi świadczone przez akredytowane Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES). Patrz: podrozdział 3.4.

Wykres 4 – Liczba spółdzielni socjalnych w 2017 r. przypadających na 100 tys. mieszkańców danego województwa.

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS na podstawie danych znajdujących się w KRS.

3. STRUKTURA I ZATRUDNIENIE W SPÓŁDZIELNIACH SOCJALNYCH

3.1. ZAŁOŻYCIELE

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, założycielami spółdzielni socjalnej mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne. Jeżeli założycielami spółdzielni socjalnej są osoby fizyczne, ich liczba nie może być mniejsza niż 5, a jeżeli założycielami są osoby prawne, liczba ta nie może być mniejsza, niż 2. Spółdzielnia socjalna liczy nie mniej, niż 5 i nie więcej niż 50 członków¹⁵. Przyjęcie takiego rozwiązania podyktowane było z jednej strony chęcią stworzenia możliwości prowadzenia wspólnej działalności dla osób, które samodzielnie miałyby trudności w podjęciu działalności gospodarczej, z drugiej zaś koniecznością stworzenia optymalnych warunków dla reintegracji społecznej członków spółdzielni, w tym tworzenia i wzmacniania więzi międzyludzkich¹⁶.

¹⁵ Zgodnie z art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych wyjątkiem od tej reguły są spółdzielnie socjalne powstałe w wyniku przekształcenia się spółdzielni inwalidów lub spółdzielni niewidomych, które mogą liczyć więcej, niż 50 członków.

¹⁶ Uzasadnienie do projektu ustawy o spółdzielniach socjalnych; www.sejm.gov.pl.

Od 31 marca 2018 r. zmniejszony został wymóg dotyczący liczby założycieli spółdzielni socjalnej, jeżeli są nimi osoby fizyczne. Spółdzielnię socjalną mogą założyć trzy osoby, jednak są zobowiązane do uzupełnienia składu członkowskiego spółdzielni do 5 osób w terminie 12 miesięcy;

Zgodnie z obowiązującymi przepisami¹⁷ w kręgu osób fizycznych uprawnionych do tworzenia spółdzielni socjalnej znajdują się przede wszystkim:

1. posiadające pełną zdolność do czynności prawnych¹⁸:

- osoby bezrobotne, w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- osoby, o których mowa w art. 2 pkt 1a i 1b ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, a więc absolwenci Centrów Integracji Społecznej (CIS) i Klubów Integracji Społecznej (KIS)¹⁹;
- osoby niepełnosprawne, w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
- osoby do 30 roku życia oraz po ukończeniu 50 roku życia, posiadające status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia w rozumieniu ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

¹⁷ Art. 4 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

¹⁸ Niżej wymieniony katalog osób fizycznych uprawnionych do założenia spółdzielni socjalnej jest efektem nowelizacji ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych dokonanej w sierpniu 2015 r. W poprzednim brzmieniu ustawy, w art. 4 ust. 1 określono poszczególne grupy osób uprawnione do utworzenia spółdzielni socjalnej:

- bezdomnych realizujących indywidualny program wychodzenia z bezdomności, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej,
- uzależnionych od alkoholu,
- uzależnionych od narkotyków lub innych środków odurzających,
- chorych psychicznie, w rozumieniu przepisów o ochronie zdrowia psychicznego,
- zwalnianych z zakładów karnych, mających trudności w integracji ze środowiskiem, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej,
- uchodźców realizujących indywidualny program integracji, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej.

Wyżej wymienione osoby były uprawnione do założenia spółdzielni socjalnej bez dodatkowych przesłanek. Zmiana ustawy w pewnym sensie ograniczyła grono osób uprawnionych do utworzenia spółdzielni socjalnej do osób, które są absolwentami centrum integracji społecznej albo absolwentami klubu integracji społecznej.

Taka zmiana może zapewnić lepsze przygotowanie osób uprawnionych do założenia spółdzielni, określonych w ustawie o zatrudnieniu socjalnym, do założenia i prowadzenia spółdzielni, a także lepsze poznanie swoich możliwości zawodowych. Zmiana ta wynika również z dotychczasowej praktyki, która wskazuje, iż osoby w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, powinny brać udział w tworzeniu spółdzielni socjalnych dopiero po odpowiednim przygotowaniu reintegracyjnym.

¹⁹ Absolwent CIS oznacza osobę, która przez okres nie krótszy niż 6 miesięcy uczestniczyła w zajęciach w centrum integracji społecznej i otrzymała zaświadczenie, o którym mowa w art. 13 ust. 5a ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, czyli zaświadczenie potwierdzające uczestnictwo w zajęciach i umiejętności nabyte w ramach reintegracji zawodowej i społecznej. Osoba taka utrzymuje status absolwenta CIS przez okres 6 miesięcy od dnia zakończenia zajęć w CIS.

Absolwentem KIS jest osoba, która uczestniczyła w KIS przez okres nie krótszy niż 6 miesięcy, posiada ważne zaświadczenie, o którym mowa w art. 18 ust. 5a ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, czyli zaświadczenie wydawane przez podmiot prowadzący KIS po zakończeniu uczestnictwa w klubie oraz zrealizowała postanowienia kontraktu socjalnego.

2. inne osoby, niż wskazane powyżej, pod warunkiem, że ich liczba nie przekracza 50% ogólnej liczby założycieli.

Od 31 marca 2018 r. powyższy katalog został rozszerzony o:

- poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej opiekunów osób niepełnosprawnych, o których mowa w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej;
- osoby usamodzielniane opuszczające pieczę zastępczą o których mowa w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Określone wyżej katalogi stanowią nowe kategorie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wskazane w nich osoby mogą również przystępować do spółdzielni socjalnej w charakterze członka lub osoby świadczącej pracę na rzecz spółdzielni socjalnej.

Ponadto wprowadzono zmianę w zakresie możliwości zakładania spółdzielni socjalnej przez osoby niezaliczane do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Utrzymamy został co do zasady limit osób zagrożonych wykluczeniem społecznym koniecznych do założenia spółdzielni socjalnej, który zgodnie z ustawą wynosi 50%. Wprowadzono jednak wyjątek, w przypadku gdy założycielami spółdzielni socjalnej będą osoby o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, lub w przypadku gdy spółdzielnia prowadzi działalność w zakresie usług społecznych użyteczności publicznej wymienionych w ustawie. W tej sytuacji limit osób z katalogu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym będzie mógł wynosić 30%.

Od 2009 r. spółdzielnię socjalną mogą również założyć co najmniej dwie osoby prawne spośród niżej wymienionych:

1. organizacje pozarządowe w rozumieniu ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
2. jednostki samorządu terytorialnego;
3. kościelne osoby prawne.

Zgodnie z art. 5a ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, spółdzielnia socjalna założona przez osoby prawne zobowiązana jest do zatrudnienia co najmniej 5 osób fizycznych spośród tych wymienionych w art. 4 ust. 1 ww. ustawy, w terminie 6 miesięcy od dnia wpisu spółdzielni socjalnej do KRS. Po 12 miesiącach nieprzerwanego zatrudnienia w spółdzielni, zatrudnione w ten sposób osoby fizyczne mogą stać się jej pełnoprawnymi członkami. Ponadto członkostwo w spółdzielni socjalnej mogą nabyć:

1. osoby fizyczne uprawnione do założenia spółdzielni socjalnej wymienione w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, w tym osoby posiadające ograniczoną zdolność do czynności prawnych
2. inne osoby fizyczne niż wskazane w art. 4 ust. 1 i ust. 2 pkt 1, pod warunkiem, że ich praca na rzecz spółdzielni socjalnej wymaga szczególnych kwalifikacji, których nie posiadają pozostali członkowie spółdzielni i ich liczba nie przekracza 50% ogólnej liczby

członków spółdzielni (art. 5 ust. 6 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych)²⁰.

Założycielami większości spółdzielni socjalnych są osoby fizyczne należące do katalogu osób określonych w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych. Z danych dostępnych za 2014 r. wynika, że niemal $\frac{3}{4}$ ogółu spółdzielni socjalnych a więc zdecydowaną większość stanowią podmioty, których założycielami są osoby fizyczne. Pozostałe spośród spółdzielni socjalnych zostały założone przez osoby prawne do tego uprawnione, określone w art. 4 ust. 2 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, a więc organizacje pozarządowe w rozumieniu przepisów o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, jednostki samorządu terytorialnego lub kościelne osoby prawne²¹.

Powyższe informacje potwierdza badanie GUS, według którego w 2016 r. niecałe 0,1 tys. stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych deklaroowało, że miało udziały w przynajmniej jednej spółdzielni socjalnej. W przypadku udziału jednostek samorządu terytorialnego w spółdzielniach socjalnych dostępne są dane ze sprawozdań finansowych JST na temat wydatków z tytułu wniesienia wkładu do spółdzielni. W 2016 r. 24 jednostki samorządu terytorialnego (niespełna 1% JST) wydatkowało na ten cel łącznie 236,4 tys. zł²². Kwota przekazanych środków była nieznacznie wyższa niż w latach wcześniejszych, jednak w stosunku do 2014 r. zmniejszyła się liczba JST przekazujących środki w formie wkładu do spółdzielni (z 40 do 24)²³.

3.2. ORGANY

Zgodnie z art. 35 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze, organami spółdzielni są:

1. walne zgromadzenie;
2. rada nadzorcza;
3. zarząd;
4. zebrania grup członkowskich – w spółdzielniach, w których walne zgromadzenie jest zastąpione przez zebranie przedstawicieli²⁴.

Wybory do organów spółdzielni dokonywane są w głosowaniu tajnym spośród nieograniczonej liczby kandydatów. Odwołanie członka organu następuje także w głosowaniu tajnym.

²⁰ Od 31 marca 2018 r. nie obowiązuje wymóg posiadania szczególnych kwalifikacji.

²¹ Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2014–2015, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2016 r.

²² Zgodnie z obowiązującą klasyfikacją budżetową wydatki na wniesienie wkładu do spółdzielni ujmowane są w paragrafie 602, przy czym obejmuje on wszystkie typy spółdzielni. Z przeprowadzonych analiz wynika, że w zdecydowanej większości wydatki te dotyczą spółdzielni socjalnych.

²³ Spółdzielnie socjalne w 2016 r. ..., Warszawa 2018.

²⁴ Patrz szerzej: art. 59 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze.

Ponadto statut może przewidywać powołanie także innych organów niż wymienione w art. 35 § 1, składających się z członków spółdzielni. W takim wypadku statut określa zakres uprawnień tych organów oraz zasady wyboru i odwoływania ich członków.

Walne zgromadzenie jest najwyższym organem spółdzielni, w którego skład wchodzi ogół członków spółdzielni. Decyzje podejmowane są w formie uchwał, które mają moc obowiązującą wobec wszystkich członków i wszystkich organów spółdzielni. Zadaniem rady nadzorczej jest kontrola działalności spółdzielni pod względem legalności, celowości, rzetelności i gospodarności. Zarząd jest organem wykonawczym. Może być organem jednoosobowym lub kolegialnym. Składa oświadczenia woli w imieniu spółdzielni i reprezentuje ją.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, rada nadzorcza wybierana jest obligatoryjnie w spółdzielni socjalnej liczącej powyżej 15 członków. W przypadku spółdzielni socjalnych, w których liczba członków nie przekracza 15, nie wybiera się rady nadzorczej, chyba że statut stanowi inaczej. W takim przypadku kompetencje rady nadzorczej wykonuje walne zgromadzenie²⁵. Zadaniem rady nadzorczej jest przede wszystkim sprawowanie kontroli i nadzoru nad działalnością zarządu spółdzielni, a także wykonywaniem przez spółdzielnię jej zadań statutowych. Szczegółowy zakres zadań rady nadzorczej, jej skład oraz kadencję uregulowano w rozdziale 2 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze.

3.3. ZATRUDNIENIE I LICZBA PRACUJĄCYCH NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Spółdzielnia i członek spółdzielni mają obowiązek pozostawania ze sobą w stosunku pracy. Do zatrudnienia w spółdzielniach socjalnych stosuje się przepisy ustawy Prawo spółdzielcze dotyczące spółdzielni pracy oraz przepisy prawa pracy (stosunek pracy na podstawie spółdzielczej umowy o pracę, umowy o pracę, pracę nakładczą, powołania) i przepisy kodeksu cywilnego (umowa zlecenie, umowa o dzieło). Stosunek pracy między spółdzielnią socjalną, a jej członkami nawiązuje się na podstawie spółdzielczej umowy o pracę. Zgodnie z art. 201 ustawy Prawo spółdzielcze statut może przewidywać zatrudnienie wszystkich lub niektórych członków nie na podstawie spółdzielczej umowy o pracę, lecz na podstawie umowy o pracę, umowy o pracę nakładczą, umowy zlecenia lub umowy o dzieło, a także powołanie jeżeli jest to uzasadnione rodzajem działalności spółdzielni.

Ustawa Prawo spółdzielcze zakłada jako regułę, że spółdzielnia i członek spółdzielni mają obowiązek pozostawania ze sobą w stosunku pracy (art. 182 ustawy Prawo spółdzielcze). Zastosowanie konstrukcji spółdzielczej umowy o pracę daje większą ochronę członka spółdzielni socjalnej, na którą składają się instrumenty ochronne przewidziane w ustawie Prawo spółdzielcze (np. ograniczenie prawa wypowiedzenia i wypowiedzenia zmieniającego oraz podstawy wykluczenia) i te przewidziane w ustawie kodeks pracy (ochrona wynagrodzenia, ochrona czasu pracy, przepisy antidyskryminacyjne i inne). W przypadku zastosowania niepracowniczych form świadczenia pracy, spółdzielnia socjalna ma obowiązek równomiernie rozdzielać pracę między

²⁵ Patrz szerzej: art. 36–42 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze.

członków zatrudnionych, dla których podstawą zatrudnienia nie jest spółdzielcza umowa o pracę, z uwzględnieniem ich kwalifikacji²⁶.

W przypadku spółdzielczej umowy o pracę, wyłączona została możliwość zawierania umowy o pracę na okres próbny. Statut spółdzielni może jednak uzależnić przyjęcie na członka od odbycia okresu kandydackiego. W takim wypadku statut powinien wskazywać organ spółdzielni uprawniony do przyjmowania kandydatów i określać czas trwania okresu kandydackiego. Możliwe jest również obniżenie wymiaru czasu pracy czy stosowanie umów o pracę na czas określony. Walne zgromadzenie może skrócić równomiernie czas pracy i zmniejszyć odpowiednio wynagrodzenie członków bez wypowiedzenia spółdzielczej umowy o pracę lub jej warunków²⁷.

Najnowsza nowelizacja ustawy doprecyzowuje formę zatrudnienia członków zarządu spółdzielni, w taki sposób, iż z członkami zarządu zatrudnianymi w spółdzielni socjalnej rada nadzorcza, a w przypadku braku jej powołania walne zgromadzenie, nawiązuje stosunek pracy na podstawie spółdzielczej umowy o pracę albo umowy o pracę.

Jak wynika z danych opublikowanych przez Główny Urząd Statystyczny w 2016 r. 74% aktywnych spółdzielni socjalnych zatrudniało osoby na umowę o pracę. Było to 0,7 tys. spółdzielni socjalnych spośród 0,9 tys. aktywnych. Na podstawie umowy o pracę w spółdzielniach socjalnych zatrudnionych było 4,2 tys. osób. 58 % z nich stanowiły kobiety. Dla 4,1 tys. zatrudnionych spółdzielnia socjalna stanowiła główne miejsce pracy. W stosunku do 2014 r. liczba zatrudnionych spadła o 0,1 tys. osób, jednak w stosunku do 2015 r. wzrosła o 0,1 tys.²⁸. Poziom zatrudnienia na umowę o pracę w spółdzielniach socjalnych nie ulega, jak wynika z powyższych danych, dużym wahaniom.

Wykres 5 – Struktura spółdzielni socjalnych w 2016 r. według klas zatrudnienia.

Źródło: Spółdzielnie socjalne w 2016 r. Informacja sygnałna, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018.

Najwięcej spółdzielni socjalnych 45% zatrudniało na podstawie stosunku pracy od 1 do 5 pracowników. Drugą co do liczebności grupę stanowiły takie spółdzielnie, które korzystały z pracy wyłącznie w oparciu o umowy cywilnoprawne (26%). Jedynie 12% organizacji posiadało więcej niż 10 pracowników etatowych. Średnia liczba zatrudnionych na umowę o pracę przypadających na spółdzielnie socjalną wyniosła 5 pracowników, w połowie aktywnych

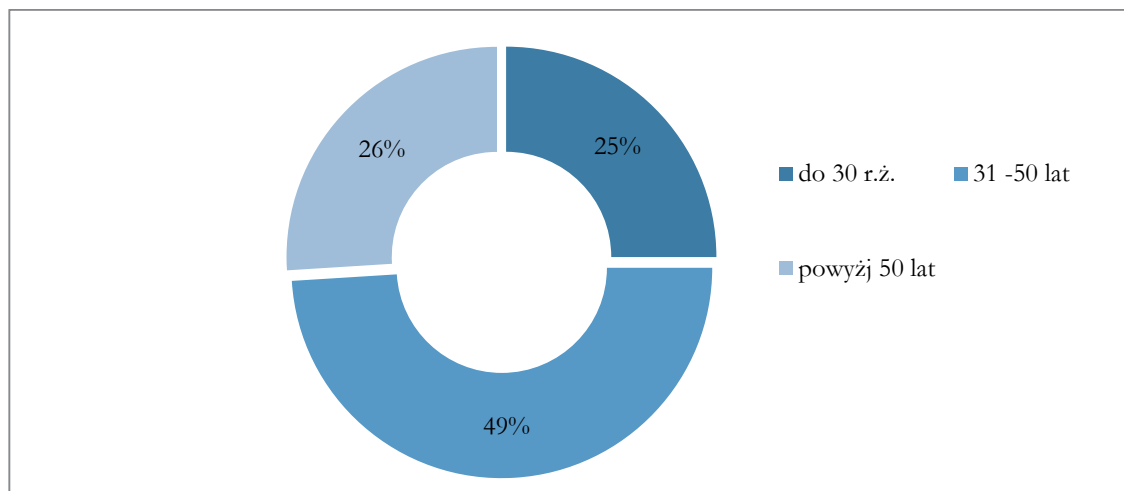
²⁶ B. Godlewska-Bujok, C. Miżejewski, op. cyt., s. 67.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Dane przekazane przez Departament Informacji GUS (29.01.2018 r.). Stan aktywności jednostek określony został na podstawie danych administracyjnych oraz na podstawie weryfikacji przeprowadzonej przez pracowników Urzędu Statystycznego w Krakowie.

podmiotów liczba pracowników nie była większa niż 4. Niewielka różnica między średnią a medianą wskazuje na stosunkowo nieduże zróżnicowanie wewnętrzne badanych podmiotów²⁹.

Wykres 6 – Struktura wieku pracowników zatrudnionych w spółdzielniach socjalnych w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS na podstawie danych GUS, Spółdzielnie socjalne w 2016 r. Informacja sygnałowa, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018.

Blisko połowę pracowników etatowych w spółdzielniach socjalnych stanowiły osoby w wieku 31–50 lat. W pozostałych grupach wiekowych udział był podobny i wyniósł dla osób do 30 roku życia 25% i powyżej 50 lat 26%. 41% spółdzielni socjalnych posiadających pracowników etatowych zatrudniało co najmniej jedną osobę niepełnosprawną, daje to ok. 270 spółdzielni socjalnych. Wśród 27% jednostek zatrudniających na podstawie stosunku pracy osoby niepełnosprawne stanowiły ponad 30% pracowników etatowych. Łączny udział osób niepełnosprawnych (1,1 tys.) wśród pracowników zatrudnionych na podstawie umów o pracę w 2016 r. stanowił 26%. Osoby z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności stanowiły największą grupę (63%), następnie pracownicy z lekkim (27%) i znacznym (10%) stopniem³⁰.

Podmioty zatrudniające osoby niepełnosprawne mogą korzystać z dofinansowania do wynagrodzeń tych osób ze środków PFRON. Zgodnie z danymi za grudzień 2016 r. o ten rodzaj wsparcia ubiegało się 0,2 tys. spółdzielni socjalnych, tj. blisko $\frac{3}{4}$ spośród spółdzielni posiadających pracowników z orzeczoną niepełnosprawnością. Dofinansowaniem objęto wynagrodzenia blisko 1,1 tys. pracowników o różnym stopniu niepełnosprawności, w tym 0,7 tys. osób o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, 0,2 tys. – lekkim i niespełna 0,2 tys. osób z orzecznym znacznym stopniem niepełnosprawności³¹. Należy zaznaczyć, że dane te dotyczą instrumentu określonego w art. 26a ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej i zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, odnoszą się więc do uprawnienia które przysługuje

²⁹ Spółdzielnie socjalne w 2016 r. ..., Warszawa 2018.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

wszystkim pracodawcom spełniającym ustawowe wymogi (a nie jedynie spółdzielniom socjalnym)³².

3.4. PRZYNALEŻNOŚĆ DO ZWIĄZKU REWIZYJNEGO

Zgodnie z regulacjami ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze spółdzielnie mogą zakładać związki rewizyjne oraz do nich przystępować. Uprawnienie to stanowi więc także uprawnienie spółdzielni socjalnych. Liczba założycieli związku rewizyjnego nie może być mniejsza niż 10 podmiotów. Celem związku rewizyjnego jest zapewnienie zrzeszonym w nim spółdzielniom pomocy w ich działalności statutowej.

Do zadań związku rewizyjnego należy w szczególności:

- 1) przeprowadzanie lustracji zrzeszonych spółdzielni;
- 2) prowadzenie na rzecz zrzeszonych spółdzielni działalności instruktażowej, doradczej, kulturalno-oświatowej, szkoleniowej i wydawniczej;
- 3) reprezentowanie interesów zrzeszonych spółdzielni wobec organów administracji państwowej i organów samorządu terytorialnego;
- 4) reprezentowanie zrzeszonych spółdzielni za granicą;
- 5) inicjowanie i rozwijanie współpracy między spółdzielniami oraz współdziałanie z placówkami naukowo-badawczymi³³.

Krajowa Rada Spółdzielcza

Funkcję związku rewizyjnego dla wszystkich niezrzeszonych spółdzielni, w tym spółdzielni socjalnych, pełni Krajowa Rada Spółdzielcza, która jest także naczelnym organem samorządu spółdzielczego. Ponadto Krajowa Rada prowadzi rejestr wszystkich związków rewizyjnych.

Do zadań Krajowej Rady Spółdzielczej należy przede wszystkim:

- 1) reprezentowanie polskiego ruchu spółdzielczego w kraju i za granicą;
- 2) współdziałanie z naczelnymi organami państwowymi w sprawach dotyczących ruchu spółdzielczego;
- 3) inicjowanie i opiniowanie aktów prawnych dotyczących spółdzielczości i mających dla niej istotne znaczenie;
- 4) badanie i ocena form, warunków, kierunków oraz wyników działalności ruchu spółdzielczego i przedstawianie informacji i wniosków naczelnym organom państwowym;
- 5) organizowanie działalności naukowo-badawczej, szkoleniowej i informacyjnej, propagowanie działalności kulturalno-oświatowej członków, podejmowanie inicjatyw związanych z rozwojem ruchu spółdzielczego w Rzeczypospolitej Polskiej, w tym rozwoju spółdzielczości uczniowskiej, oraz kształtowanie sprzyjających warunków dla rozwoju ruchu spółdzielczego;

³² Artykuł 26a ust 1 stanowi, że *pracodawcy przysługuje ze środków Funduszu miesięczne dofinansowanie do wynagrodzenia pracownika niepełnosprawnego, o ile pracownik ten został ujęty w ewidencji zatrudnionych osób niepełnosprawnych.*

³³ Artykuł 240 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze.

- 6) inicjowanie i rozwijanie współpracy międzyspółdzielczej i szerzenie idei spółdzielczego współdziałania;
 - 7) organizowanie postępowania rozjemczego w sporach między organizacjami spółdzielczymi³⁴.
- Organami Krajowej Rady Spółdzielczej są: Zgromadzenie Ogólne, Komisja Rewizyjna i Zarząd.

Związki rewizyjne zrzeszające spółdzielnie socjalne

Obecnie funkcjonują dwa związki rewizyjne, w których spółdzielnie socjalne mogą być zrzeszone: Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych oraz Regionalny Spółdzielczy Związek Rewizyjny w Olsztynie.

Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych (OZRSS) powstał w 2007 r. i ma swoją siedzibę w Warszawie. Celem Związku jest promocja i wspieranie idei społecznej spółdzielczości socjalnej, działanie na rzecz szeroko rozumianej reintegracji społecznej i zawodowej oraz zapewnienie zrzeszonym w nim spółdzielniom socjalnym pomocy w ich działalności statutowej³⁵.

Członkami OZRSS mogą być Spółdzielnie Socjalne działające na terenie Rzeczypospolitej Polskiej³⁶.

Członek OZRSS ma prawo do:

- 1) korzystania z wszelkiej pomocy i urządzeń Związku, ułatwiających działalność statutową spółdzielni;
- 2) pomocy Związku w ochronie swoich interesów;
- 3) lustracji ustawowej oraz innej na żądanie organów spółdzielni;
- 4) brania udziału poprzez swoich przedstawicieli w Zejeździe Delegatów Związku;
- 5) wskazania kandydatów do organów Związku;
- 6) wglądu do rejestru członków i protokołów Zjazdów Delegatów;
- 7) przeglądania sprawozdań finansowych łącznie z rachunkami zysków i strat oraz do otrzymywania z nich odpisów;
- 8) uzyskiwania od organów Związku informacji o działalności i zamierzeniach;
- 9) przedstawiania opinii, wniosków, postulatów w sprawie działalności Związku i jego organów.

Do obowiązków członka OZRSS należy natomiast:

- 1) przestrzeganie w swojej działalności zasad spółdzielczych, uchwał Zjazdów Związku oraz przepisów statutu Związku;
- 2) świadczenie wzajemnej pomocy, popierania i obrony interesów spółdzielni zrzeszonych w Związku;
- 3) poddawanie się lustracjom ustawowym dokonywanym przez Związek,
- 4) regularne, terminowe uiszczania składek na rzecz Związku³⁷.

³⁴ Ibidem, art. 259.

³⁵ §6 ust. 1 statutu z dnia 22 czerwca 2007 r. Ogólnopolskiego Związku Spółdzielni Socjalnych (j.t. z dnia 18 listopada 2014 r.).

³⁶ Ibidem, §8.

³⁷ Ibidem, §10 i 11.

Organami OZRSS są: Zjazd Delegatów, Rada Nadzorcza i Zarząd.

Obecnie Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych zrzesza 164 spółdzielnie socjalne³⁸ (w tym jedna ze spółdzielni socjalnych jest w likwidacji).

Regionalny Spółdzielczy Związek Rewizyjny w Olsztynie (RSZR) powstał w 2015 r. na mocy postanowienia sądu rejestrowego o wpisie związku do Krajowego Rejestru Sądowego. RSZR ma swoją siedzibę w Olsztynie. Celem Związku jest udzielanie pomocy i wsparcia zrzeszonym spółdzielniom i organizacjom spółdzielczym w ich działalności statutowej poprzez tworzenie warunków rozwoju spółdzielni i organizacji spółdzielczych, upowszechnianie idei spółdzielczego gospodarowania, podejmowanie działań mających na celu zapewnienie legalności, gospodarności i rzetelności podmiotów spółdzielczych i organizacji spółdzielczych zrzeszonych w Związku oraz inspirowanie współdziałania między nimi oraz z ugrupowaniami o podobnym profilu działalności dla ich rozwoju i integracji³⁹.

Członkami RSZR mogą być spółdzielnie oraz organizacje spółdzielcze, które założyły związek lub do niego przystąpiły⁴⁰.

Członkowie RSZR mają prawo:

- 1) brać udział w obradach Ogólnego Zebrania Przedstawicieli, uczestniczyć w wyborach do organów Związku oraz oceniać jego działalność, brać udział w zebraniach członków;
- 2) żądać zwołania Ogólnego Zebrania Przedstawicieli oraz zamieszczenia oznaczonych spraw w jego porządku obrad pod warunkiem zgłoszenia wniosku w sposób i w terminie określonym przez statut;
- 3) żądać przeprowadzenia lustracji działalności spółdzielni lub części jej działalności albo tylko określonych zagadnień;
- 4) korzystać z prowadzonej przez Związek działalności instruktażowej, doradczej, wydawniczej i innej określonej w statucie;
- 5) przeglądać sprawozdania z działalności Związku oraz protokoły lustracji działalności Związku,
- 6) zaznajamiania się z uchwałami organów Związku, protokołami obrad organów Związku oraz umowami zawieranymi przez Związek z osobami trzecimi; Zarząd Związku może odmówić członkowi wglądu do umów zawieranych z osobami trzecimi w przypadkach i na zasadach określonych w ustawie Prawo spółdzielcze;
- 7) zgłaszać wnioski, opinie i postulaty w sprawie działalności Związku.

Natomiast do obowiązków członka RSZR należy:

- 1) wniesienie wpisowego w wysokości określonej w statucie;
- 2) wpłacanie składek na wykonywanie zadań Związku;
- 3) przestrzeganie postanowień statutu Związku oraz uchwał Ogólnego Zebrania Przedstawicieli i Komisji Rewizyjnej w sprawach organizacyjnych i majątkowych Związku;
- 4) umożliwianie Związkowi przeprowadzania lustracji;

³⁸ Stan na 9 lutego 2018 r.

³⁹ § 1 ust. 2 statutu z dnia 17 stycznia 2014 r. Regionalnego Spółdzielczego Związku Rewizyjnego w Olsztynie.

⁴⁰ Ibidem, § 6 ust. 1.

- 5) zawiadamianie Związku o istotnych zmianach dotyczących Spółdzielni lub organizacji spółdzielczej w szczególności o zmianie nazwy i siedziby, połączeniu, podziale, likwidacji lub upadłości⁴¹.

Organami RSZR są: Ogólne Zebranie Przedstawicieli, Komisja Rewizyjna i Zarząd.

Obecnie RSZR zrzesza 18 spółdzielni socjalnych, które są również założycielami RSZR.

4. PRZEDMIOT DZIAŁALNOŚCI I FINANSE SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

4.1. PRZEDMIOT DZIAŁALNOŚCI SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków.

2. Spółdzielnia socjalna działa na rzecz:

- 1) społecznej reintegracji jej członków przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu,
- 2) zawodowej reintegracji jej członków przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy

– a działania te nie są wykonywane w ramach prowadzonej przez spółdzielnię socjalną działalności gospodarczej.

3. Spółdzielnia socjalna może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych określonych w UDPPiW.

Nowelizacja ustawy o spółdzielniach socjalnych, która weszła w życie 31 marca 2018 r., wzmocniła dodatkowo pozycję pracowników spółdzielni socjalnej poprzez:

- a) ponowne zdefiniowanie przedmiotu działalności spółdzielni socjalnej jako prowadzenia wspólnego przedsiębiorstwa także w oparciu o osobistą pracę pracowników spółdzielni socjalnej;
- b) wskazanie, iż spółdzielnia socjalna działa na rzecz społecznej i zawodowej reintegracji także jej pracowników, jeżeli należą do kategorii osób zagrożonych wykluczeniem społecznym
- c) prowadzi fakultatywną działalność społeczną i oświatowo-kulturalną również na rzecz pracowników.

Działanie na rzecz społecznej i zawodowej reintegracji członków spółdzielni jest zadaniem o charakterze obligatoryjnym. Nie stanowi działalności gospodarczej i jest częścią statutowej działalności odpłatnej lub nieodpłatnej w rozumieniu UDPPiW. Wydatki na tę działalność

⁴¹ Ibidem, §7.

podlegają zwolnieniom podatkowym. Ważnym jest fakt, że reintegracja zawodowa i społeczna nie jest tożsama z faktem zatrudnienia, oznacza dodatkowe czynności na rzecz osób zatrudnianych. Reintegracja społeczna, zgodnie z ustawą z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym⁴², oznacza działania, w tym również o charakterze samopomocowym, mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu. Z dotychczasowej praktyki działań spółdzielczych można wskazać przykładowe kierunki działań⁴³ w tym obszarze: spotkania z politykami i urzędnikami, podpisywanie petycji, wspieranie akcji ekologicznych, działalność lobbingsowa i rzecznicza na rzecz ruchu spółdzielczego, udzielaniu pomocy i wsparcia członkom spółdzielni np. pomoc w zakupie opału, udział w sprzątanii ulicy, pomoc dla członków spółdzielni w bieżących sprawach, np. zakupy, sprawy na pocztę, opieka nad dzieckiem, udział w urządzaniu, sfinansowanie lub zorganizowanie miejsca zabaw dla dzieci czy organizowanie zbiórki odzieży, wspólne szkolenia i wyjazdy szkoleniowe na rzecz budowania zespołu, organizacja i uczestnictwo w rozgrywkach sportowych, gry zespołowe⁴⁴.

Reintegracja zawodowa obejmuje działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy. Działania spółdzielni socjalnej w tym zakresie mogą dotyczyć podnoszenia kwalifikacji zawodowych, pracy z doradcami zawodowymi, kształcenia w celu zdobycia nowego zawodu, umiejętności umożliwiających pracę zawodową.

Spółdzielnie socjalne mogą również fakultatywnie prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych określonych w UDPPiW. Działalność ta powinna mieć swój wyraz w postanowieniach statutu. W przypadku braku odpowiedniego postanowienia w statucie, nie jest możliwa do realizacji. Prowadzenie działalności oświatowo-kulturalnej możliwe jest zarówno wobec członków i pracowników spółdzielni, jak i rodzin spółdzielców oraz środowiska lokalnego.

Działalność taka to przykładowo: organizowanie zajęć dotyczących zainteresowań członków spółdzielni i ich rodzin, imprez plenerowych, poprzez imprezy dla środowiska spółdzielczego lub wspólne wraz ze społecznością lokalną, zakup biletów na imprezy artystyczne, kulturalne, rozrywkowe i sportowe oraz zakup sprzętu sportowego do wspólnego użytku, zajęć edukacyjnych i szkoleniowych, działalność sportowa i turystyczna, poprzez organizowanie zajęć sportowych, wycieczek turystycznych, inicjowanie działań społecznych, m.in. poprzez współpracę z młodzieżą, tworzenie spółdzielni uczniowskich. Działalność oświatowo-kulturalna i społeczna może mieć charakter zarówno odpłatny, jak i nieodpłatny. Działalność oświatowo-kulturalna, nie jest działalnością gospodarczą w rozumieniu przepisów ustawy o swobodzie działalności gospodarczej. Ewentualny przychód z działalności oświatowo-kulturalnej i społecznej jako przychód z działalności odpłatnej pożytku publicznego służy wyłącznie prowadzeniu działalności pożytku publicznego. Spółdzielnie socjalne mogą prowadzić działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych, określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

⁴² Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym.

⁴³ Patrz szerzej: Społeczne aspekty działalności, spółdzielni socjalnych opr. A. Sobol, Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa 2009.

⁴⁴ B. Godlewska-Bujok, C. Miżejewski, op. cyt., s. 21.

Ustawa ta, zgodnie z treścią art. 3 ust. 3a, określiła możliwość działania spółdzielni socjalnej w sferze pożytku, z wyłączeniem:

- inicjowania i uczestnictwa w inicjatywie lokalnej (art. 19b–19h ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie);
- możliwości ubiegania się o status organizacji pożytku publicznego (art. 20–34 UDPPiW).

Tym samym spółdzielnie socjalne mogą podejmować następujące zadania związane z działalnością pożytku publicznego:

- prowadzenie działalności statutowej odpłatnej i nieodpłatnej;
- realizacja zleczonych zadań publicznych;
- konsultowanie projektów aktów normatywnych w dziedzinach dotyczących działalności statutowej spółdzielni;
- udziału we wspólnych zespołach o charakterze doradczym i inicjatywnym, tworzonych przez jednostki samorządu terytorialnego w przypadku ich powołania⁴⁵.

4.2. GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

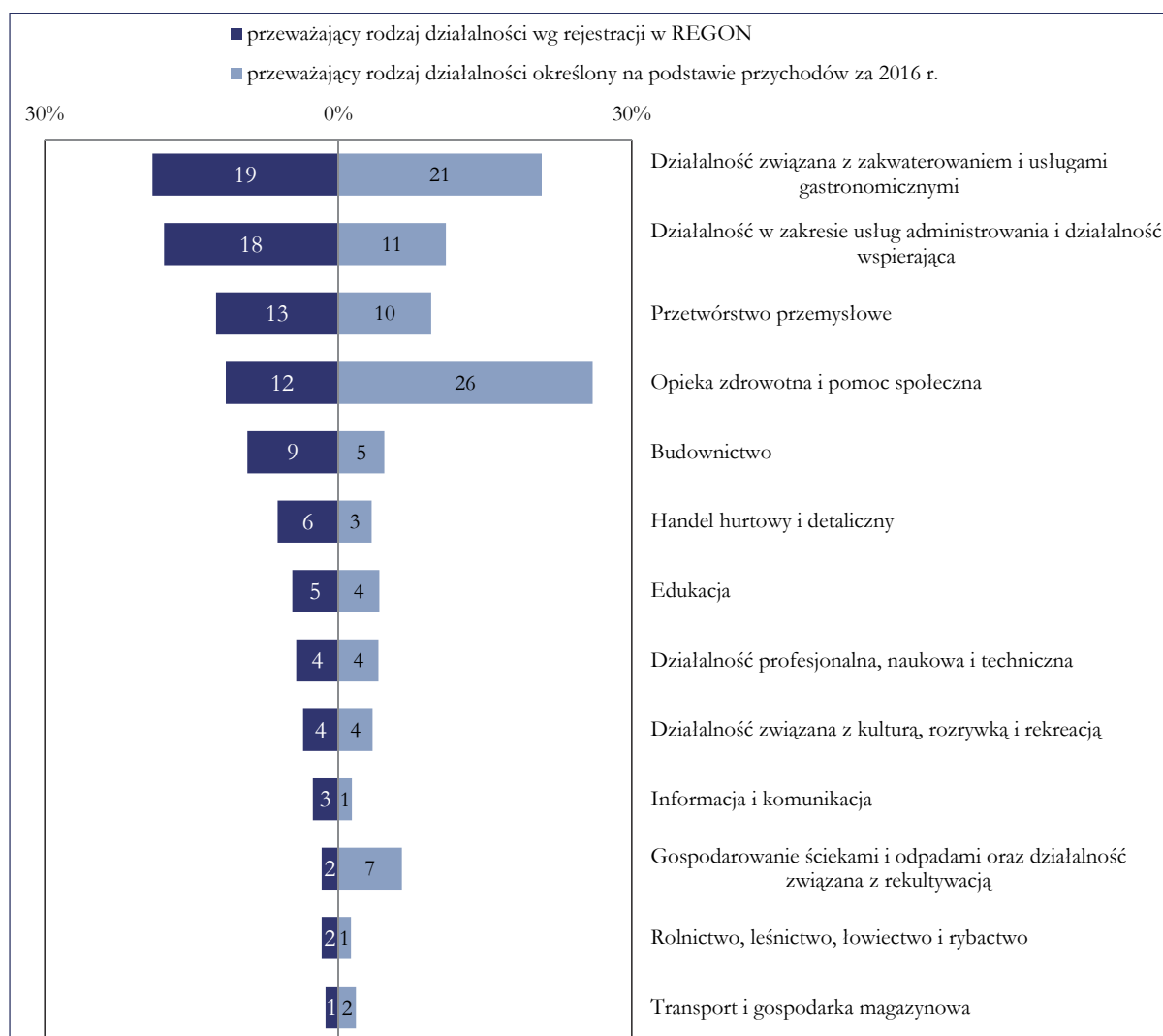
Spółdzielnie socjalne mogą prowadzić działalność gospodarczą, z zastrzeżeniem, że cała nadwyżka bilansowa jest przeznaczana na: fundusz zasobowy (nie mniej niż 40%), na cele związane z reintegracją społeczno-zawodową jej członków, na cele związane z działalnością oświatowo-kulturalną spółdzielni (nie mniej niż 40%), fundusz inwestycyjny (art. 10 ustawy o spółdzielniach socjalnych). Jednak ustawa z dnia 15 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie w dniu 31 marca 2018 r., zakłada uelastycznienie zasad podziału nadwyżki bilansowej i stworzenie możliwości jej przeznaczenia według potrzeb konkretnej spółdzielni poprzez zlikwidowanie obowiązku przeznaczania nadwyżki bilansowej na fundusz inwestycyjny. Nadwyżka bilansowa przeznaczana będzie przez spółdzielnię socjalną na zwiększenie funduszu zasobowego w wysokości nie mniejszej niż 20% oraz na szczególny cel działalności spółdzielni jakim jest reintegracja społeczna i zawodowa członków i pracowników spółdzielni w wysokości min. 30%. Ponadto przewidziano również przeznaczenie nadwyżki bilansowej na fundusz wzajemnościowy, który tworzony jest przez spółdzielnię socjalną w przypadku utworzenia lub przystąpienia do konsorcjum spółdzielczego.

W 2016 r. spółdzielnie socjalne prowadziły działalność w różnych branżach. Deklarowany podczas rejestracji główny rodzaj działalności jednostek różnił się od przeważającej działalności w danym roku, określonej poprzez uzyskiwane przychody. Główny rodzaj działalności spółdzielni socjalnych zgodnie z danymi rejestru REGON cechował się znaczną różnorodnością i obejmował swoim zakresem 19 spośród 21 sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD), jednak wyraźnie skupiał się wokół kilku branż usługowych. Według danych rejestrowych blisko 1/5 spółdzielni socjalnych prowadziła działalność związaną z gastronomią i zakwaterowaniem

⁴⁵ Ibidem.

(19%), z czego najczęściej oferowane były usługi gastronomiczne – prowadzenie restauracji i innych punktów gastronomicznych (11%) oraz przygotowywanie i dostarczanie żywności dla odbiorców zewnętrznych, w tym usługi cateringowe (6%). Stosunkowo duża część spółdzielni rejestrowała działalność w zakresie usług administrowania oraz działalność wspierającą (18%), czyli w dużej mierze związaną z zagospodarowaniem terenów zielonych (7%) lub oferowaniem usług sprzątających (5%). Spółdzielnie socjalne rejestrowały ponadto różnorodną działalność związaną z przetwórstwem przemysłowym (13%), w tym najczęściej wytwarzanie gotowych posiłków i dań (2%). Ponadto deklarowały usługi z zakresu opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (12%), w tym wsparcie bez zakwaterowania dla osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych (5%) oraz usługi związane z opieką dzienną nad dziećmi (3%)⁴⁶.

Wykres 7 – Przeważający rodzaj działalności spółdzielni socjalnych według sekcji PKD – dane rejestrowe oraz na podstawie badań za 2016 r.

Źródło: Spółdzielnie socjalne w 2016 r. Informacja sygnałna, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018.

Z kolei rodzajem działalności, która w 2016 r. generowała najczęściej największe przychody dla jednostek była opieka zdrowotna i pomoc społeczna (26% spółdzielni socjalnych w stosunku do 12% w danych rejestrowych), w tym wsparcie osób w podeszłym wieku

⁴⁶ Spółdzielnie socjalne w 2016 r. ..., Warszawa 2018.

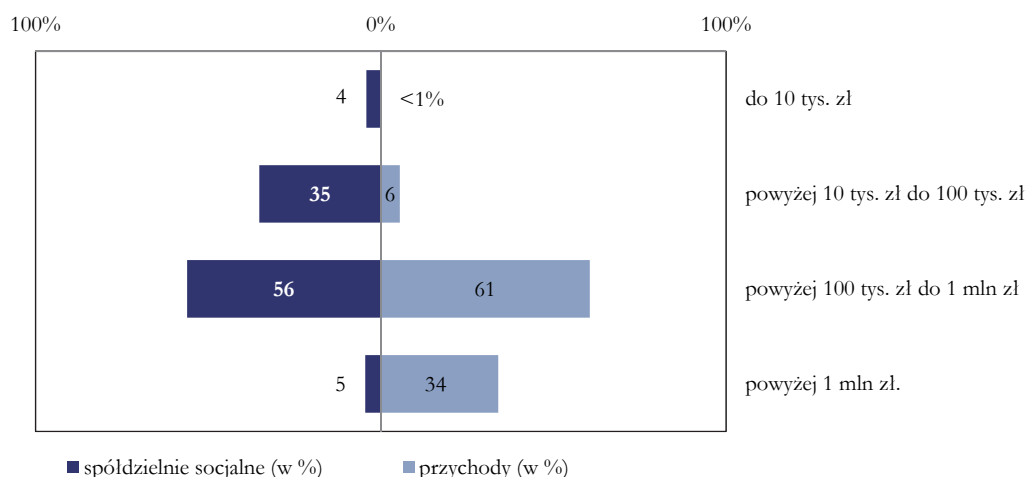
i osób niepełnosprawnych (18%) oraz opieka dzienna nad dziećmi (4%)⁴⁷. Podobnie jak w przypadku danych z rejestru REGON, przeważającym rodzajem działalności dla 1/5 spółdzielni socjalnych stanowiły w 2016 r. usługi związane z zakwaterowaniem oraz gastronomią – w szczególności przygotowywanie i dostarczanie żywności dla odbiorców zewnętrznych, w tym usługi cateringowe (12%) oraz prowadzenie restauracji i innych punktów gastronomicznych (6%). Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, wskazywana w rejestrach przez 18% spółdzielni socjalnych, stanowiła w 2016 r. przeważającą działalność dla 11% jednostek, w tym szczególnie istotne były usługi związane z zagospodarowaniem terenów zieleni (6%) oraz pozostałe usługi sprzątające (2%). Istotne różnice pomiędzy danymi rejestrowymi, a przeważającym w 2016 r. rodzajem wykonywanej działalności wystąpiły w przypadku usług związanych z rekultywacją oraz gospodarką odpadami, które w 2016 r. stanowiły przeważającą działalność 7% spółdzielni socjalnych, podczas gdy w danych rejestru REGON była to główna działalność jedynie 2% jednostek⁴⁸.

Znaczna część spółdzielni socjalnych koncentrowała swoje działania wokół jednej branży. W 47% podmiotów przychody z głównej dziedziny działalności generowały cały przychód jednostki, a w kolejnych 39% ponad połowę (tj. od 51 do 99% przychodu podmiotów). Jedynie 15% spółdzielni socjalnych zadeklarowało, że przychody z głównej działalności jednostki stanowiły mniej niż 50% przychodów ogółem, w związku z tym ich działalność można określić jako wielobranżową⁴⁹.

4.3. FINANSE SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

W 2016 r. przeciętne roczne przychody w spółdzielni socjalnej wyniosły 308 tys. zł, jednak połowa jednostek zgromadziła w 2016 r. nie więcej niż 146 tys. zł.

Wykres 8 – Struktura liczby spółdzielni socjalnych i ich przychodów w 2016 r. według klas przychodów.

Źródło: Spółdzielnie socjalne w 2016 r. Informacja sygnałna, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018.

⁴⁷ Za przeważającą w danym roku działalność uznano tę, z której przychody posiadały największy udział w przychodach ogółem jednostki.

⁴⁸ Spółdzielnie socjalne w 2016 r. ..., Warszawa 2018.

⁴⁹ Ibidem.

Największą część spółdzielni socjalnych tworzyły jednostki osiągające roczne przychody powyżej 100 tys. zł, jednak nieprzekraczające 1 mln zł (56%). Jednocześnie grupa ta generowała największą część przychodów badanej zbiorowości (61%). Drugą co do wielkości zbiorowość stanowiły spółdzielnie socjalne o przychodach przekraczających 10 tys. zł, jednak nie większych niż 100 tys. zł rocznie (35%). Udział środków finansowych zgromadzonych przez te podmioty w całości przychodów osiągniętych przez spółdzielnie socjalne w 2016 r. był jednak niewielki (6%). Z kolei niewielka zbiorowość jednostek o najwyższych wpływach (powyżej 1 mln zł) generowała ponad 1/3 łącznych przychodów uzyskanych przez spółdzielnie socjalne.

Blisko 4 na 10 spółdzielni socjalnych osiągnęły na koniec 2016 r. zrównoważony wynik finansowy (39%), tj. odnotowały przychody na poziomie poniesionych kosztów⁵⁰. Podobny odsetek podmiotów zadeklarował jednak, że uzyskane przychody nie pozwoliły na pokrycie kosztów działalności (37%). Z kolei dodatni wynik finansowy, tj. nadwyżkę przychodów nad kosztami osiągnęło 24% spółdzielni socjalnych⁵¹.

O kondycji finansowej spółdzielni świadczą również posiadane przez nie dobra rzeczowe. Przeciętna jednostka dysponowała środkami trwałymi o wartości 60 tys. zł, jednak w połowie badanych jednostek wartość posiadanych dóbr rzeczowych nie przekraczała 40 tys. zł.

4.4. CZAS FUNKCJONOWANIA I BIEŻĄCE PROBLEMY SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

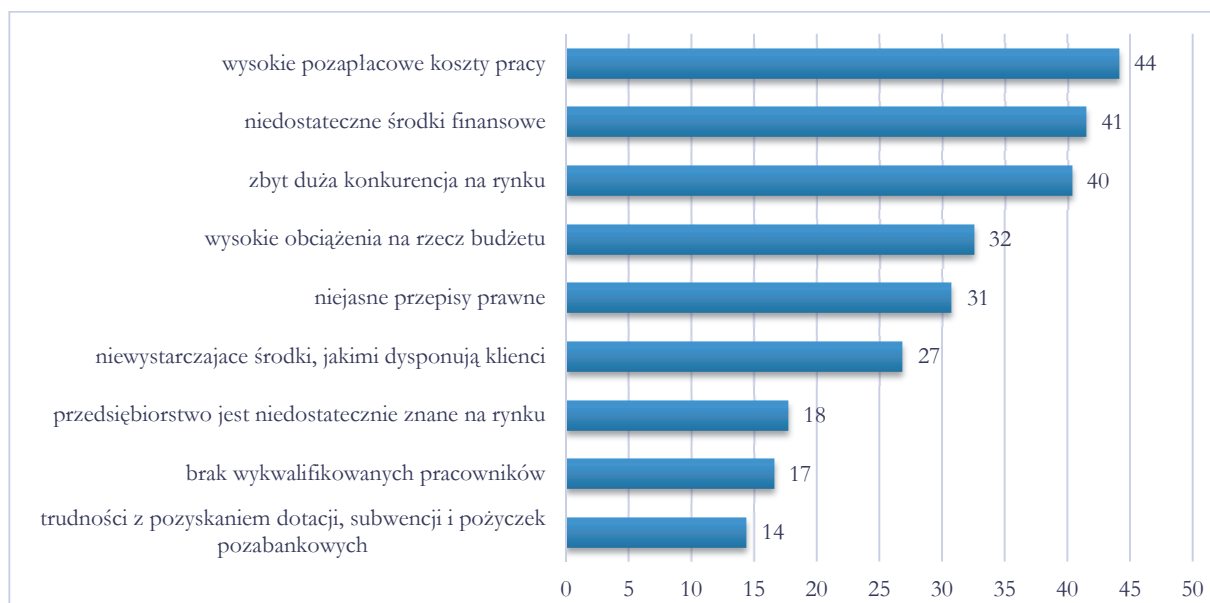
W 2016 r. działało 0,7 tys. spółdzielni socjalnych funkcjonujących nie dłużej niż 5 lat. Stanowi to 78% wszystkich aktywnych spółdzielni socjalnych. W grupie spółdzielni socjalnych funkcjonujących nie dłużej niż 5 lat większość stanowiły podmioty działające wyłącznie na rynku lokalnym (74%), następnie regionalnym albo krajowym (po 11%), zaś bardzo wąska była grupa sprzedająca swoje dobra lub usługi na rynek międzynarodowy (4%)⁵².

⁵⁰ Za spółdzielnie o dodatnim bądź ujemnym wyniku finansowym zostały uznane podmioty, w budżetach których różnice pomiędzy wszystkimi uzyskanymi przychodami a poniesionymi kosztami stanowiły więcej niż 5% całkowitej sumy rocznych przychodów. Jednostki, w przypadku których wspomniane różnice nie przekraczały 5% (wraz z organizacjami, w budżetach których przychody były takie same jak koszty) zostały uznane za podmioty o zrównoważonym wyniku finansowym, ponieważ tak niewielkie dysproporcje pomiędzy przychodami a kosztami nie tworzą istotnego deficytu ani znacznych nadwyżek finansowych. Dodatkowo przyjęto założenie, że różnice nieprzekraczające poziomu 1 tys. zł (pomimo przekraczania 5% całkowitej sumy rocznych przychodów) są mało istotne dla sytuacji danej organizacji. Z tego powodu podmioty, w budżetach których zarejestrowano wymienione różnice również zostały uznane za organizacje cechujące się zrównoważonym wynikiem finansowym, bez względu na różnicę przychodów i kosztów wyrażoną w %.

⁵¹ Jw.

⁵² Spółdzielnie socjalne w 2016 r. ..., Warszawa 2018.

Wykres 9 – Spółdzielnie socjalne powstałe w latach 2012–2015 według zgłaszanych trudności związanych z prowadzeniem działalności w 2016 r.

Źródło: Spółdzielnie socjalne w 2016 r. Informacja sygnałna, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018.

Wśród spółdzielni utworzonych między 2012 r. a 2015 r. 6 na 10 zadeklarowało występowanie istotnych trudności w prowadzonej działalności, a 15% rozważało zakończenie działalności w 2017 r. w związku z napotykanymi trudnościami. Najczęściej identyfikowane bariery dotyczyły kwestii finansowych, m.in. wysokich pozapłacowych kosztów zatrudnienia (44%), niewystarczających środków finansowych (41%) oraz wysokich obciążeń na rzecz budżetu (32%). Część spółdzielni socjalnych dostrzegła również bariery związane z pozycją jednostki na rynku, w szczególności ze zbyt dużą konkurencją (40%). Stosunkowo często wskazywano również na trudności związane z niejasnymi, niespójnymi i niestabilnymi przepisami prawnymi (31%), a także na niewystarczające środki, jakimi dysponują klienci (27%). Wśród spółdzielni socjalnych powstałych w latach 2012–2015 około 19% rozważało zmianę przeważającego rodzaju swojej działalności, a 12% poniesienie nakładów inwestycyjnych na środki trwałe. Ponad 2/3 z nich prognozowało, że liczba ich pracowników utrzyma się w 2017 r. na takim samym poziomie jak w 2016 r., a po 17% przewidywało spadek albo wzrost liczby zatrudnionych⁵³.

⁵³ Ibidem.

Dla spółdzielni socjalnych, zarówno na gruncie prawa krajowego, jak też na podstawie regulacji unijnych, przewidziano szereg rodzajów wsparcia. Niniejszy rozdział prezentuje poszczególne formy wsparcia oraz dane dotyczące stosowania tych form w okresie od początku 2016 r. do końca 2017 r.

5.1. WSPARCIE Z PAŃSTWOWEGO FUNDUSZU REHABILITACJI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Jednorazowe wsparcie z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej

Na podstawie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych⁵⁴ osoba niepełnosprawna zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotna albo poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu, może otrzymać ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych jednorazowo środki na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej w wysokości określonej w umowie zawartej ze starostą, nie więcej jednak niż do wysokości piętnastokrotnego przeciętnego wynagrodzenia, jeżeli nie otrzymała bezzwrotnych środków publicznych na ten cel. Decyzję w przedmiocie przekazania środków podejmuje starosta biorąc pod uwagę:

- 1) przewidywane efekty ekonomiczne przedsięwzięcia, na które mają być przeznaczone środki;
- 2) popyt i podaż lokalnego rynku na planowaną działalność;
- 3) kalkulację wydatków na uruchomienie działalności w ramach wnioskowanych środków;
- 4) uprawnienia i kwalifikacje wnioskodawcy;
- 5) wysokość środków własnych wnioskodawcy;
- 6) wysokość posiadanych środków PFRON przeznaczonych na ten cel w danym roku.

Należy pamiętać, że ww. forma wsparcia ma dla starosty charakter fakultatywny.

Jeżeli z przyczyn leżących po stronie osoby niepełnosprawnej zostały naruszone warunki umowy zawartej ze starostą, osoba, która otrzymała jednorazowo środki na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej, jest obowiązana do zwrotu otrzymanych środków wraz z odsetkami w wysokości określonej jak dla zaległości podatkowych.

Warunki oraz tryb przyznawania i zwrotu środków, formy zabezpieczenia zwrotu oraz wzór wniosku i niezbędne elementy umowy dotyczącej przyznania środków określa rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej⁵⁵.

⁵⁴ Artykuł 12a ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

⁵⁵ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 października 2007 r. w sprawie przyznania osobie niepełnosprawnej środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej (Dz.U. z 2015 r. poz. 102).

Tabela 2 – Liczba osób niepełnosprawnych, które otrzymały z PFRON jednorazowe wsparcie na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej oraz wysokość wydatkowanych z tego tytułu środków w latach 2016–2017.

Rok	2016	2017
wysokość przekazanych środków	92 000 zł	288 610 zł
liczba osób niepełnosprawnych, którym przyznano środki finansowe	3	6

Źródło: Departament ds. finansowych PFRON.

Tabela 3 – Liczba osób niepełnosprawnych, które otrzymały z PFRON jednorazowe wsparcie na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej oraz wysokość wydatkowanych z tego tytułu środków w latach 2016–2017 – w podziale na województwa i powiaty.

Województwo	Powiat	Jednorazowe środki na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej			
		rok 2016		rok 2017	
		liczba osób	kwota	liczba osób	kwota
mazowieckie	warszawski	0	- zł	2	98 300 zł
podlaskie	Łomża	1	25 000 zł	0	- zł
pomorskie	Gdynia	1	47 000 zł	1	47 000 zł
śląskie	tarnogórski	0	- zł	1	50 000 zł
śląskie	Zabrze	0	- zł	1	30 000 zł
wielkopolskie	leszczyński	1	20 000 zł	0	- zł
zachodniopomorskie	Szczecin	0	- zł	1	63 310 zł
łącznie		3	92 000 zł	6	288 610 zł

Źródło: Departament ds. finansowych PFRON.

Instrument wsparcia w ww. kształcie funkcjonował do dnia 31 marca 2018 r., tj. dnia wejścia w życie zmian wynikających z nowelizacji ustawy o spółdzielniach socjalnych. W wyniku nowelizacji zmieniona została także ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, w tym jej art. 12a.

Od dnia 31 marca 2018 r. jego konstrukcja została zmieniona w następujący sposób:

- a) środki przyznawane będą na podjęcie działalności w formie spółdzielni socjalnej, a nie jak dotychczas na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej;
- b) zmiana dookreśla również, iż ww. wsparcie może zostać udzielone członkowi założycielowi spółdzielni oraz członkowi przystępującemu do spółdzielni socjalnej po jej założeniu;
- c) wysokość wsparcia określona w umowie zawartej ze starostą, nie może przekroczyć piętnastokrotności przeciętnego wynagrodzenia z jednoczesnym zaznaczeniem, iż w przypadku udzielenia wsparcia w wysokości do sześciokrotności przeciętnego wynagrodzenia, osoba, której to wsparcie zostało udzielone zobowiązuje się do prowadzenia działalności w formie spółdzielni socjalnej lub członkostwa w spółdzielni socjalnej nieprzerwanie przez okres 12 miesięcy, natomiast przy wsparciu w wysokości powyżej sześciokrotności do piętnastokrotności przeciętnego wynagrodzenia zobowiązuje się do prowadzenia ww. działalności lub członkostwa w spółdzielni przez okres 24 miesięcy.

Powyższa zmiana powoduje też konieczność wydania nowego aktu wykonawczego w miejsce obowiązującego rozporządzenia. Rozporządzenie zostanie wydane w terminie 6 miesięcy od dnia wejścia w życie nowelizacji.

Nowe instrumenty wsparcia spółdzielni socjalnych z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Z dniem 31 marca 2018 r. weszły w życie jeszcze dwie zmiany ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych związane ze wsparciem spółdzielni socjalnych z PFRON.

- 1) Jednorazowe wsparcie na utworzenie stanowiska pracy dla skierowanej przez powiatowy urząd pracy osoby niepełnosprawnej będącej jednocześnie osobą bezrobotną lub poszukującą pracy niepozostającą w zatrudnieniu.

Wysokość wsparcia określona w umowie zawartej ze starostą, nie będzie mogła przekroczyć piętnastokrotności przeciętnego wynagrodzenia z jednoczesnym zaznaczeniem, iż w przypadku udzielenia wsparcia do sześciokrotności przeciętnego wynagrodzenia spółdzielnia socjalna, której to wsparcie zostało udzielone zobowiązuje się do utrzymania zatrudnienia osoby niepełnosprawnej nieprzerwanie przez okres 12 miesięcy, natomiast przy wsparciu w wysokości powyżej sześciokrotności do piętnastokrotności przeciętnego wynagrodzenia zobowiązuje się do utrzymania tego zatrudnienia przez okres 24 miesięcy. Jednocześnie zastrzeżono, że jeżeli okres zatrudnienia osoby niepełnosprawnej, będzie krótszy niż ww. okresy 12 lub 24 miesiące, spółdzielnia socjalna będzie obowiązana zwrócić Funduszowi za pośrednictwem starosty środki w wysokości równej 1/12 lub 1/24 ogólnej kwoty zwrotu za każdy miesiąc brakujący do upływu ww. okresu, jednak w wysokości nie mniejszej niż 1/6 tej kwoty. Spółdzielnia socjalna nie zwraca ww. środków jeżeli zatrudni w terminie 3 miesięcy od dnia rozwiązania stosunku pracy z osobą niepełnosprawną inną osobę niepełnosprawną, zarejestrowaną w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotną lub poszukującą pracy niepozostającą w zatrudnieniu, przy czym wynikająca z tego powodu przerwa nie jest wliczana do ww. okresów.

Powyższa regulacja powoduje konieczność wydania nowego aktu wykonawczego w terminie 6 miesięcy od dnia wejścia w życie nowelizacji.

Dodatkowo zaznaczyć należy, że środki finansowe z PFRON, zostaną przekazane samorządom powiatowym na realizację tego właśnie instrumentu wsparcia dopiero po znowelizowaniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 maja 2003 r. w sprawie algorytmu przekazywania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych samorządom wojewódzkim i powiatowym (Dz.U. z 2017 r. poz. 538).

- 2) Wprowadzenie możliwości ubiegania się przez spółdzielnie socjalne o środki na finansowanie kosztów wynagrodzenia, w okresie do 6 miesięcy od dnia zawarcia umowy ze starostą, wypłacane miesięcznie w wysokości nie wyższej niż kwota najniższego wynagrodzenia przez okres nie dłuższy niż 6 miesięcy, dla zatrudnionej skierowanej przez powiatowy urząd pracy osoby niepełnosprawnej będącej jednocześnie osobą bezrobotną lub poszukującą pracy niepozostającą w zatrudnieniu.

Ww. wsparcie ma stanowić pomoc w uzyskaniu stabilności funkcjonowania spółdzielni socjalnej. Ww. forma wsparcia ma dla starosty charakter fakultatywny. Powyższa regulacja również powoduje konieczność wydania nowego aktu wykonawczego w terminie 6 miesięcy od dnia wejścia w życie nowelizacji.

5.2. WSPARCIE Z FUNDUSZU PRACY

Jednorazowe wsparcie z Funduszu Pracy na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do niej po jej założeniu

Starosta jest uprawniony do przyznania jednorazowo bezrobotnemu, absolwentowi centrum lub klubu integracji społecznej lub poszukującemu pracy niepozostającemu w zatrudnieniu lub niewykonującemu innej pracy zarobkowej opiekunowi osoby niepełnosprawnej z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, lub zasiłek dla opiekuna na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów środków z FP⁵⁶, na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do niej po jej założeniu, w tym na pokrycie kosztów pomocy prawnej, konsultacji i doradztwa związanych z podjęciem tej działalności, w wysokości określonej w umowie z taką osobą, nie wyższej jednak niż 6-krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia.⁵⁷ Taka konstrukcja instrumentu wsparcia obowiązuje od 1 lipca 2017 r.⁵⁸

Do tej daty omawiane uprawnienie kształtowało się nieco inaczej, dotyczyć mogło bowiem wyłącznie osoby bezrobotnej oraz absolwenta CIS lub KIS w sytuacji podejmowania działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej. Katalog uprawnionych był więc węższy, inaczej sformułowany był również cel przeznaczenia dofinansowania. Wysokość środków nie mogła ponadto przekraczać 4-krotnego przeciętnego wynagrodzenia na jednego członka założyciela spółdzielni oraz 3-krotnego przeciętnego wynagrodzenia na jednego członka przystępującego do spółdzielni socjalnej po jej założeniu.

Nowelizacja ustawy o spółdzielniach socjalnych, która weszła w życie 31 marca 2018 r. poszerzyła katalog uprawnionych do ubiegania się o ww. jednorazowe wsparcie z FP, tym razem o osoby poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu lub niewykonujące innej pracy zarobkowej.

⁵⁶ Artykuł 49 pkt 7 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

⁵⁷ Artykuł 46 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

⁵⁸ W związku z tym dane przedstawione w Informacji, odnoszące się do jednorazowego wsparcia z Funduszu Pracy w tej formule tj. z uwzględnieniem:

- 1) poszerzenie katalogu dopuszczalnych beneficjentów o poszukujących pracy,
- 2) przeformułowanie celu przeznaczenia środków – na założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej,
- 3) zwiększenie dopuszczalnej kwoty dofinansowania do 6-krotności wysokości przeciętnego wynagrodzenia, dotyczą okresu 1.07.2017–31.12.2017.

Zgodnie z art. 46 ust. 6a przywoływanej ustawy, szczegółowe warunki i tryb przyznawania z FP jednorazowo środków na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do niej po jej założeniu, określa rozporządzenie⁵⁹.

W okresie sprawozdawczym objętym niniejszą Informacją tj. w latach 2016-2017 ze środków FP przeznaczono środki na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu w łącznej kwocie 1 095 500 zł (w 2016 r. – 531 600 zł, w 2017 r. – 563 900 zł). Jednorazowo środki przekazano łącznie 70 osobom (w 2016 r. – 38, w 2017 r. – 32).

Tabela 4 – Liczba osób którym przyznano z FP jednorazowo środki na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu oraz wysokość wydatkowanych z tego tytułu środków w latach 2016–2017.

Rok	2016	2017
wysokość przekazanych środków	531 600 zł	563 900 zł
liczba osób, którym przyznano z FP jednorazowo środki na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu	38	32

Źródło: Departament Funduszy w MRPiPS.

W 2016 r. środki finansowe na ten cel były wydatkowane w 12 województwach w łącznej wysokości 531 600 zł. Najwięcej środków z FP przekazano w województwie mazowieckim (247 100 zł), na drugim miejscu uplasowało się województwo małopolskie (53 400 zł). Najmniej środków wydatkowano z kolei w województwach: lubelskim (11 000 zł), kujawsko-pomorskim (11 600 zł) i warmińsko-mazurskim (12 100 zł). W województwie opolskim, podkarpackim, wielkopolskim i zachodniopomorskim w 2016 r. nie wydatkowano środków z FP na ten cel.

W 2017 r. z FP środki na założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej wydatkowano jedynie w 7 województwach, w łącznej wysokości 563 900 zł. Najwięcej środków z FP przekazano w województwie mazowieckim (232 600 zł). Najmniej środków wydatkowano z kolei w województwie opolskim (10 000 zł) i podkarpackim (13 000 zł).

Jednorazowe wsparcie z Funduszu Pracy na utworzenie stanowiska pracy albo finansowanie kosztów wynagrodzenia

Z dniem 31 marca 2018 r. weszły w życie jeszcze dwie zmiany ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy związane ze wsparciem spółdzielni socjalnych z FP.

Starosta może:

- przyznać jednorazowo spółdzielni socjalnej środki na utworzenie stanowiska pracy dla skierowanego bezrobotnego lub skierowanego poszukującego pracy niepozostającego w zatrudnieniu lub niewykonującego innej pracy zarobkowej (w tym opiekuna osoby

⁵⁹ Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 lipca 2017 r. w sprawie przyznawania środków na podjęcie działalności na zasadach określonych dla spółdzielni socjalnych (Dz.U. z 2017 r. poz. 1379).

niepełnosprawnej), w wysokości określonej w umowie, nie wyższej jednak niż 6-krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia⁶⁰. Jeżeli spółdzielnia socjalna zatrudniała na utworzonym stanowisku pracy skierowaną osobę, ze wskazanego katalogu, w pełnym wymiarze czasu pracy łącznie przez okres krótszy niż 24 miesiące albo naruszyła inne warunki umowy dotyczące przyznania tych środków, będzie obowiązana, w terminie 30 dni od dnia doręczenia wezwania starosty, dokonać zwrotu otrzymanych środków wraz z odsetkami ustawowymi⁶¹;

- przyznać spółdzielni socjalnej środki na finansowanie kosztów wynagrodzenia, w okresie do 6 miesięcy od dnia zawarcia umowy, wypłacane miesięcznie w wysokości nie wyższej niż kwota minimalnego wynagrodzenia za pracę przez okres nie dłuższy niż 6 miesięcy, dla zatrudnionego skierowanego bezrobotnego lub zatrudnionego skierowanego poszukującego pracy niepozostającego w zatrudnieniu lub niewykonującego innej pracy zarobkowej opiekuna osoby niepełnosprawnej z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy lub zasiłek dla opiekuna lub zatrudnionego skierowanego poszukującego pracy niepozostającego w zatrudnieniu lub niewykonującego innej pracy zarobkowej⁶². Jeżeli spółdzielnia socjalna, która otrzymała z FP takie środki, zatrudniała skierowaną osobę z katalogu wskazanego w ustawie, w pełnym wymiarze czasu pracy łącznie przez okres krótszy niż 12 miesięcy od dnia przyznania tych środków albo naruszyła inne warunki umowy o finansowanie kosztów wynagrodzenia, obowiązana jest dokonać zwrotu środków finansowych wraz z odsetkami ustawowymi⁶³.

Refundacja składek na ubezpieczenie społeczne

W oparciu o art. 12 ust. 3a–3d ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, spółdzielnia socjalna może ubiegać się o sfinansowanie ze środków FP części wynagrodzenia odpowiadającej składce należnej od zatrudnionego na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i chorobowe oraz części kosztów osobowych pracodawcy odpowiadającej składce na ubezpieczenie emerytalne, rentowe i wypadkowe (dalej: refundacja składek). Do 31 marca 2018 r. taka refundacja była możliwa wyłącznie w stosunku do członków spółdzielni socjalnej należących do katalogu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym⁶⁴ zatrudnionych na podstawie spółdzielczej umowy o pracę, a także w formach określonych w art. 201 ustawy z dnia

⁶⁰ Artykuł 46 ust. 1 pkt 1d ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, który wszedł w życie 31 marca 2018 r.

⁶¹ Artykuł 46 ust. 2d ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, który wszedł w życie 31 marca 2018 r.

⁶² Artykuł 46 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, który wszedł w życie 31 marca 2018 r.

⁶³ Artykuł 46 ust. 1 pkt 3b ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, który wszedł w życie 31 marca 2018 r.

⁶⁴ Posiadające pełną zdolność do czynności prawnych: osoby bezrobotne, absolwenci CIS i KIS; osoby niepełnosprawne; osoby do 30 roku życia oraz po ukończeniu 50 roku życia, posiadające status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia. Z dniem 31 marca 2018 r. katalog zostanie poszerzony o: osoby poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu lub niewykonujące innej pracy zarobkowej (w tym opiekunów osób niepełnosprawnych – z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy); osoby usamodzielniane wychodzące z pieczy zastępczej tj. osoby opuszczające rodzinę zastępczą lub rodzinny dom dziecka lub placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną (art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych).

16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze, a więc zatrudnionych na podstawie umowy o pracę nakładczą, umowy zlecenia lub umowy o dzieło, jeżeli zostało to przewidziane w statucie spółdzielni i jest uzasadnione z punktu widzenia rodzaju prowadzonej przez spółdzielnię działalności. Statut może przewidywać także zatrudnienie wszystkich lub niektórych członków na podstawie umowy o pracę.

Zmiana przepisu pozwoli na refundację części składek na ubezpieczenie społeczne również pracowników zatrudnionych w spółdzielni socjalnej i należących do katalogu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Refundacja jest możliwa na podstawie umowy zawartej między starostą właściwym dla siedziby spółdzielni a spółdzielnią. Część składek może podlegać finansowaniu ze środków FP w pełnej wysokości przez okres 24 miesięcy od dnia zatrudnienia oraz w połowie wysokości przez kolejne 12 miesięcy, do wysokości odpowiadającej miesięcznie wysokości składki, której podstawą wymiaru jest kwota minimalnego wynagrodzenia⁶⁵. Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne dokonywana jest w okresach kwartalnych.

Możliwe jest także ubieganie się przez spółdzielnie socjalne o miesięczne zaliczki na opłacenie składek ubezpieczenia społecznego⁶⁶.

Tabela 5 – Wysokość środków wydatkowych z FP w latach 2016–2017 na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i część kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne.

Rok	2016	2017
wysokość środków wydatkowanych z FP na refundację części składek na ubezpieczenie społeczne	1 527 100 zł	1 119 000 zł

Źródło: Departament Funduszy w MRPiPS.

Wydatki FP związane z refundacją części składek w 2016 r. wyniosły 1 527 100 zł i zostały odnotowane we wszystkich 16 województwach. Największe kwoty środków wykorzystano w województwie pomorskim (532 900 zł), na drugim miejscu uplasowało się województwo podkarpackie (143 600 zł). Najniższe kwoty środków wydatkowano z kolei w województwach: łódzkim (7 800 zł), opolskim (10 400 zł) i zachodniopomorskim (12 000 zł).

W 2017 r. FP przeznaczył na omawiane zadanie 1 119 000 zł, wydatkując środki na rzecz spółdzielni socjalnych w 14 województwach. Największe kwoty środków wykorzystano w województwie pomorskim (420 300 zł), na drugim miejscu uplasowało się województwo mazowieckie (134 300 zł). Najniższe kwoty środków wydatkowano z kolei w województwach: łódzkim (300 zł), świętokrzyskim (12 900 zł) i dolnośląskim (18 400 zł).

⁶⁵ Refundacja składek następuje jedynie do wysokości odpowiadającej miesięcznie wysokości składki, której podstawą wymiaru jest kwota minimalnego wynagrodzenia. Minimalne wynagrodzenie za pracę w okresie sprawozdawczym wynosiło: w 2016 r. – 1850 zł na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 września 2015 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę w 2016 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1385), a w 2017 r. – 2000 zł na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 września 2016 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę w 2017 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 1456).

⁶⁶ Artykuł 12 ust. 3c ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

Tabela 6 – Środki wydatkowane z FP w 2016 r. na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne oraz przyznane z FP jednorazowo na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu – wysokość w podziale na województwa.

Województwo	Dofinansowanie na zakładanie lub przystępowanie do spółdzielni socjalnej	Refundacja składek	RAZEM
dolnośląskie	22 000,00 zł	57 500,00 zł	79 500,00 zł
kujawsko-pomorskie	11 600,00 zł	132 000,00 zł	143 600,00 zł
lubelskie	11 000,00 zł	81 200,00 zł	92 200,00 zł
lubuskie	24 000,00 zł	23 800,00 zł	47 800,00 zł
łódzkie	31 200,00 zł	7 800,00 zł	39 000,00 zł
małopolskie	53 400,00 zł	88 200,00 zł	141 600,00 zł
mazowieckie	247 100,00 zł	122 200,00 zł	369 300,00 zł
opolskie	- zł	10 400,00 zł	10 400,00 zł
podkarpackie	- zł	143 600,00 zł	143 600,00 zł
podlaskie	47 600,00 zł	73 900,00 zł	121 500,00 zł
pomorskie	32 200,00 zł	532 900,00 zł	565 100,00 zł
śląskie	16 000,00 zł	58 900,00 zł	74 900,00 zł
świętokrzyskie	23 400,00 zł	21 300,00 zł	44 700,00 zł
warmińsko-mazurskie	12 100,00 zł	34 900,00 zł	47 000,00 zł
wielkopolskie	- zł	126 500,00 zł	126 500,00 zł
zachodniopomorskie	- zł	12 000,00 zł	12 000,00 zł
SUMA	531 600,00 zł	1 527 100,00 zł	2 058 700,00 zł

Źródło: Departament Funduszy w MRPiPS.

Tabela 7 – Środki wydatkowane z FP w 2016 r. na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne oraz przyznane z FP jednorazowo na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu – liczba osób w podziale na województwa.

Województwo	Dofinansowanie na zakładanie lub przystępowanie do spółdzielni socjalnej	Refundacja składek	RAZEM OSÓB
dolnośląskie	2	15	17
kujawsko-pomorskie	1	54	55
lubelskie	1	49	50
lubuskie	2	15	17
łódzkie	2	12	14
małopolskie	4	29	33
mazowieckie	15	54	69
opolskie	0	3	3
podkarpackie	0	42	42
podlaskie	4	28	32
pomorskie	3	157	160

Tabela 8 – Środki wydatkowane z FP w 2017 r. na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne oraz przyznane z FP jednorazowo środków na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu – wysokość w podziale na województwa.

Województwo	Dofinansowanie na zakładanie lub przystępowanie do spółdzielni socjalnej	Refundacja składek	RAZEM
dolnośląskie	24 800,00 zł	18 400,00 zł	43 200,00 zł
kujawsko-pomorskie	- zł	89 200,00 zł	89 200,00 zł
lubelskie	- zł	29 400,00 zł	29 400,00 zł
lubuskie	- zł	52 800,00 zł	52 800,00 zł
łódzkie	- zł	300,00 zł	300,00 zł
małopolskie	- zł	55 200,00 zł	55 200,00 zł
mazowieckie	232 600,00 zł	134 300,00 zł	366 900,00 zł
opolskie	10 000,00 zł	- zł	10 000,00 zł
podkarpackie	13 000,00 zł	46 900,00 zł	59 900,00 zł
podlaskie	- zł	34 000,00 zł	34 000,00 zł
pomorskie	133 200,00 zł	420 300,00 zł	553 500,00 zł
śląskie	24 300,00 zł	74 500,00 zł	98 800,00 zł
świętokrzyskie	- zł	12 900,00 zł	12 900,00 zł
warmińsko-mazurskie	- zł	45 000,00 zł	45 000,00 zł
wielkopolskie	- zł	105 800,00 zł	105 800,00 zł
zachodniopomorskie	126 000,00 zł	- zł	126 000,00 zł
SUMA	563 900,00 zł	1 119 000,00 zł	1 682 900,00 zł

Źródło: Departament Funduszy w MRPiPS.

Tabela 9 – Środki wydatkowane z FP w 2017 r. na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne oraz przyznane z FP jednorazowo środków na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu – liczba osób w podziale na województwa.

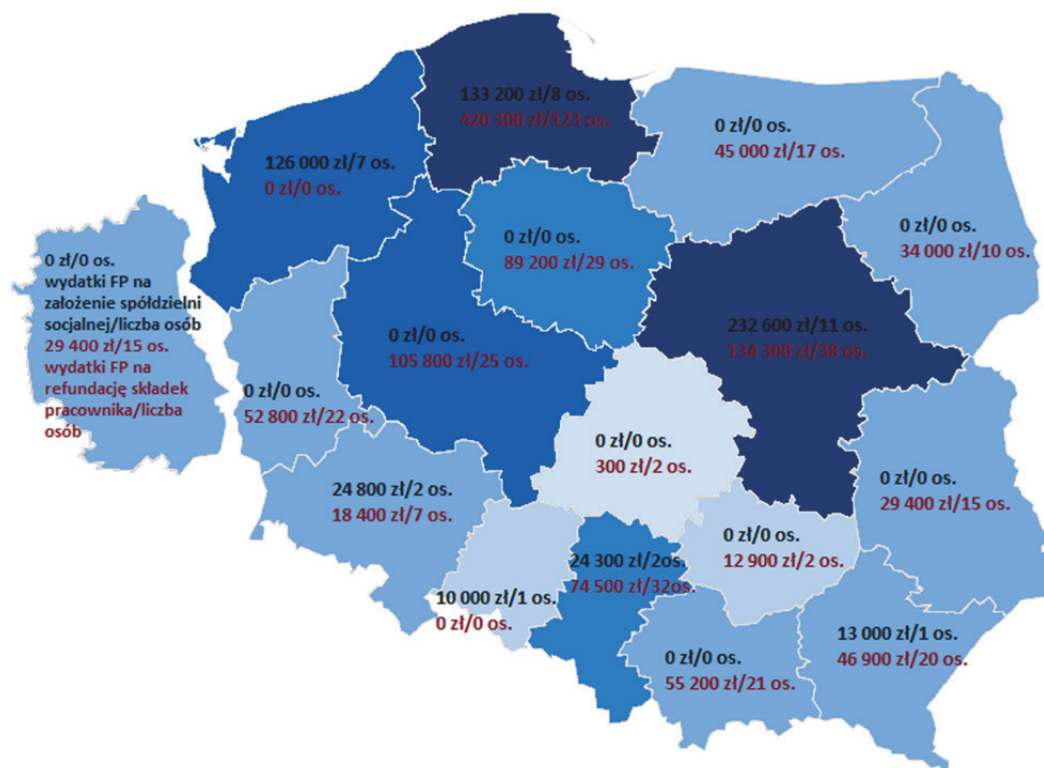
Województwo	Dofinansowanie na zakładanie lub przystępowanie do spółdzielni socjalnej	Refundacja składek	RAZEM OSÓB
dolnośląskie	2	7	9
kujawsko-pomorskie	0	29	29
lubelskie	0	15	15
lubuskie	0	22	22
łódzkie	0	2	2
małopolskie	0	21	21
mazowieckie	11	38	49
opolskie	1	0	1
podkarpackie	1	20	21
podlaskie	0	10	10
pomorskie	8	123	131
śląskie	2	32	34

Województwo	Dofinansowanie na zakładanie lub przystępowanie do spółdzielni socjalnej	Refundacja składek	RAZEM OSÓB
świętokrzyskie	0	2	2
warmińsko-mazurskie	0	17	17
wielkopolskie	0	25	25
zachodniopomorskie	7	0	7
SUMA	32	363	395

Źródło: Departament Funduszy w MRPiPS.

Poniższa mapa obrazuje całościowo wsparcie z FP dla spółdzielni socjalnych w roku 2017 r., wskazując w których województwach spółdzielnie socjalne pozyskały w sumie (w ramach obydwu omawianych form wsparcia) najwyższe środki finansowe co pozwoliło na wsparcie największej liczby osób. Zgodnie z poniższą analizą, w 2017 r. w sumie najwięcej środków finansowych z FP pozyskały spółdzielnie socjalne z województwa pomorskiego i mazowieckiego.

Mapa 2 – Wsparcie dla spółdzielni socjalnych z FP w roku 2017.

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS na podstawie danych z Departamentu Funduszy w MRPiPS.

5.3. WSPARCIE W RAMACH PROGRAMU OPERACYJNEGO WIEDZA EDUKACJA ROZWÓJ

Spółdzielnie socjalne mają możliwość korzystania ze środków finansowych oraz innych instrumentów wsparcia oferowanych w ramach programów realizowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego.

W perspektywie finansowej 2007–2013, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w projekcie systemowym pn. *Wsparcie inżynierii finansowej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej* (Działanie 1.4 PO KL) realizowany był pilotażowy fundusz pożyczkowy dla podmiotów ekonomii społecznej o charakterze ogólnopolskim. Program miał na celu zapewnienie podmiotom ekonomii społecznej (PES), prowadzącym działalność gospodarczą, dostępu do preferencyjnych, niskoprocentowanych pożyczek oraz bezpłatnego doradztwa. Miał również służyć przetestowaniu zwrotnych mechanizmów wsparcia PES w celu stworzenia systemowego rozwiązania na rzecz finansowania zwrotnej ekonomii społecznej w perspektywie 2014–2020. Na zlecenie MRPiPS, pełniącego funkcję Instytucji Pośredniczącej (IP), beneficjentem systemowym, tj. Menedżerem Funduszu Powierniczego w Projekcie został Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK). Zadaniem BGK było m.in. inwestowanie środków projektu w fundusze pożyczkowe obsługiwane przez wybranych w postępowaniach przetargowych pośredników finansowych. Postępowania zostały wygrane przez Towarzystwo Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych S.A. (TISE). Zadaniem TISE jako Pośrednika Finansowego było udzielanie pożyczek podmiotom ekonomii społecznej, a także świadczenie bezpłatnych usług doradztwa na rzecz tych PES, z którymi zawarte zostały umowy pożyczki (w maksymalnym wymiarze 30 godzin). Doradztwo miało pomóc PES w efektywnym wykorzystaniu środków z uzyskanych pożyczek oraz wsparcie podmiotów ekonomii społecznej w rozwoju ich działalności.

Budżet Projektu wynosił 33 mln zł. Środki na jego realizację w 85% pochodziły z EFS, natomiast w 15% z dotacji celowej budżetu państwa. O pożyczkę mogły ubiegać się wyłącznie PESy, w tym m.in. spółdzielnie socjalne prowadzące działalność gospodarczą przez minimum 12 miesięcy przed dniem złożenia wniosku o pożyczkę. Podmioty wnioskujące musiały posiadać status mikro- lub małego przedsiębiorstwa i posiadać zdolność kredytową. Ponadto inwestycja musiała być rentowna, a planowane przedsięwzięcie musiało być zgodne z prowadzoną lub przyszłą działalnością gospodarczą i wpływać na rozwój działalności, w tym m.in. zwiększać przychody lub poziom zatrudnienia. Pożyczka udzielana była na preferencyjnych warunkach. Maksymalna kwota pożyczki to 100 000,00 zł. Pożyczki mogły zostać udzielone nawet na 100% wartości zaplanowanego przedsięwzięcia.

Jak wynika z raportu ewaluacyjnego⁶⁷, od marca 2013 r. do grudnia 2016 r. w ramach pilotażowego funduszu pożyczkowego udzielono 500 pożyczek, z których skorzystało 400 podmiotów. Łączna kwota udzielonych pożyczek wyniosła 38,9 mln zł przy średniej wartości pożyczki w wysokości 77,7 tys. zł. Średnie oprocentowanie pożyczki wyniosło 0,77%.

⁶⁷ Raport końcowy do badania ewaluacja systemu pożyczkowego opracowany na zamówienie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2017.

Co istotne, ponad połowę pożyczkobiorców stanowiły spółdzielnie socjalne, mimo, że ich udział w ogóle podmiotów ekonomii społecznej stanowi nieco ponad 1%. Wynikało to przede wszystkim ze skierowania pożyczek tylko do tych PES-ów, które prowadziły działalność gospodarczą. Forma prawna spółdzielni socjalnej determinuje fakt, iż wszystkie prowadzą działalność gospodarczą. Natomiast wśród stowarzyszeń/fundacji odsetek takich, które prowadzą działalność gospodarczą wynosi zaledwie 7%. Ponadto oferta pożyczkowa ograniczona była wyłącznie do mikro i małych przedsiębiorców, co ograniczało dostęp do instrumentu dla spółdzielni inwalidów i niewidomych, spółdzielni pracy oraz organizacji pozarządowych.

Wsparcie trafiło w dużej mierze do młodych organizacji. 6 na 10 podmiotów zostało założonych między 2010 a 2015 rokiem. Wśród młodych podmiotów także zdecydowanie dominowały spółdzielnie socjalne. Co czwarta wsparta organizacja działała w obszarze gastronomii i aktywność na tym polu była domeną spółdzielni socjalnych.

Szczegółowe dane dotyczące pożyczek udzielonych w latach 2014–2015 przedstawiono w Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych za okres 2014–2015. Ostatnie pożyczki w ramach tego programu udzielane były do końca roku 2016. W okresie od 1 stycznia 2016 do 31 grudnia 2016 najczęściej pożyczek udzielono spółdzielniom socjalnym w województwie wielkopolskim (8 pożyczek), gdzie wspartych zostało 7 spółdzielni socjalnych poprzez udzielenie pożyczek w łącznej kwocie 595 500,00 zł. Na drugim miejscu pod względem liczby pożyczek udzielonych w 2016 r. znalazły się województwa: lubuskie i podkarpackie (po 6 pożyczek w województwie, odpowiednio w łącznej wysokości 547 930,12 zł – podkarpackie oraz 375 700,00 zł – lubuskie). Najmniej pożyczek udzielono w województwach: kujawsko-pomorskim, dolnośląskim i świętokrzyskim, gdzie udzielono po 1 pożyczce, w łącznej wysokości odpowiednio: kujawsko-pomorskie 100 000,00 zł, dolnośląskie 80 000,00 zł i świętokrzyskie 50 000,00 zł. W województwie podlaskim nie udzielono żadnej pożyczki.

Łączna kwota pożyczek udzielonych w 2016 r. spółdzielniom socjalnym w ramach pilotażowego funduszu pożyczkowego wyniosła 3 707 584,12 zł (udzielonych na podstawie 55 umów o pożyczki).

Liczbę pożyczek udzielonych spółdzielniom socjalnym w ramach PO KL w podziale na województwa oraz wysokość środków finansowych przekazanych w tej formie spółdzielniom socjalnym w roku 2016 przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 10 – Liczba preferencyjnych pożyczek oraz kwoty środków przekazanych spółdzielniom socjalnym w ramach pilotażowego funduszu pożyczkowego dla przedsiębiorstw społecznych w roku 2016 w podziale na województwa.

Województwo	Liczba pożyczek udzielonych spółdzielniom socjalnym w roku 2016	Wysokość środków przekazanych spółdzielniom socjalnym w roku 2016 formie pożyczek w ramach województwa
dolnośląskie	1	80 000,00 zł
kujawsko-pomorskie	1	100 000,00 zł
lubelskie	2	163 000,00 zł
lubuskie	6	375 700,00 zł
łódzkie	2	150 000,00 zł
małopolskie	4	169 500,00 zł

Województwo	Liczba pożyczek udzielonych spółdzielniom socjalnym w roku 2016	Wysokość środków przekazanych spółdzielniom socjalnym w roku 2016 formie pożyczek w ramach województwa
mazowieckie	2	140 000,00 zł
opolskie	4	290 000,00 zł
podkarpackie	6	547 930,12 zł
podlaskie	0	- zł
pomorskie	4	195 000,00 zł
śląskie	5	335 000,00 zł
świętokrzyskie	1	50 000,00 zł
warmińsko-mazurskie	4	296 000,00 zł
wielkopolskie	8	595 500,00 zł
zachodniopomorskie	5	219 954,00 zł
Suma	55	3 707 584,12 zł

Źródło: BGK.

W wyniku doświadczeń pilotażowego programu, w roku 2017 utworzono stały instrument wsparcia finansowego dla podmiotów ekonomii społecznej⁶⁸, którym jest Krajowy Fundusz Przedsiębiorczości Społecznej, zarządzany przez BGK. KFPS ma na celu zapewnienie

⁶⁸ Aktualną definicję podmiotów ekonomii społecznej znaleźć można w *Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014–2020*. Do katalogu PESów zaliczone są: a) przedsiębiorstwo społeczne, w tym spółdzielnia socjalna; b) podmiot reintegracyjny, realizujący usługi reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym: i) CIS i KIS; ii) ZAZ i WTZ; c) organizacja pozarządowa lub podmiot, o którym mowa w art. 3 ust. 3 pkt 1 UDPPiW, lub spółka non-profit, o której mowa w art. 3 ust. 3 pkt 4 tej ustawy, o ile udział sektora publicznego w tej spółce wynosi nie więcej niż 50%; d) spółdzielnia, której celem jest zatrudnienie tj. spółdzielnia pracy lub spółdzielnia inwalidów i niewidomych.

Przedsiębiorstwem społecznym (PS), zgodnie z *Wytycznymi*, jest podmiot, który spełnia łącznie poniższe warunki: a) jest podmiotem wyodrębnionym pod względem organizacyjnym i rachunkowym, prowadzącym i. działalność gospodarczą zarejestrowaną w KRS lub ii. działalność odpłatną pożytku publicznego lub iii. działalność oświatową, lub iv. działalność kulturalną, której celem jest: i) integracja społeczna i zawodowa określonych kategorii osób wyrażona poziomem zatrudnienia tych osób: (1) zatrudnienie co najmniej 50%: – osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, z wyłączeniem osób niepełnoletnich, lub – osób bezrobotnych, lub – absolwentów CIS i KIS, lub – osób ubogich pracujących, lub – osób opuszczających młodzieżowe ośrodki wychowawcze i młodzieżowe ośrodki socjoterapii, lub – osób opuszczających zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich; (2) zatrudnienie co najmniej 30% osób o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności lub osób z zaburzeniami psychicznymi; ii) lub realizacja usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej, usług opieki nad dzieckiem w wieku do lat 3 lub usług wychowania przedszkolnego w przedszkolach lub w innych formach wychowania przedszkolnego, przy jednoczesnej realizacji integracji społecznej i zawodowej osób, o których mowa w ppkt i, wyrażonej zatrudnieniem tych osób na poziomie co najmniej 20%; b) jest podmiotem, który nie dystrybuuje zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców, akcjonariuszy lub pracowników, ale przeznaczają go na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa jako kapitał niepodzielny oraz w określonej części na reintegrację zawodową i społeczną lub na działalność pożytku publicznego prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej, w której działa przedsiębiorstwo; c) jest zarządzany na zasadach demokratycznych, co oznacza, że struktura zarządzania PS lub ich struktura własnościowa opiera się na współzarządzaniu w przypadku spółdzielni, akcjonariacie pracowniczym lub zasadach partycypacji pracowników, co podmiot określa w swoim statucie lub innym dokumencie założycielskim; d) wynagrodzenia wszystkich pracowników, w tym kadry zarządzającej są ograniczone limitami, tj. nie przekraczają wartości, o której mowa w UDPPiW; e) zatrudnia w oparciu o umowę o pracę, spółdzielczą umowę o pracę lub umowę cywilnoprawną (z wyłączeniem osób zatrudnionych na podstawie umów cywilnoprawnych, które prowadzą działalność gospodarczą) co najmniej trzy osoby w wymiarze czasu pracy co najmniej 1/4 etatu, a w przypadku umów cywilnoprawnych na okres nie krótszy niż 3 miesiące i obejmujący nie mniej niż 120 godzin pracy łącznie przez wszystkie miesiące, przy zachowaniu proporcji zatrudnienia określonych w lit. a.

podmiotom ekonomii społecznej dostępu do zwrotnych instrumentów finansowych w postaci pożyczek i reporeczeń a także gwarancji, które będą udzielane ze środków krajowych (pochodzących ze spłat środków pożyczek udzielonych w ramach pilotażowego funduszu pożyczkowego w PO KL). Instrumenty finansowe mają wzmocnić pozycję rynkową podmiotów ekonomii społecznej oraz zapewnić im stabilność finansową. Katalog instrumentów finansowych został poszerzony w stosunku do oferowanego w ramach programu pilotażowego.

W ramach perspektywy finansowej na lata 2014-2020, ze środków Działania 2.9 PO WER *Rozwój ekonomii społecznej*, BGK oferuje PES nisko oprocentowane pożyczki (projekt pt. *Wdrożenie instrumentu pożyczkowego i reporeczeniowego w ramach Krajowego Funduszu Przedsiębiorczości Społecznej*), z przeznaczeniem zarówno na start, jak i na rozwój PES. Realizacja projektu przewidziana jest do końca 2023 r. Oferta pożyczkowa została rozszerzona w celu udostępnienia wsparcia również podmiotom, które rozpoczynają działalność. Pożyczki są udzielane w celu zapewnienia dostępu do źródeł finansowania dla PES działających nie dłużej niż 12 miesięcy (pożyczki na start do 100 tys. zł, można zaciągnąć maksymalnie dwie pożyczki do łącznej kwoty 200 tys. zł) albo w celu finansowania rozwoju działalności PES prowadzących działalność powyżej 12 miesięcy (pożyczki na rozwój do 500 tys. zł, można zaciągnąć więcej niż jedną pożyczkę maksymalnie jednak do łącznej kwoty 1 mln zł). Maksymalne kwoty pożyczek zostały więc znacznie zwiększone w stosunku do oferowanych w ramach funduszu pilotażowego. Pożyczki można uzyskać na terenie całego kraju u Pośredników Finansowych wybranych przez BGK (są nimi Fundusz Regionu Wałbrzyskiego – na terenie województw dolnośląskiego, lubuskiego, wielkopolskiego i opolskiego oraz Towarzystwo Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych S.A. – w pozostałych województwach). W stosunku do oferty pilotażu, rozszerzono możliwości uzyskania wsparcia na PES nieprowadzące działalności gospodarczej, w tym udostępniono ofertę dla podmiotów reintegracyjnych (ZAZ, WTZ, KIS i CIS). Pośrednicy Finansowi zobowiązani są ponadto do angażowania w udzielanie pożyczek środków własnych, dzięki czemu zwiększa się pula kapitału pożyczkowego dostępnego dla PES. Wnioskodawcą może być mikro, mały lub średni przedsiębiorca należący do katalogu podmiotów ekonomii społecznej, który wykaże korzyść społeczną planowanego przedsięwzięcia, zapewni jego finansową wykonalność, przedstawi realne źródła spłaty pożyczki oraz ustanowi zabezpieczenie spłaty pożyczki. Uwzględnienie w katalogu pożyczkobiorców średnich PES umożliwia skorzystanie ze wsparcia tym podmiotom, które mimo odpowiedniej formy prawnej nie mogły skorzystać z pożyczki w pilotażu z uwagi na przekroczenie limitu wartości obrotów bądź zatrudnienia (dotyczy to w szczególności spółdzielni inwalidów i niewidomych). Celem finansowania może być pokrycie kosztów funkcjonowania PES we wczesnej fazie działalności gospodarczej, wzrost aktywów w tym zwiększenie wartości majątku trwałego, finansowanie obrotowe, a także rozszerzenie działalności PES. Z uwagi na specyfikę działalności PES, szczególnie istotnym rozszerzeniem jest możliwość sfinansowania ze środków pożyczki bieżących potrzeb, wynikających z czasowego deficytu środków. Wsparcie nie może być natomiast przeznaczone na spłatę zaciągniętych zobowiązań ani na finansowanie zrealizowanych już inwestycji. Pożyczki udzielane są bez prowizji i opłat, z niskim oprocentowaniem, oraz z możliwością karencji w spłacie kapitału do 6 miesięcy. Okres spłaty pożyczek na start został przewidziany do 5 lat, a pożyczek na rozwój do 7 lat. W ramach projektu możliwe jest sfinansowanie 100% wartości zaplanowanego przedsięwzięcia⁶⁹.

⁶⁹ Bank Gospodarstwa Krajowego dla ekonomii społecznej, pożyczki dla ekonomii społecznej 09/2016.

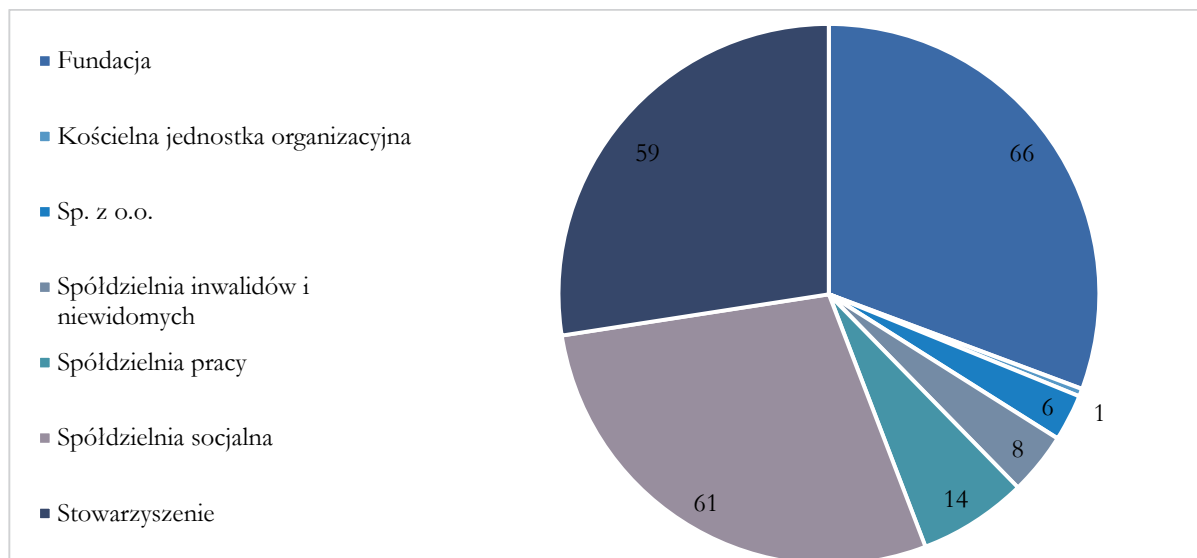
Tabela 11 – Liczba i wartość pożyczek udzielonych w 2017 r. spółdzielniom socjalnym w podziale na województwa.

Województwo	Liczba	Wartość
woj. warmińsko-mazurskie	1	50 000,00 zł
woj. podlaskie	0	0,00 zł
woj. mazowieckie	3	155 500,00 zł
woj. lubelskie	5	312 000,00 zł
woj. świętokrzyskie	1	97 000,00 zł
woj. podkarpackie	5	295 200,00 zł
woj. małopolskie	1	100 000,00 zł
woj. śląskie	13	1 066 800,00 zł
woj. łódzkie	6	612 000,00 zł
woj. opolskie	3	378 000,00 zł
woj. dolnośląskie	5	696 907,00 zł
woj. wielkopolskie	4	560 000,00 zł
woj. lubuskie	3	165 000,00 zł
woj. kujawsko-pomorskie	3	500 000,00 zł
woj. pomorskie	6	637 931,00 zł
woj. zachodniopomorskie	2	175 000,00 zł
SUMA	61	5 801 338,00 zł

Źródło: Opracowanie własne BGK.

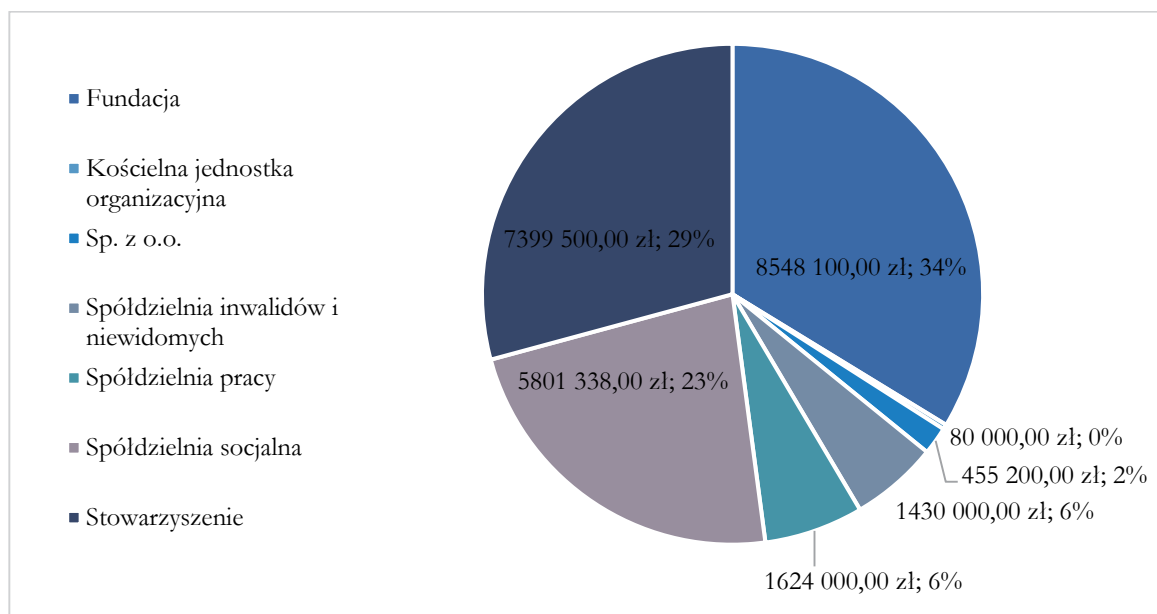
W 2017 r. spółdzielnie socjalne pozyskały 61 pożyczek na łączną kwotę 5 801 338,00 zł (5 231 351,95 zł z tej kwoty pochodziło ze środków powierzonych). W ramach udzielonych do końca 2017 r. pożyczek, spółdzielnie socjalne zadeklarowały łącznie utworzenie 72 miejsc pracy. Liczba pożyczek udzielonych spółdzielniom socjalnym stanowiła 28,50% wszystkich pożyczek udzielonych w ramach KFPS w roku 2017. Kwota udzielonego wsparcia to ponad 22% całej wartości wsparcia udzielonego podmiotom ekonomii społecznej w ramach KFPS w roku 2017. Należy podkreślić, że niższy udział pożyczek spółdzielni socjalnych w ramach KFPS w stosunku do wsparcia oferowanego w ramach pilotażowego funduszu wynika z rozszerzenia katalogu odbiorców w ramach KFPS. Liczba pożyczek, które otrzymały spółdzielnie socjalne w 2017 r. wzrosła o 10,9% w porównaniu do 2016 r., natomiast ich wartość w tym samym okresie wzrosła o ponad 56,4%.

Wykres 10 – Liczba pożyczek udzielonych w 2017 r. przez BGK podmiotom ekonomii społecznej – w podziale na formę prawną podmiotu.

Źródło: Opracowanie własne DES na podstawie danych z BGK.

Wykres 11 – Wartość pożyczek udzielonych w 2017 r. przez BGK podmiotom ekonomii społecznej – w podziale na formę prawną podmiotu.

Źródło: Opracowanie własne DES na podstawie danych z BGK.

Najwięcej pożyczek udzielono spółdzielniom socjalnym w województwie śląskim (9 spółdzielni socjalnych zawarło łącznie 13 umów pożyczek na łączną kwotę 1 066 800,00 zł). Natomiast w województwie podlaskim, spółdzielnie socjalne nie pozyskały pożyczek w ramach projektu PO WER.

Tabela 12 – Liczba preferencyjnych pożyczek udzielonych przez BGK spółdzielniom socjalnym w 2017 r., wysokość przekazanych środków (wynikająca z wartości podpisanych umów) oraz liczba zadeklarowanych miejsc pracy do utworzenia – w podziale na województwa.

Województwo	Liczba pożyczek	Kwota przekazanych środków	Liczba miejsc pracy zadeklarowanych do utworzenia
dolnośląskie	5	696 907,00 zł	6
kujawsko-pomorskie	3	500 000,00 zł	6
lubelskie	5	312 000,00 zł	3
lubuskie	3	165 000,00 zł	4
łódzkie	6	612 000,00 zł	18
małopolskie	1	100 000,00 zł	1
mazowieckie	3	155 500,00 zł	2
opolskie	3	378 000,00 zł	0
podkarpackie	5	295 200,00 zł	2
podlaskie	0	- zł	0
pomorskie	6	637 931,00 zł	11
śląskie	13	1 066 800,00 zł	13
świętokrzyskie	1	97 000,00 zł	1
warmińsko-mazurskie	1	50 000,00 zł	1
wielkopolskie	4	560 000,00 zł	3
zachodniopomorskie	2	175 000,00 zł	1
SUMA	61	5 801 338,00 zł	72

Źródło: Opracowanie własne BGK.

Pożyczki uzyskane w 2017 r. przez spółdzielnie socjalne, zostały zaciągnięte w przeważającej mierze na remonty, modernizacje i inwestycje (zakup sprzętu, modernizacja nieruchomości, remonty całości lub części nieruchomości). Sfinansowanie rozpoczęcia działalności spółdzielni socjalnych ze środków pożyczki miało miejsce jedynie w dwóch przypadkach.

Spółdzielnie socjalne mogą także być realizatorami lub współrealizatorami projektów europejskich. W ramach PO WER wsparcie uzyskała jedna spółdzielnia socjalna – Spółdzielnia Socjalna FADO – będąca współrealizatorem projektu wyłonionego w ramach konkursu w Osi i PO WER *Osoby młode na rynku pracy – Działanie 1.3 Wsparcie osób młodych znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji*. Spółdzielnia jest Partnerem projektu pn. 4 KROKI realizowanego przez Polski Związek Głuchych z siedzibą w Warszawie. Wartość projektu wynosi 1 885 296,00 zł. Okres realizacji projektu to 01.08.2016 r. – 31.07.2018 r. Zgodnie z umową partnerstwa z dnia 01.07.2017 r. na rzecz realizacji niniejszego projektu planowany budżet do 31 lipca 2018 r. w ramach kwoty dofinansowania wynosi 1 333 307,73 zł. Wydatki bezpośrednie rozliczone we wnioskach o płatność w okresie 01.07.2017 r. – 30.11.2017 r. wynoszą 148 281,30 zł.

Wsparcie w tym obszarze PO WER nie jest kierowane bezpośrednio do spółdzielni socjalnych tylko do osób młodych (bezrobotnych, biernych zawodowo oraz poszukujących pracy, w tym w szczególności osób niezarejestrowanych w urzędzie pracy) w zakresie wsparcia indywidualnej i kompleksowej aktywizacji zawodowo-edukacyjnej. Projekt jest realizowany na terenie 8 województw. Siedzibą spółdzielni jest Łódź.

5.4. WSPARCIE W RAMACH REGIONALNYCH PROGRAMÓW OPERACYJNYCH

System wsparcia sektora ekonomii społecznej, w tym spółdzielni socjalnych, realizowany w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych, został zdefiniowany w *Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014–2020* (Wytyczne).

Głównymi operatorami dotacji i usług świadczonych na rzecz przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych, są akredytowane Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES). Usługi świadczone przez OWES na rzecz rozwoju ekonomii społecznej dzielą się na trzy bloki:

- usługi animacji lokalnej,
- usługi na rzecz tworzenia nowych podmiotów ekonomii społecznej,
- usługi na rzecz funkcjonujących przedsiębiorstw społecznych.

W przypadku tworzenia miejsc pracy w przedsiębiorstwie społecznym, a zatem także w spółdzielni socjalnej, możliwe jest udzielenie wsparcia w postaci dotacji oraz wsparcia pomostowego w formie finansowej.

Dotacje są udzielane wyłącznie na tworzenie nowych miejsc pracy dla:

- a) osób bezrobotnych, które są najbardziej oddalone od rynku pracy, to jest takich, które oprócz bezrobocia doświadczają wykluczenia społecznego na podstawie innych przesłanek wykluczających, wskazanych w definicji osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym lub
- b) osób, o których mowa w art. 4 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, które doświadczają wykluczenia społecznego na podstawie co najmniej jednej przesłanki wykluczającej, wskazanych w definicji osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

Przyznawanie dotacji jest powiązane z usługami towarzyszącymi przyznawaniu dotacji polegającymi na:

- podnoszeniu wiedzy i rozwijaniu umiejętności potrzebnych do założenia, prowadzenia i rozwijania przedsiębiorstwa społecznego, w szczególności związanych ze sferą ekonomiczną funkcjonowania przedsiębiorstwa społecznego; wsparcie to jest dostosowane do potrzeb założycieli przedsiębiorstwa i samego przedsiębiorstwa społecznego i może przyjąć formę szkoleń, warsztatów, doradztwa, mentoringu, coachingu, tutoring, współpracy, wizyt studyjnych itp. – obowiązkowo dla każdego przedsiębiorstwa społecznego;
- dostarczaniu i rozwijaniu kompetencji i kwalifikacji zawodowych potrzebnych do pracy w przedsiębiorstwie społecznym (adekwatnie do potrzeb i roli danej osoby w przedsiębiorstwie społecznym) – fakultatywnie dla poszczególnych przedsiębiorstw społecznych, w zależności od ich indywidualnych potrzeb;
- pomocy w uzyskaniu stabilności funkcjonowania i przygotowaniu do w pełni samodzielnego funkcjonowania.

Przedsiębiorstwom społecznym jest oferowane wsparcie pomostowe w formie finansowej lub w formie zindywidualizowanych usług. Finansowe wsparcie pomostowe to bezzwrotna pomoc

finansowa przyznawana w formie comiesięcznej dotacji nowo utworzonemu przedsiębiorstwu społecznemu w kwocie nie większej niż zwielokrotniona o liczbę utworzonych miejsc pracy kwota minimalnego wynagrodzenia w rozumieniu przepisów o minimalnym wynagrodzeniu za pracę. Wsparcie może być przeznaczone w szczególności na: składki na ubezpieczenie zdrowotne, społeczne; daniny publicznoprawne, z wyjątkiem grzywien i kar; koszty opłat telekomunikacyjnych (telefon, Internet itp.); wydatki na media (woda, gaz, elektryczność itp.); koszty dzierżawy, czynszu, najmu lokali; koszty najmu, dzierżawy maszyn i urządzeń; koszty ubezpieczeń majątkowych i osobistych; koszty zlecenia usług bezpośrednio związanych z działalnością gospodarczą spółdzielni socjalnej (np. zlecenie obsługi księgowej, prowadzenie strony internetowej itp.); paliwo w uzasadnionych przypadkach. Wsparcie pomostowe w formie finansowej jest świadczone przez okres nie krótszy niż 6 miesięcy i nie dłuższy niż 12 miesięcy.

Jedno przedsiębiorstwo społeczne może uzyskać maksymalnie trzydziestokrotność przeciętnego wynagrodzenia w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 28 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, przy czym maksymalna kwota dotacji na stworzenie jednego miejsca pracy stanowi sześciokrotność przeciętnego wynagrodzenia.

W ramach działań koordynacyjnych dotyczących ekonomii społecznej na poziomie regionu mogą być realizowane także następujące działania, których adresatem są m.in. spółdzielnie socjalne:

- tworzenie regionalnych sieci PES (klastry, franczyzy) oraz włączanie PES w budowanie powiązań pomiędzy nauką, biznesem i ekonomią społeczną na poziomie regionalnym (spotkania, warsztaty, doradztwo, wymiana informacji) w celu nawiązania stałej współpracy;
- organizacja przedsięwzięć służących zwiększaniu widoczności PES jako dostawców produktów i usług oraz wspieranie sprzedaży produktów i usług świadczonych przez PES na poziomie regionalnym (np. targi ekonomii społecznej, sprzedaż produktów i usług PES za pomocą jednego regionalnego portalu).

Tabela 13 – Wysokość wsparcia finansowego z RPO dla spółdzielni socjalnych oraz liczba utworzonych miejsc pracy w spółdzielniach socjalnych w 2016 r. – podział na województwa.

Nazwa województwa	Wartość dotacji udzielonych przez OWES w celu tworzenia miejsc pracy w spółdzielniach socjalnych	Wartość wsparcia pomostowego udzielonego spółdzielniom socjalnym	Liczba miejsc pracy utworzonych z dotacji w spółdzielniach socjalnych	Liczba miejsc pracy utworzonych w spółdzielniach socjalnych (z dotacji i poza) ⁷⁰	Liczba spółdzielni socjalnych, które uzyskały wsparcie w ramach PI 9v ⁷¹
dolnośląskie	- zł	- zł	0	0	4
kujawsko-pomorskie	- zł	- zł	0	0	0
lubelskie	- zł	- zł	0	4	0
lubuskie	143 360,00 zł	66 600,00 zł	6	6	2
łódzkie	1 660 000,00 zł	894 900,00 zł	83	83	20
małopolskie	- zł	- zł	0	0	0
mazowieckie	14 400,00 zł	7 800,00 zł	1	26	2
opolskie	- zł	- zł	0	1	10
podkarpackie	- zł	- zł	0	0	0
podlaskie	- zł	- zł	0	0	0
pomorskie	- zł	- zł	0	0	0
śląskie	3 177 925,40 zł	1 067 495,78 zł	146	152	59
świętokrzyskie	- zł	- zł	0	0	0
warmińsko-mazurskie	552 000,00 zł	375 300,00 zł	23	24	8
wielkopolskie	3 611 868,18 zł	794 250,00 zł	170	246	84
zachodniopomorskie	- zł	- zł	0	5	32
SUMA	9 159 553,58 zł	3 206 345,78 zł	429	547	221

Źródło: Departament Europejskiego Funduszu Społecznego w Ministerstwie Inwestycji i Rozwoju.

Na podstawie powyższych danych możliwe jest wskazanie średniej wysokości wsparcia przekazanego przez OWES w celu utworzenia miejsca pracy – w podziale na poszczególne województwa. W 2016 r. wysokość wsparcia wiążąca się z utworzeniem jednego miejsca pracy była najniższa w województwie mazowieckim (22 200 zł), natomiast najwyższa w województwo warmińsko-mazurskim (40 317,39 zł). Średnio w 2016 r., w skali kraju, utworzenie miejsca pracy wymagało przekazania wsparcia w wysokości 28 824,94 zł.

⁷⁰ Wskaźnik mierzony jest w ramach projektów dotyczących tworzenia i wsparcia przedsiębiorstw społecznych, a odnosi się do liczby utworzonych miejsc pracy. Wskaźnik uwzględnia zarówno miejsca pracy utworzone w wyniku przyznania dotacji, jak i w wyniku realizacji innych działań w ramach usług wsparcia ekonomii społecznej. We wskaźniku mogą być wykazane miejsca utworzone dla osób niebędących uczestnikami projektów w przedsiębiorstwach społecznych, które uzyskały wsparcie w projekcie EFS, jednakże na których powstanie miały wpływ działania podjęte w projekcie finansowanym z EFS. Wsparcie w projekcie EFS powinno nastąpić przed utworzeniem miejsca pracy.

⁷¹ Wykazane podmioty, które otrzymały wsparcie bezpośrednio w ramach projektu – wsparcie realizowane na rzecz funkcjonowania tego podmiotu (np. w formie stworzenia dodatkowego miejsca pracy, wprowadzenia zmiany jakościowej w jego funkcjonowaniu) lub promowania zmiany organizacyjnej i innowacji w tej instytucji. Wsparciem bezpośrednim dla danego podmiotu nie jest przeszkolenie lub inna forma wsparcia jego pracownika w sytuacji, gdy nie wynika to z potrzeb tej instytucji (np. pracownik zgłasza się na szkolenie z własnej inicjatywy).

Tabela 14 – Koszt wynikający ze środków wydanych w danym województwie w 2016 r. na utworzone miejsce pracy w stosunku do liczby utworzonych miejsc pracy.

Nazwa województwa	Średnia wysokość wsparcia udzielonego na utworzone miejsce pracy
lubuskie	34 993,33 zł
łódzkie	30 781,93 zł
mazowieckie	22 200,00 zł
śląskie	29 078,23 zł
warmińsko-mazurskie	40 317,39 zł
wielkopolskie	25 918,34 zł
ŚREDNIA	28 824,94 zł

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS na podstawie danych z Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego w Ministerstwie Inwestycji i Rozwoju.

Tabela 15 – Wysokość wsparcia finansowego z RPO dla spółdzielni socjalnych oraz liczba utworzonych miejsc pracy w spółdzielniach socjalnych w 2017 roku – podział na województwa.

Nazwa województwa	Wartość dotacji udzielonych przez OWES w celu tworzenia miejsc pracy w spółdzielniach socjalnych	Wartość wsparcia pomostowego udzielonego spółdzielniom socjalnym	Liczba miejsc pracy utworzonych z dotacji w spółdzielniach socjalnych	Liczba miejsc pracy utworzonych w spółdzielniach socjalnych (z dotacji i poza)	Liczba spółdzielni socjalnych, które uzyskały wsparcie w ramach PI 9v
dolnośląskie	1 451 520,68 zł	426 611,12 zł	73	73	25
lubelskie	575 000,00 zł	5 000,00 zł	0	25	32
lubuskie	10 009 128,20 zł	4 287 198,00 zł	403	522	89
łódzkie	- zł	- zł	0	0	0
małopolskie	1 630 886,42 zł	24 050,00 zł	73	79	24
mazowieckie	1 425 336,59 zł	604 800,00 zł	108	128	31
opolskie	- zł	- zł	0	0	0
podkarpackie	1 000 000,00 zł	864 000,00 zł	25	25	13
podlaskie	- zł	- zł	0	0	11
pomorskie	405 000,00 zł	52 400,00 zł	20	23	10
śląskie	3 924 430,52 zł	1 896 527,78 zł	191	194	60
warmińsko-mazurskie	2 687 996,00 zł	1 068 400,00 zł	120	163	35
wielkopolskie	5 000 642,44 zł	2 253 450,00 zł	220	251	72
zachodniopomorskie	1 320 000,00 zł	248 200,00 zł	71	109	51
kujawsko-pomorskie	1 111 665,90 zł	221 905,65 zł	57	57	47
świętokrzyskie	420 000,00 zł	64 688,21 zł	10	12	6
SUMA	30 961 606,75 zł	12 017 230,76 zł	1371	1661	506

Źródło: Departament Europejskiego Funduszu Społecznego w Ministerstwie Inwestycji i Rozwoju.

Na podstawie powyższych danych możliwe jest wskazanie średniej wysokości wsparcia przekazanego przez OWES w celu utworzenia miejsca pracy – w podziale na poszczególne województwa. W 2017 r. wysokość wsparcia wiążąca się z utworzeniem jednego miejsca pracy nadal najmniejsza była w województwie mazowieckim (18 797,56 zł), natomiast zdecydowanie najwyższa w województwo podkarpackim (74 560,00 zł). Średnio w 2017 r., w skali kraju, utworzenie miejsca pracy wymagało przekazania wsparcia w wysokości 31 348,53 zł.

Tabela 16 – Koszt wynikający ze środków wydanych w danym województwie w 2017 r. na utworzone miejsca pracy w stosunku do liczby utworzonych miejsc pracy.

Nazwa województwa	Średnia wysokość wsparcia udzielonego na utworzone miejsca pracy
dolnośląskie	25 727,83 zł
lubelskie	*72
lubuskie	35 474,75 zł
małopolskie	22 670,36 zł
mazowieckie	18 797,56 zł
podkarpackie	74 560,00 zł
pomorskie	22 870,00 zł
śląskie	30 476,22 zł
warmińsko-mazurskie	31 303,30 zł
wielkopolskie	32 973,15 zł
zachodniopomorskie	22 087,32 zł
kujawsko-pomorskie	23 395,99 zł
świętokrzyskie	48 468,82 zł
ŚREDNIA	31 348,53 zł

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS na podstawie danych z Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego w Ministerstwie Inwestycji i Rozwoju.

Warto mieć na uwadze, iż powyższe dane dotyczą często projektów, które dopiero rozpoczęły się w roku 2016. Wydaje się więc, że wsparcie w ramach RPO należy traktować jako instrument rozwoju, którego pełne efekty będzie można dostrzec dopiero w następnym okresie sprawozdawczym za lata 2018–2019. Niejednokrotnie bowiem w harmonogramach projektów tworzenie miejsc pracy nie zostało zaplanowane na początkowy okres realizacji.

5.5. INNE INSTRUMENTY WSPARCIA

Zwolnienie z opłat sądowych założycieli spółdzielni socjalnej

Zgodnie z art. 6 ust. 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, spółdzielnia socjalna nie uiszcza opłaty sądowej od wniosku o wpis tej spółdzielni do Krajowego Rejestru Sądowego, a także od wniosków o zmiany wpisu oraz nie uiszcza opłaty za ogłoszenie tych wpisów w Monitorze Sądowym i Gospodarczym.

Zwolnienie przedmiotowe w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych

W oparciu o regulacje art. 17 ust. 1 pkt 43 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1036 i 1162) wolne od podatku CIT są dochody spółdzielni socjalnej wydatkowane w roku podatkowym na cele związane ze społeczno-zawodową reintegracją jej członków, w części niezaliczonej do kosztów uzyskania przychodów.

⁷² Utworzono miejsca pracy nie w wyniku przekazania dotacji, ale innych działań wspierających.

Zgodnie z rozliczeniem podatników podatku dochodowego od osób prawnych za rok 2016 dochody wolne od podatku, przeznaczone na ww. cele, wykazało 85 spółdzielni socjalnych. Zwolnieniem podatkowym z tego tytułu objęte zostało 6 mln złotych. Przeciętny dochód spółdzielni socjalnej zwolniony od podatku CIT wynosił 70 600 zł.

Zwolnione z podatku CIT, w zakresie dochodów przeznaczanych na cele statutowe (lub inne określone w ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych), mogą być m.in. też takie podmioty jak Ochotnicze Straże Pożarne, związki jednostek samorządu terytorialnego, banki prowadzące kasę mieszkaniową, kluby sportowe, Bank Gospodarstwa Krajowego w związku z prowadzeniem funduszy utworzonych, powierzonych lub przekazanych temu bankowi, szkoły dochody, czy spółki wodne i ich związki⁷³. Przeciętny dochód wolny od podatku wszystkich podmiotów wskazanych w art. 17 ust. 1 pkt 4d, 4g–4u, 5a, 26, 37, 42, 43, 45 i 46 wyniósł w 2016 r. 83 000 zł.

Uproszczona rachunkowość

Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2018, poz. 395, z późn. zm.) spółdzielnia socjalna, będąca osobą prawną, co do zasady zobowiązana jest do prowadzenia tzw. pełnej księgowości.

Ustawa przewiduje jednak pewne uproszczenia, z których, pod określonymi warunkami, mogą także korzystać spółdzielnie socjalne. Artykuł 3 ust. 1a stanowi, że jednostkami mikro w rozumieniu ustawy są m.in.

- 1) spółki handlowe (kapitałowe i osobowe, również w organizacji), inne osoby prawne, (...) które w roku obrotowym, za który sporządzają sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy, a w przypadku jednostek rozpoczynających działalność w roku obrotowym, w którym rozpoczęły działalność, nie przekroczyły co najmniej dwóch z następujących trzech wielkości:
 - 1 500 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego,
 - 3 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy,
 - 10 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty.
- 2) związki zawodowe, organizacje pracodawców, izby gospodarcze, (...) – jeżeli nie prowadzą działalności gospodarczej.

O tym czy jednostka będzie mogła korzystać z uproszczeń przewidzianych w załączniku nr 4 do ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości oraz z innych przywilejów określonych dla jednostki mikro decyduje organ zatwierdzający. Skorzystanie z wprowadzonych rozwiązań nie jest obowiązkowe. Jednostki mikro mogą, ale nie muszą z nich korzystać. To organ zatwierdzający sprawozdanie decyduje czy jednostka ma posiadać status jednostki mikro czy też nie. Aby jednak móc korzystać z tych uproszczeń, organ zatwierdzający w danym podmiocie musi podjąć stosowną uchwałę w tym zakresie. Uchwała ta musi zostać podjęta przed terminem sporządzenia sprawozdania finansowego za dany rok. Tym samym spółdzielnie socjalne mogą prowadzić uproszczoną ewidencję rachunkową jako jednostki mikro, o ile spełniają ww. warunki.

⁷³ Zwolnienie dochodów na cele statutowe lub inne wskazane w ustawie reguluje art. 17 ust. 1 pkt 4d, 4g–4u, 5a, 26, 37, 42, 43, 45 i 46 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych.

Ponadto należy zwrócić tu także uwagę na brzmienie art. 3 ust. 1c, zgodnie z którym jednostkami małymi w rozumieniu ustawy są m.in.:

- 1) spółki handlowe (kapitałowe i osobowe, również w organizacji), inne osoby prawne, (...), osoby fizyczne, spółki cywilne osób fizycznych, spółki jawne osób fizycznych oraz spółki partnerskie, jeżeli ich przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy wyniosły co najmniej równowartość w walucie polskiej 2 000 000 euro, oraz oddziały przedsiębiorców zagranicznych w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, jeżeli jednostki te w roku obrotowym, za który sporządzają sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy, a w przypadku jednostek rozpoczynających działalność albo prowadzenie ksiąg rachunkowych w sposób określony ustawą – w roku obrotowym, w którym rozpoczęły działalność albo prowadzenie ksiąg rachunkowych w sposób określony ustawą, nie przekroczyły co najmniej dwóch z następujących trzech wielkości:
 - a) 17 000 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego,
 - b) 34 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy,
 - c) 50 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty,
- 2) osoby fizyczne, spółki cywilne osób fizycznych, spółki jawne osób fizycznych oraz spółki partnerskie (...)
– w stosunku do których organ zatwierdzający podjął decyzję w sprawie sporządzania sprawozdania finansowego (...).

O tym czy jednostka będzie mogła korzystać z uproszczeń przewidzianych w załączniku nr 5 do ustawy oraz z innych przywilejów określonych dla jednostki małej decyduje organ zatwierdzający. Analogicznie jak w przypadku jednostki mikro. Tym samym spółdzielnie socjalne mogą prowadzić uproszczoną ewidencję rachunkową jako jednostki małe, o ile spełniają ww. warunki.

Podsumowując, ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości umożliwia jednostkom mikro i jednostkom małym prowadzenie uproszczonej ewidencji księgowej i sporządzanie uproszczonego sprawozdania finansowego. Zatem spółdzielnie socjalne mogą prowadzić uproszczoną ewidencję rachunkową, o ile spełniają warunki do zaliczenia ich bądź to do jednostek mikro, bądź to do jednostek małych.

Wsparcie wolontariuszy i innych osób

Na podstawie art. 14 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, wolontariusze mogą wykonywać świadczenia na rzecz spółdzielni socjalnej w zakresie prowadzonej przez tę spółdzielnię działalności pożytku publicznego, na zasadach określonych w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (UDPPiW).

Na podstawie art. 13 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, spółdzielnia socjalna może ponadto korzystać z nieodpłatnie wykonywanej pracy osób skazanych na karę ograniczenia wolności⁷⁴.

⁷⁴ Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2018 r. poz. 652, z późn. zm.).

Zgodnie natomiast z art. 5a ust. 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, określającym zasady wniesienia wkładu do spółdzielni socjalnej przez osoby prawne, możliwe jest także (poza przeniesieniem lub obciążeniem własności rzeczy lub innych praw) wniesienie wkładu przez organizację pozarządową, kościelną osobę prawną lub jednostkę samorządu terytorialnego na rzecz spółdzielni socjalnej w formie wykonywania świadczeń przez wolontariuszy lub pracowników jednostek samorządu terytorialnego, kościelnych osób prawnych lub organizacji pozarządowych.

Wsparcie finansowe ze strony jednostek samorządu terytorialnego

Na podstawie art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, działalność spółdzielni socjalnej może zostać wsparta ze środków budżetu jednostki samorządu terytorialnego, w szczególności przez:

- dotacje;
- pożyczki;
- poręczenia, o których mowa w art. 5a ust. 6 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych;
- usługi lub doradztwo w zakresie finansowym, księgowym, ekonomicznym, prawnym i marketingowym;
- zrefundowanie kosztów lustracji.

Charakter, możliwy zakres i warunki udzielania pomocy spółdzielniom socjalnym w powyższych formach określono w art. 15 ust. 2–7 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

Dane w zakresie dotacji udzielanych spółdzielniom socjalnym przez jednostki samorządu terytorialnego w roku 2016 zostały zaprezentowane w rozdziale 6.1. niniejszej *Informacji*.

Zwolnienie ze składki na Krajową Radę Spółdzielczą

W związku z nowelizacją ustawy o spółdzielniach socjalnych z 2017 r., zgodnie z art. 17a ustawy, który wszedł w życie 1 stycznia 2018 roku, spółdzielnia socjalna, która przynależy do właściwego związku rewizyjnego, zwolniona jest ze składek określonych w art. 266 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze tj. składek organizacji spółdzielczych przeznaczonych na wydatki Krajowej Rady Spółdzielczej.

Biorąc pod uwagę informacje zaprezentowane w rozdziale 3.4., od 1 stycznia 2018 roku 182 spółdzielnie socjalne mają możliwość korzystania z powyższego zwolnienia ze względu na swoją przynależność do związków rewizyjnych.

6. REALIZACJA ZADAŃ PUBLICZNYCH ORAZ ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH PRZEZ SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE

6.1. ZLECANIE ZADAŃ PUBLICZNYCH PRZEZ ORGANY ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ

W ramach monitoringu stosowania ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (UDPPiW), Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej w MRPiPS pozyskał informacje o współpracy finansowej administracji publicznej wszystkich szczebli z podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy, w tym ze spółdzielniami socjalnymi w 2016 r. Ponad 90% urzędów obsługujących organy administracji publicznej potwierdziło, iż współpracuje finansowo z organizacjami pozarządowymi i innymi wskazanymi podmiotami, rozumiejąc przez to współpracę w zakresie:

- zlecenia zadań publicznych na podstawie UDPPiW oraz w trybach innych ustaw,
- stosowania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych,
- gwarancji i poręczeń,
- dotacji inwestycyjnych.

Tabela 17 – Współpraca finansowa prowadzona przez poszczególne rodzaje urzędów obsługujących organy administracji publicznej z podmiotami wskazanymi w art 3 ust. 2 i 3 UDPPiW w 2016 r.

Rodzaj urzędu obsługującego organ administracji publicznej	Liczba urzędów które współpracowały finansowo	Odsetek w stosunku do wszystkich urzędów danego rodzaju
Ministerstwo, urząd centralny wraz ze swoimi agencjami, jednostkami podległymi i nadzorowanymi	16	84%
Urząd wojewódzki oraz organy administracji zespolonej	15	94%
Urząd marszałkowski	15	100%
Starostwo powiatowe	290	94%
Urząd miasta na prawach powiatu	66	100%
Urząd gminy, urząd miasta, które nie jest miastem na prawach powiatu	2034	90%
Razem administracja samorządowa	2405	91%
Razem administracja rządowa	31	89%
RAZEM	2436	91%

Źródło: DES w MRPiPS.

Wśród podmiotów z którymi współpracowała finansowo administracja publiczna są również spółdzielnie socjalne. W 2016 r. jedynie 19% urzędów obsługujących organy administracji rządowej oraz 3,41% urzędów obsługujących organy administracji samorządowej, które zadeklarowały współpracę finansową z podmiotami z art. 2 i 3 UDPPiW, potwierdziło iż wśród tych podmiotów były również spółdzielnie socjalne.

Tabela 18 – Współpraca finansowa prowadzona przez poszczególne rodzaje urzędów obsługujących organy administracji publicznej ze spółdzielniami socjalnymi w 2016 r.

Rodzaj urzędu obsługującego organ administracji publicznej	Ogólna liczba urzędów które współpracowały finansowo	Liczba urzędów które współpracowały finansowo ze spółdzielniami socjalnymi	Odsetek w stosunku do wszystkich urzędów danego rodzaju które współpracowały finansowo z podmiotami z art. 2 i 3 UDPPiW
Ministerstwo, urząd centralny wraz ze swoimi agencjami, jednostkami podległymi i nadzorowanymi	16	4	25%
Urząd wojewódzki oraz organy administracji zespolonej	15	2	13%
Urząd marszałkowski	15	8	53%
Starostwo powiatowe	290	6	2%
Urząd miasta na prawach powiatu	66	21	32%
Urząd gminy, urząd miasta, które nie jest miastem na prawach powiatu	2034	47	2%
Razem administracja samorządowa	2405	82	3,41%
Razem administracja rządowa	31	6	19%
RAZEM	2436	88	3,61%

Źródło: DES w MRPiPS.

Zaprezentowana dysproporcja może być konsekwencją wielu zmiennych, jednak za najistotniejsze należy uznać z pewnością:

- stosunek liczby spółdzielni socjalnych do liczby wszystkich organizacji pozarządowych oraz podmiotów o których mowa w art. 3 ust. 3 UDPPiW;
- wciąż niewielką rozpoznawalność tej formy prawnej, również wśród przedstawicieli administracji publicznej.

Odnosząc się do pierwszej wskazanej przyczyny należy zauważyć, że wszystkich organizacji pozarządowych oraz pozostałych podmiotów z art. 3 ust. 3 UDPPiW funkcjonuje w Polsce ponad 70 razy więcej niż spółdzielni socjalnych. Spółdzielnie socjalne w 2016 r. stanowiły jedynie 1,40% wszystkich podmiotów wskazanych w art. 2 i 3 UDPPiW.

Tabela 19 – Stosunek liczby spółdzielni socjalnych (niebędących w likwidacji) do liczby organizacji non-profit funkcjonujących w roku 2016.

Liczba organizacji non-profit ⁷⁵	Liczba spółdzielni socjalnych (niebędących w likwidacji)	Odsetek liczby spółdzielni socjalnych w stosunku do liczby organizacji non-profit
91,8 tys.	1283	ok. 1,38%

Źródło: Notatka informacyjna GUS z 27.12.2017 r.: *Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz samorządu gospodarczego i zawodowego w 2016 r.* oraz Departament Informatyzacji i Rejestrów Sądowych w Ministerstwie Sprawiedliwości.

⁷⁵ Liczba ta uwzględnia liczbę stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych, organizacji samorządu gospodarczego oraz zawodowego.

Ze względu na stosunkowo niewielką liczebność spółdzielni socjalnych, przedstawiciele administracji publicznej nie mają tak często okazji zetknięcia z tą formą prawną, szczególnie w zestawieniu z fundacjami, czy stowarzyszeniami.

Powyższe przyczyny wpływają na zakres współpracy finansowej administracji publicznej wszystkich szczebli ze spółdzielniach socjalnymi.

Zlecanie zadań publicznych spółdzielniom socjalnym w trybie otwartego konkursu ofert na podstawie UDPPiW

Spółdzielnie socjalne mają prawo uczestniczenia, na zasadach analogicznych jak organizacje pozarządowe, w realizacji zadań mieszczących się w sferze zadań publicznych określonych w art. 4 ust. 1 UDPPiW. Zadanie publiczne zlecane są zarówno przez organy administracji rządowej, jak i organy administracji samorządowej. Może się to odbywać w formule powierzenia lub wspierania realizacji zadań, zlecanych po przeprowadzeniu otwartego konkursu ofert albo przy zastosowaniu innych trybów określonych w ww. ustawie (w szczególności w trybie tzw. „małych grantów” przewidzianym w art. 19a). Z dostępnych danych gromadzonych przez DES w MRPiPS w ramach monitoringu ww. ustawy prowadzonego do października 2017 r.⁷⁶ wynika, iż w 2016 r. w formule powierzenia realizacji zadań publicznych przez organy administracji publicznej, spółdzielnie socjalne złożyły w ramach otwartych konkursów ofert 27 ofert i wszystkie oferty uzyskały dofinansowanie. Podpisano 27 umów, w ramach których przekazano spółdzielniom socjalnym 7 130 524,00 zł. W ramach formuły wspierania realizacji zadań publicznych w 2016 r. w drodze otwartych konkursów ofert, do organów administracji publicznej wpłynęło 200 ofert złożonych przez spółdzielnie socjalne, podpisano ostatecznie 87 umów, zgodnie z którymi przekazano spółdzielniom socjalnym 4 128 450,00 zł.

Tabela 20 – Zadania publiczne zlecane w 2016 r. przez organy administracji publicznej spółdzielniom socjalnym w trybie otwartego konkursu ofert na podstawie UDPPiW.

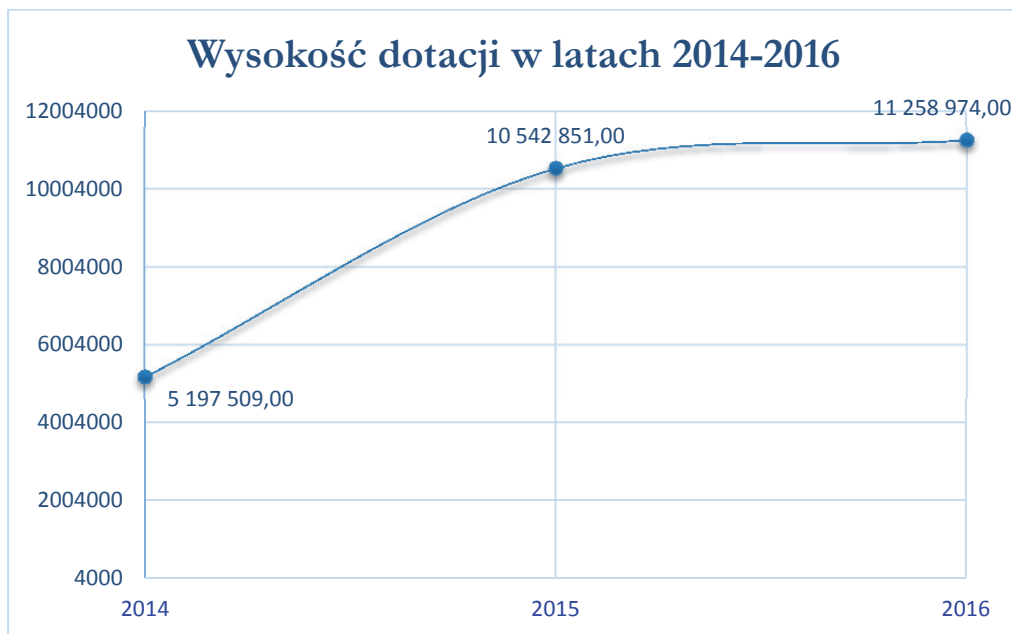
	2016	
	powierzenie	wspieranie
liczba złożonych ofert	27	200
liczba podpisanych umów ogółem	27	87
wysokość środków przekazanych spółdzielniom socjalnym na podstawie otwartego konkursu ofert	7 130 524,00 zł	4 128 450,00 zł

Źródło: DES w MRPiPS.

W 2016 r. w ramach otwartych konkursów ofert łącznie na dotacje dla spółdzielni socjalnych przekazano 11 258 974 zł. Potwierdza to tendencję wzrostową utrzymującą się od kilku lat.

⁷⁶ Z dniem 28 października 2017 r. weszła w życie ustawa z dnia 15 września 2017 r. o Narodowym Instytucie Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego (Dz.U. z 2017 r. poz. 1909) na mocy której minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego utracił swoje kompetencje i zadania wynikające z ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

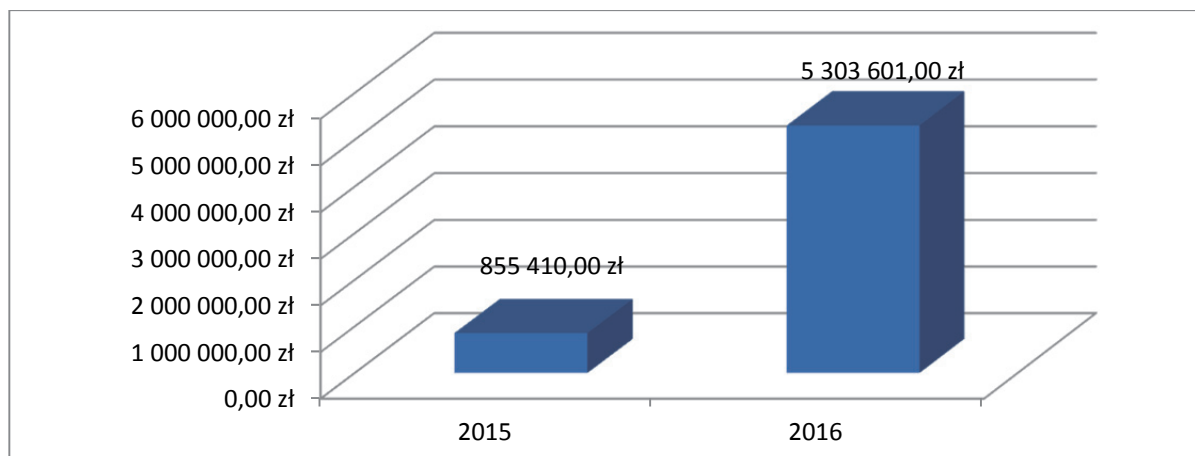
Wykres 12 – Wysokość dotacji przekazana przez organy administracji publicznej spółdzielniom socjalnym w latach 2014–2016.

Źródło: DES w MRPiPS.

Rozwój współpracy spółdzielni socjalnych z administracją publiczną można również dostrzec po przeanalizowaniu danych odnoszących się do środków finansowych przekazanych w 2016 r. przez administrację publiczną na realizację wcześniej zawartych umów wieloletnich (zawartych przed rokiem 2016). W 2015 r. przekazano spółdzielniom socjalnym, w związku z zawartymi umowami wieloletnimi, 855 410 zł natomiast w roku 2016 aż 5 303 601 zł.

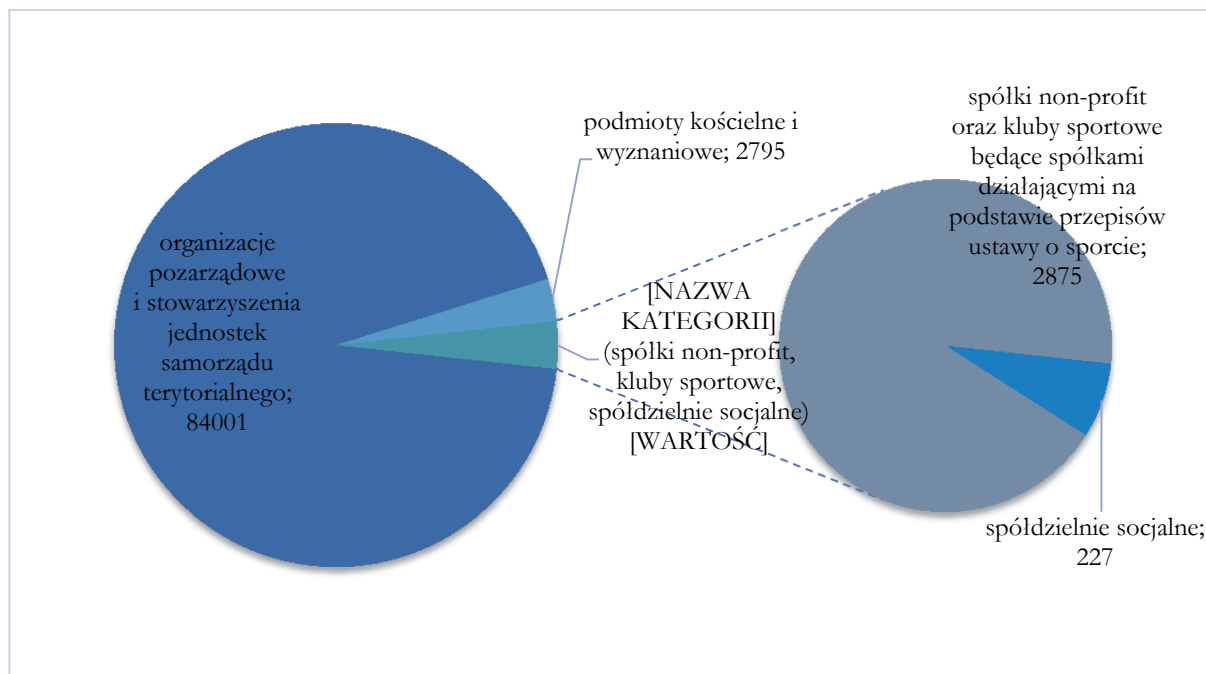
Wykres 13 – Wysokość środków publicznych przekazanych spółdzielniom socjalnym w latach 2015–2016 na podstawie wcześniej zawartych umów wieloletnich.

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS.

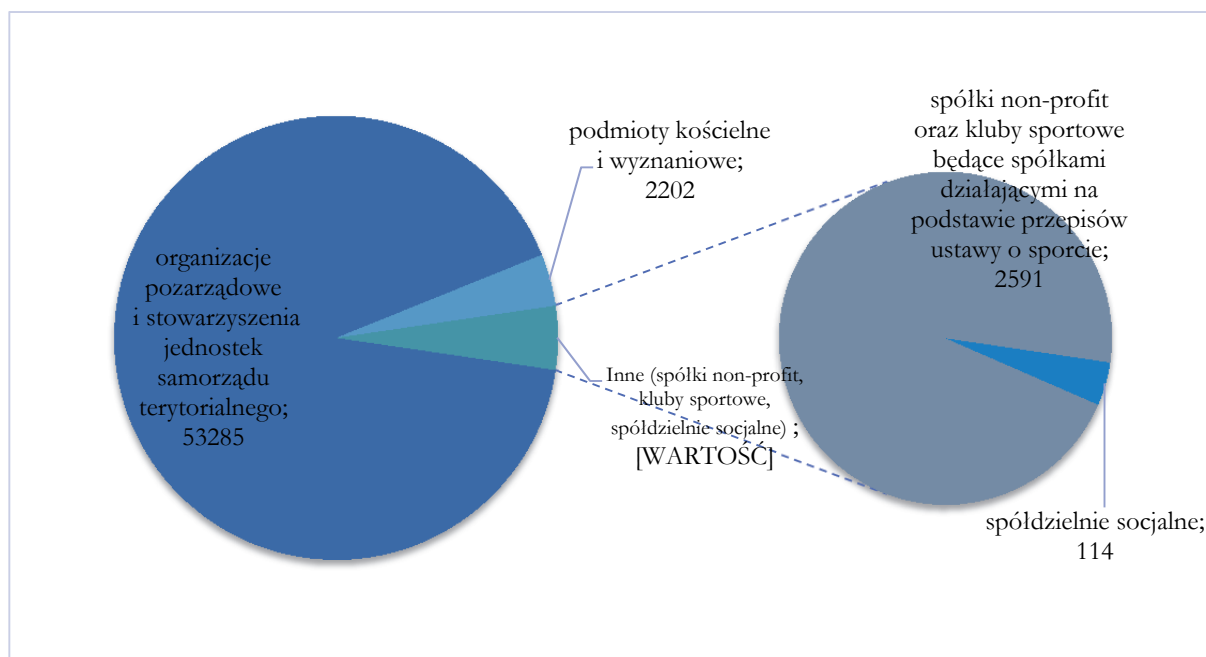
Pomimo dostrzeżonej pozytywnej tendencji w zakresie zwiększania środków publicznych przekazywanych spółdzielniom socjalnym na realizację zadań publicznych, podmioty te w zestawieniu z innymi wskazanymi w art. 3 ust. 2 i 3 UDPPiW, wciąż stanowią niewielki odsetek składających oferty oraz uzyskujących dofinansowanie. Jednym z powodów jest z pewnością duża konkurencja ze strony pozostałych organizacji uprawnionych do udziału w konkursach. Organizacje pozarządowe mają znaczną przewagę liczebną nad spółdzielniami socjalnymi.

Wykres 14 – Liczba ofert złożonych w 2016 r. w ramach otwartych konkursów ofert, w podziale na podmioty składające oferty.

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS.

Wykres 15 – Liczba umów zawartych w 2016 r. w wyniku przeprowadzenia otwartych konkursów ofert, w podziale na podmioty składające oferty.

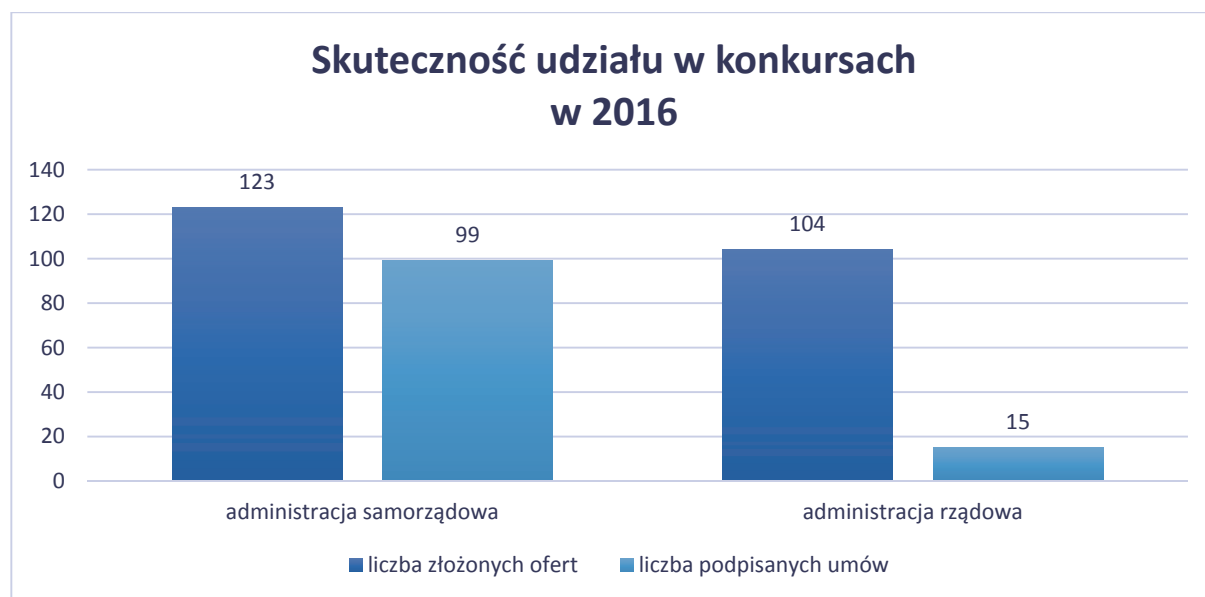

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS.

Co jednak niezwykle interesujące, stosunek ofert złożonych do ofert dofinansowanych znacząco różni się w zależności od rodzaju administracji publicznej zlecającego zadanie (administracja samorządowa czy administracja rządowa). Oferty składane przez spółdzielnie socjalne w ramach konkursów ofert ogłaszanych przez administrację samorządową w 2016 r. znacznie częściej uzyskiwały dofinansowanie (123 oferty złożone i 99 dofinansowane), niż oferty złożone

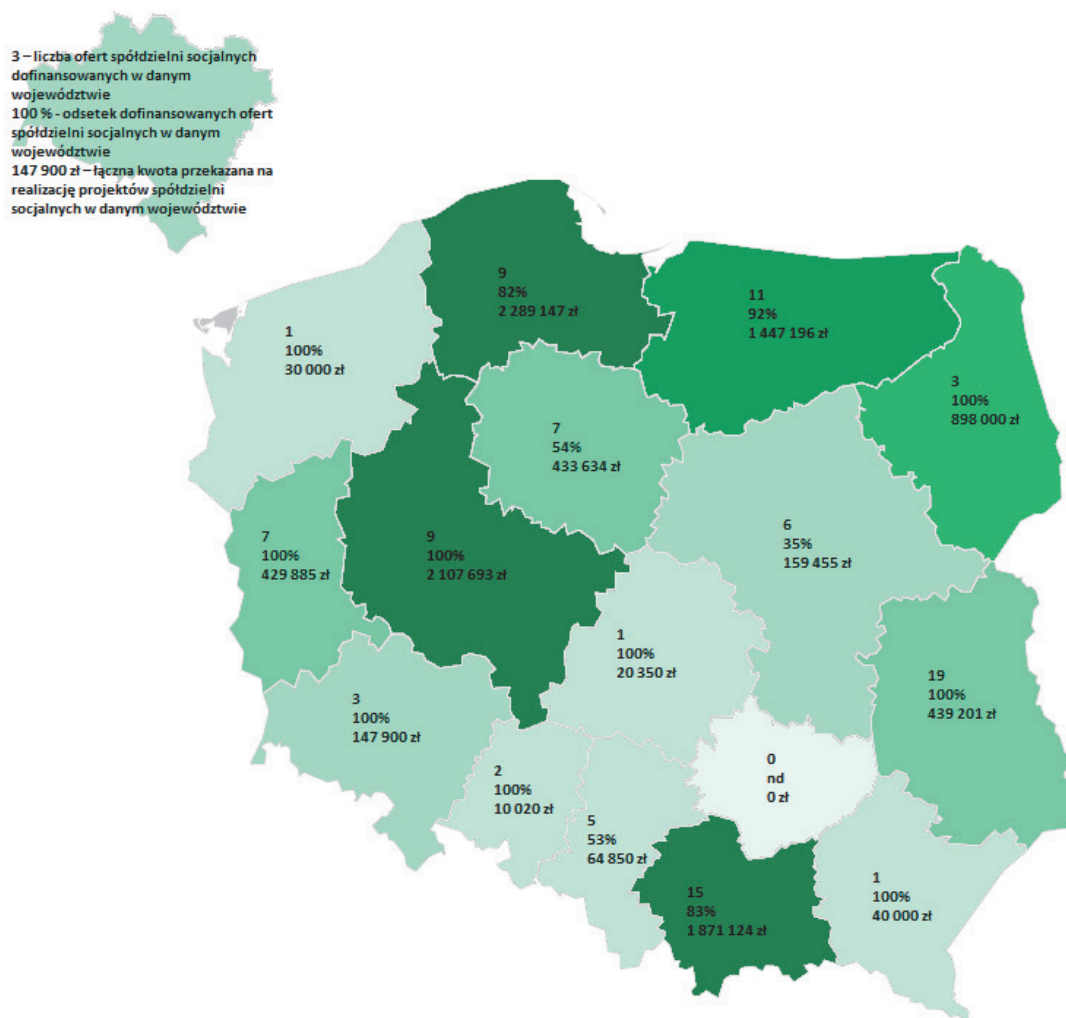
w ramach konkursów ogłaszanych przez administrację rządową (104 ofert złożonych i 15 dofinansowanych). Należy zauważyć, że jest to tendencja utrzymująca się od kilku lat i dotyczy wszystkich podmiotów uprawnionych do udziału w otwartych konkursach ofert. Może to wynikać z różnic w specyfice konkursów organizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego i administrację rządową. Mniejszy i jednolity tematycznie zakres przedmiotowy (np. organizacja zajęć sportowych) zadań zleczanych przez jednostki samorządu terytorialnego powoduje, że procedury naboru są łatwiejsze, a dotacje przewidziane na realizację zadań mniejsze w porównaniu z administracją rządową (w 2016 r. średnia dotacja udzielana przez jednostki samorządu terytorialnego była 3 razy mniejsza niż udzielana przez administrację rządową), dzięki czemu możliwe jest udzielenie większej liczby dotacji. Bardziej złożony przedmiot konkursów ogłaszanych przez administrację rządową, większe dotacje oraz trudniejsze warunki naboru powoduje, że mimo dużego zainteresowania organizacji pozarządowych wiele złożonych ofert nie otrzymuje dofinansowania. W konkursach organizowanych przez administrację rządową podmioty muszą się mierzyć również z większą konkurencją niż ma to miejsce na gruncie konkursów ogłaszanych przez administrację samorządową (w których udział biorą wyłącznie podmioty z danego województwa, powiatu czy gminy).

Wykres 16 – Liczba ofert złożonych przez spółdzielnie socjalne oraz dofinansowanych w 2016 r. w otwartych konkursach ofert ogłaszanych przez administrację publiczną, w podziale na administrację samorządową i rządową.

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS.

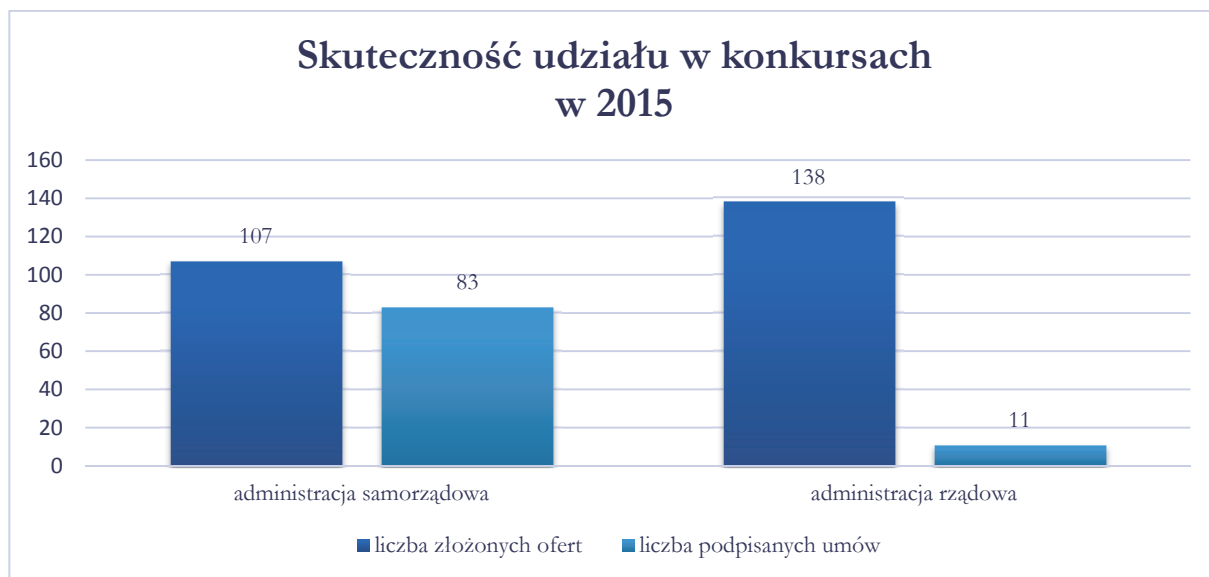
Mapa 3 – Liczba ofert dofinansowanych, odsetek ofert spółdzielni socjalnych, które zostały dofinansowane w stosunku do ofert złożonych przez spółdzielnie socjalne, wysokość dofinansowania, w odniesieniu do spółdzielni socjalnych, w podziale na województwa w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS.

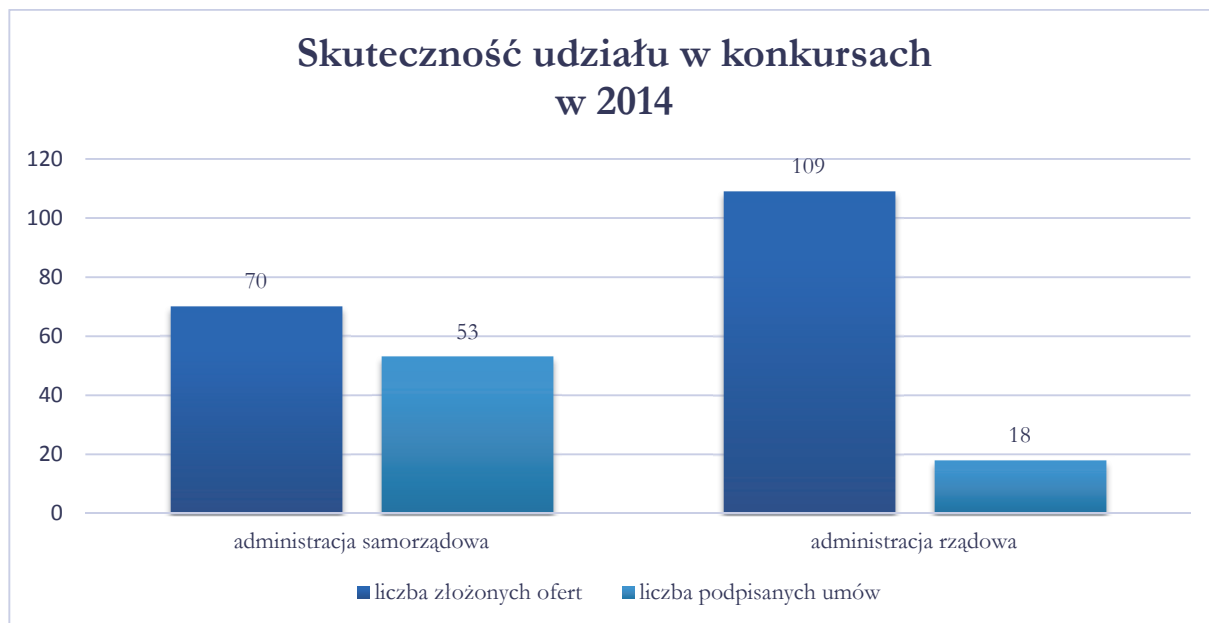
Powyższą tendencję można było także zaobserwować w poprzednim okresie sprawozdawczym.

Wykres 17 – Liczba ofert złożonych przez spółdzielnie socjalne oraz dofinansowanych w 2015 r. w otwartych konkursach ofert ogłaszanych przez administrację publiczną, w podziale na administrację samorządową i rządową.

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS.

Wykres 18 – Liczba ofert złożonych przez spółdzielnie socjalne oraz dofinansowanych w 2014 r. w otwartych konkursach ofert ogłaszanych przez administrację publiczną, w podziale na administrację samorządową i rządową.

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS.

Zlecanie zadań publicznych na podstawie art. 19a ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

Spółdzielnie socjalne w 2016 r. realizowały także zadania o charakterze lokalnym lub regionalnym zlecone z pominięciem otwartego konkursu ofert na podstawie art. 19a UDPPiW (tzw. „małe granty”). W tym trybie spółdzielnie socjalne złożyły 19 ofert, z czego dofinansowanie

uzyskało 15 z nich i zawarto umowy które pozwoliły na przekazanie dotacji w łącznej wysokości 90 400 zł.

Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (Program FIO) na lata 2014–2020

Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014–2020 stanowi oferty programowej skierowanej do sektora organizacji pozarządowych. Celem głównym Programu FIO jest *zwiększenie zaangażowania obywateli i organizacji pozarządowych w życie publiczne*. Realizacja Programu FIO ma umożliwić obywatelom zaangażowanie się w różnorodne działania na rzecz innych osób, swoich wspólnot oraz w tworzenie, realizację i monitoring polityk publicznych. Na jego realizację przeznaczone zostało ok. 60 mln rocznie. Szczególnie istotne jest orientowanie się organizacji pozarządowych na społeczności lokalne, w których funkcjonują oraz realizację swojej misji. W ramach Programu FIO na lata 2014–2020 o środki na realizację działań mogą występować także spółdzielnie socjalne. Zgodnie z danymi gromadzonymi przez DES w MRPiPS w roku 2016 w otwartym konkursie ofert FIO spółdzielnie socjalne złożyły łącznie 80 ofert z czego dofinansowanie realizacji zadania przyznano ostatecznie 1 spółdzielni socjalnej. W 2017 r. o dofinansowanie w ramach Programu FIO aplikowało 45 spółdzielni socjalnych z czego dofinansowanie uzyskało 8 spółdzielni. Warto zwrócić uwagę, że niewielka liczba wnioskujących spółdzielni socjalnych otrzymuje dofinansowanie, co jest zgodne z ogólną tendencją mniejszej „skuteczności” wniosków o dofinansowanie składanych przez spółdzielnie socjalne do organów administracji publicznej szczebla rządowego (tendencję tę obrazują wykresy 16–18).

Tabela 21 – Liczba wniosków o dofinansowanie złożonych przez spółdzielnie socjalne w ramach Programu FIO w latach 2016–2017.

Rok	2016	2017
dofinansowane	1	8
niedofinansowane	79	37
złożone wnioski ogółem	80	45

Źródło: DES w MRPiPS.

W 2016 r., w ramach edycji 7 konkursu FIO, jedna dofinansowana spółdzielnia socjalna otrzymała dotację w wysokości 85 350 zł, natomiast w roku 2017 w ramach edycji 8, osiem dofinansowanych spółdzielni socjalnych otrzymało dotacje w łącznej wysokości 456 104,12 zł.

Poniższe tabele obrazują rozkład wniosków złożonych i dofinansowanych w ramach konkursów FIO 2016 i FIO 2017 w podziale na województwa.

Tabela 22 – Liczba ofert złożonych przez spółdzielnie socjalne i ofert dofinansowanych w ramach konkursów FIO 2016 i FIO 2017, w podziale na województwa.

Województwo	Liczba ofert złożonych	Liczba ofert dofinansowanych
dolnośląskie	13	3
kujawsko-pomorskie	10	0
lubelskie	7	1
lubuskie	6	1
łódzkie	7	0
małopolskie	13	1
mazowieckie	11	1

Województwo	Liczba ofert złożonych	Liczba ofert dofinansowanych
opolskie	2	0
podkarpackie	8	0
podlaskie	4	1
pomorskie	3	0
śląskie	18	0
świętokrzyskie	4	0
warmińsko-mazurskie	7	0
wielkopolskie	7	1
zachodniopomorskie	5	0

Źródło: DES w MRPiPS.

Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych (ASOS) na lata 2014–2020

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej realizuje Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020 (Program ASOS), przyjęty przez Radę Ministrów 24 grudnia 2013 r. Celem programu ASOS jest poprawa jakości i poziomu życia osób starszych oraz zagospodarowanie ich potencjału poprzez umożliwienie im aktywności społecznej. Na jego realizację przeznaczono zostało 40 mln zł rocznie⁷⁷. W ramach konkursu ASOS na lata 2014–2020 o środki na realizację działań mogą występować także spółdzielnie socjalne. Zgodnie z danymi gromadzonymi przez Departament Polityki Senioralnej w MRPiPS w roku 2016 w otwartym konkursie ofert ASOS spółdzielnie socjalne złożyły łącznie 44 oferty z czego dofinansowanie realizacji zadania przyznano ostatecznie 6 spółdzielniom socjalnym. W 2017 r. o dofinansowanie w ramach konkursu ASOS aplikowało 30 spółdzielni socjalnych z czego dofinansowanie uzyskało 6 spółdzielni. Warto zwrócić uwagę, że niewielka liczba wnioskujących spółdzielni socjalnych otrzymuje dofinansowanie, co jest zgodne z ogólną tendencją mniejszej „skuteczności” wniosków o dofinansowanie składanych przez spółdzielnie socjalne do organów administracji publicznej szczebla rządowego (tendencję tę obrazują wykresy 16–18).

Tabela 23 – Liczba wniosków o dofinansowanie złożonych przez spółdzielnie socjalne w ramach Programu ASOS w latach 2016–2017.

Rok	2016	2017
dofinansowane	6	6
niedofinansowane	38	24
złożone wnioski ogółem	44	30

Źródło: Departament Polityki Senioralnej w MRPiPS.

W 2016 roku, w ramach konkursu ASOS, sześć dofinansowanych spółdzielni socjalnych otrzymało dotacje w łącznej wysokości 499 313,92 zł natomiast w roku 2017 sześć dofinansowanych spółdzielni socjalnych otrzymało dotacje w łącznej wysokości 737 970,55 zł.

⁷⁷ Sprawozdanie z realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020 – rok 2016.

Poniższe tabele obrazują rozkład wniosków złożonych i dofinansowanych w ramach konkursów ASOS 2016 i ASOS 2017 w podziale na województwa.

Tabela 24 – Liczba ofert złożonych przez spółdzielnie socjalne i ofert dofinansowanych w ramach konkursów ASOS 2016 i ASOS 2017, w podziale na województwa.

Województwo	Liczba ofert złożonych	Liczba ofert dofinansowanych
dolnośląskie	7	2
kujawsko-pomorskie	4	0
lubelskie	5	0
lubuskie	2	2
łódzkie	8	3
małopolskie	7	1
mazowieckie	10	1
opolskie	2	2
podkarpackie	2	0
podlaskie	2	0
pomorskie	2	0
śląskie	7	0
świętokrzyskie	1	0
warmińsko-mazurskie	4	1
wielkopolskie	8	0
zachodniopomorskie	3	0

Źródło: Departament Polityki Senioralnej w MRPiPS.

6.2. ASPEKTY SPOŁECZNE W ZAMÓWIENIACH PUBLICZNYCH

Wartość rynku zamówień publicznych w Polsce w 2016 r. kształtowała się na poziomie 107,4 mld zł. Szereg zamówień realizowanych przez wykonawców obejmuje zadania silnie zakorzenione lokalnie, z zakresu usług społecznych użyteczności publicznej, czy też zadań rozwoju lokalnego. Jednocześnie, w toku przekształceń regulacji dotyczących zasad udzielania zamówień publicznych w UE oraz w Polsce, stopniowo coraz większą wagę przykładają się do uwzględniania aspektów społecznych. Część regulacji odnoszących się do aspektów społecznych zawiera wymogi, których konstrukcja wydaje się być bardzo dobrze dopasowana do struktury i zasad funkcjonowania spółdzielni socjalnych. Wszystkie te elementy pozwalają postrzegać niektóre rozwiązania prawne jako instrumenty przyczyniające się do wsparcia spółdzielni socjalnych. Większe wykorzystywanie przez te podmioty możliwości, jakie przewiduje prawo zamówień publicznych, a także upowszechnianie wiedzy w tym zakresie wśród pracowników administracji publicznej, będzie prowadziło do rozwoju i wzmocnienia spółdzielni socjalnych w Polsce.

W ramach ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych ustawodawca przewidział szereg instrumentów umożliwiających zamawiającym uwzględnienie celów społecznych w przeprowadzanych postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego. Procedury zamówień publicznych pozwalały na uwzględnienie aspektów społecznych jeszcze przed gruntowną nowelizacją ustawy, która miała miejsce w 2016 r. Regulacje przyjęte przez Sejm

w dniu 22 czerwca 2016 r., które weszły w życie 28 lipca 2016 r., służące implementacji do polskiego porządku prawnego nowych dyrektyw unijnych:

- dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/24/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie zamówień publicznych (uchylającej dyrektywę 2004/18/WE);
 - dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/25/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie udzielania zamówień przez podmioty działające w sektorach gospodarki wodnej, energetyki, transportu i usług pocztowych (uchylającej dyrektywę 2004/17/WE);
- znacznie rozszerzyły te możliwości⁷⁸.

Na wstępie zaznaczyć należy, iż pojęcia aspektów społecznych i klauzul społecznych w zamówieniach publicznych (które są stosowane w niniejszym podrozdziale) nie zostały ściśle zdefiniowane, natomiast pojęcie aspektów społecznych należy rozumieć z pewnością szerszej niż pojęcie klauzul społecznych.

Wykres 19 – Zakresy pojęciowe aspektów społecznych oraz klauzul społecznych w zamówieniach publicznych.

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS.

„Mała” klauzula społeczna w ustawie o spółdzielniach socjalnych

Na wstępie podkreślić należy, iż instrument umożliwiający wzmocnienie pozycji spółdzielni socjalnych w obszarze udziału w postępowaniach na udzielenie zamówienia publicznego, przewidziany został w samej ustawie o spółdzielniach socjalnych. W związku z nowelizacją

⁷⁸ Szerzej: Zrównoważone zamówienia publiczne. Aspekty społeczne i środowiskowe w procedurze udzielania zamówienia w świetle nowelizacji ustawy Prawo zamówień publicznych, Urząd Zamówień Publicznych, Warszawa 2017.

dokonaną poprzez uchwalenie ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o zatrudnieniu socjalnym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1567) do ustawy o spółdzielniach socjalnych dodano nowy art. 15a:

1. Jednostka sektora finansów publicznych udzielając zamówienia, które nie podlega ze względu na jego wartość ustawie z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 907, z późn. zm.), może zastrzec, że o udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wyłącznie spółdzielnie socjalne, działające na podstawie ustawy lub właściwych przepisów państw członkowskich Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego, z uwzględnieniem przepisów art. 44 ust. 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych.
2. Informacja o zastrzeżeniu, o którym mowa w ust. 1, musi znaleźć się we wniosku o uruchomienie procedury udzielenia zamówienia publicznego oraz w odpowiednich dokumentach postępowania o udzielenie zamówienia publicznego.

Zastrzeżenie to nie jest w literaturze zaliczane wprost do klauzul społecznych, a raczej do szerszego katalogu aspektów społecznych w zamówieniach publicznych. Wynika to prawdopodobnie z faktu, iż nie znajduje ono swojego odniesienia w prawie unijnym (a dążenie do uwzględniania aspektów społecznych w zamówieniach publicznych, w tym klauzule społeczne, mają swój początek na gruncie regulacji unijnych). Konstrukcja przepisu jest jednak tożsama z konstrukcją przepisów wprowadzających możliwość udzielania zamówień zastrzeżonych, można więc go traktować jako swoistą „małą” *klauzulę społeczną*.

W ramach działań planowanych w projekcie *Zintegrowany system monitorowania sektora ekonomii społecznej*, realizowanym przez DES we współpracy z GUS, przewidziano także badanie funkcjonowania spółdzielni socjalnych, w tym monitoring wykorzystywania art. 15a ustawy o spółdzielniach socjalnych. Pierwsze dane z badania zostaną pozyskane w roku 2018, wobec czego będą mogły stanowić podstawę Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych dopiero za kolejny okres dwuletni tj. za lata 2018–2019.

W związku z wejściem w życie 31 marca 2018 r. nowelizacji ustawy o spółdzielniach socjalnych, wprowadzono ponadto możliwość tworzenia przez spółdzielnie socjalne konsorcjum spółdzielczego w formie umowy. Regulacja pozwoli spółdzielniom wspólnie organizować sieć produkcji, handlu i usług, promować działania spółdzielcze oraz wspólnie występować w zamówieniach publicznych. Do umowy konsorcjum spółdzielczego przystąpić mogą także organizacje pozarządowe lub podmioty wskazane w art. 3 ust. 3 pkt 1 UDPPiW⁷⁹ jeżeli prowadzą jednostki nastawione na reintegrację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym tj.: WTZ, ZAZ, CIS lub KIS⁸⁰.

⁷⁹ W art. 3 ust. 3 pkt 1 UDPPiW mowa o: osobach prawnych i jednostkach organizacyjnych działających na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, których cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego.

⁸⁰ Artykuł 15b ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

Klauzule społeczne w ustawie Prawo zamówień publicznych

W ramach klauzul społecznych zawartych w regulacjach ustawy Prawo zamówień publicznych warto szczególnie wskazać możliwość udzielenia zamówienia zastrzeżonego zawartą w art. 22 ust. 2 Pzp⁸¹. We wspomnianym artykule ustawodawca przewiduje uprawnienie zastrzeżenia w ogłoszeniu o zamówieniu, że:

o udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wyłącznie zakłady pracy chronionej oraz inni wykonawcy⁸², których działalność, lub działalność ich wyodrębnionych organizacyjnie jednostek, które będą realizowały zamówienie, obejmuje społeczną i zawodową integrację osób będących członkami grup społecznie marginalizowanych, w szczególności:

- 1) osób niepełnosprawnych w rozumieniu ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
- 2) bezrobotnych w rozumieniu ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- 3) osób pozbawionych wolności lub zwalnianych z zakładów karnych, o których mowa w Kodeksie karnym wykonawczym, mających trudności w integracji ze środowiskiem;
- 4) osób z zaburzeniami psychicznymi w rozumieniu ustawy o ochronie zdrowia psychicznego;
- 5) osób bezdomnych w rozumieniu ustawy o pomocy społecznej;
- 6) osób, które uzyskały w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, o których mowa w ustawie o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 7) osób do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia, posiadających status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia;
- 8) osób będących członkami mniejszości znajdującej się w niekorzystnej sytuacji, w szczególności będących członkami mniejszości narodowych i etnicznych w rozumieniu ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym.

Powyższa norma powiązana jest z art. 22 ust. 2a, zgodnie z którym:

zamawiający określa minimalny procentowy wskaźnik zatrudnienia osób należących do jednej lub więcej kategorii, o których mowa w ust. 2, nie mniejszy niż 30%, osób zatrudnionych przez zakłady pracy chronionej lub wykonawców albo ich jednostki, o których mowa w ust. 2.

Należy zauważyć, iż konstrukcja członkostwa i zatrudnienia w spółdzielniach socjalnych zapewnia spełnienie przez te podmioty wymogów opisanych w normie art. 22 ust. 2 i 2a.

Aktualnie dostępne informacje, zawarte w sprawozdaniach Prezesa Urzędu Zamówień Publicznych (UZP) o funkcjonowaniu systemu zamówień publicznych, przedstawiają dane o liczbie postępowań o udzielenie zamówienia publicznego (o wartości wyższej niż 30 tys. euro i jednocześnie niższej niż wartość tzw. progów unijnych⁸³), w których zamawiający zastrzegł w ogłoszeniu, że o udzielenie zamówienia mogą się ubiegać wyłącznie wykonawcy spełniający

⁸¹ *Zamówienia zastrzeżone oznaczają zamówienia publiczne, w których zamawiający może zastrzec prawo ubiegania się o zamówienie dla określonego typu wykonawców* – Ibidem, s. 25.

⁸² O udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wszyscy wykonawcy, którzy spełniają warunki określone w tym przepisie, także spółdzielnie socjalne.

⁸³ Wskazane dane pochodzą z informacji o zastrzeżeniu zamówień, jakie zamawiający zamieścili w ogłoszeniach o zamówieniach publikowanych w krajowym publikatorze – Biuletynie Zamówień Publicznych.

kryteria z art. 22 ust. 2. Urząd nie gromadził natomiast wcześniej danych w zakresie form prawnych podmiotów, które brały udział w postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego, ani też informacji dotyczących rodzaju podmiotów będących wykonawcami poszczególnych zamówień.⁸⁴ Z tego względu przedstawione poniżej dane wskazują jedynie liczbę zamówień publicznych w których zastosowano zastrzeżenie z art. 22 ust. 2a. W analogiczny sposób prezentowane są dane dotyczące pozostałych klauzul społecznych.

Zamawiający umieścili zastrzeżenie z art. 22 ust. 2a Pzp w 2016 roku w 223 ogłoszeniach, co stanowiło 0,21% ogólnej liczby zamówień⁸⁵. W roku 2015 postępowań z takim zastrzeżeniem było 169 (0,15%), w roku 2014 – 183 (0,13%) a w roku 2013 – 400 (0,23%). Najwięcej dotyczyło zamówień na usługi – 164 ogłoszenia, następnie zamówień na dostawy – 38 ogłoszeń oraz zamówień na roboty budowlane – 21 ogłoszeń.

Tabela 25 – Postępowania o udzielenie zamówienia publicznego, w których zamawiający zastrzegł, że o udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wyłącznie wykonawcy spełniający wymogi z art. 22 ust. 2 Pzp⁸⁶.

Rok	2013	2014	2015	2016
liczba ogłoszeń w danym roku	400	183	169	223
% ogólnej liczby zamówień w danym roku	0,23 %	0,13 %	0,15 %	0,21%

Źródło: Sprawozdanie Prezesa UZP o funkcjonowaniu systemu zamówień publicznych w 2016 r.

Aspekty społeczne odnaleźć można również w art. 29 Pzp, w ust. 3a-6. Ustawodawca w wyniku nowelizacji przepisów wprowadził obligatoryjną klauzulę zatrudnieniową:

3a. Zamawiający określa w opisie przedmiotu zamówienia na usługi lub roboty budowlane wymagania zatrudnienia przez wykonawcę lub podwykonawcę na podstawie umowy o pracę osób wykonujących wskazane przez zamawiającego czynności w zakresie realizacji zamówienia, jeżeli wykonanie tych czynności polega na wykonywaniu pracy w sposób określony w art. 22 § 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2016 r. poz. 1666, 2138 i 2255 oraz z 2017 r. poz. 60 i 962).

⁸⁴ W roku 2016, za okres 28.07.2016–31.12.2016, Urząd Zamówień Publicznych po raz pierwszy zbierał dane w zakresie formy prawnej podmiotów, którym udzielono zamówień publicznych z zastosowaniem aspektów społecznych. Ze względu jednak na fakt, że są to dane obejmujące niepełny okres sprawozdawczy tj. okres od 28.07.2016–31.12.2016 r., ponadto były pozyskiwane od zamawiających po raz pierwszy, nie są wystarczająco jednoznaczne i nie odzwierciedlają w pełni udziału spółdzielni socjalnych w zamówieniach publicznych. W związku z tym nie zostały wykorzystane na potrzeby niniejszej Informacji.

⁸⁵ Prezentowane w *Sprawozdaniu* dane statystyczne w zakresie społecznych zamówień publicznych za rok 2016 obejmują jedynie postępowania o udzielenie zamówienia publicznego wszczęte i udzielone od dnia 28 lipca do 31 grudnia 2016 r. tj. postępowania o udzielenie zamówienia przeprowadzone na podstawie znowelizowanych w 2016 r. przepisów ustawy Prawo zamówień publicznych.

⁸⁶ Za okres od 01.01.2013 do 28.07.2016 dane dotyczą spełnienia wymogów określonych art. 22 ust. 2 w brzmieniu przed nowelizacją ustawy tj. zastrzeżenia wyłącznie do wykonawców u których ponad 50% zatrudnionych stanowią osoby niepełnosprawne.

Ponadto, zgodnie z art. 29 ust. 4 Pzp:

4. Zamawiający może określić w opisie przedmiotu zamówienia wymagania związane z realizacją zamówienia, które mogą obejmować aspekty gospodarcze, środowiskowe, społeczne, związane z innowacyjnością lub zatrudnieniem, w szczególności dotyczące zatrudnienia:

- 1) bezrobotnych w rozumieniu ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- 2) młodocianych, o których mowa w przepisach prawa pracy, w celu przygotowania zawodowego;
- 3) osób niepełnosprawnych w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
- 4) innych osób niż określone w pkt 1, 2 lub 3, o których mowa w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 1828) lub we właściwych przepisach państw członkowskich Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

W art. 29 ust. 5 zawarto następujący nakaz uwzględnienia w określonych okolicznościach w opisie przedmiotu zamówienia, aspektów społecznych:

5. W przypadku zamówień przeznaczonych do użytku osób fizycznych, w tym pracowników zamawiającego, opis przedmiotu zamówienia sporządza się z uwzględnieniem wymagań w zakresie dostępności dla osób niepełnosprawnych lub projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników.

Analizując instrumenty wprowadzone lub rozszerzone nowelizacją ustawy Prawo zamówień publicznych, które mogą stanowić narzędzia wspierania spółdzielni socjalnych, konieczne jest także przywołanie art. 138p Pzp. Przepis ten odnosi się do odrębnego trybu postępowania przewidzianego dla określonych usług zdrowotnych, społecznych lub kulturalnych, wprowadzając możliwość zastosowania także w tym trybie zamówienia zastrzeżonego wyłącznie dla wykonawców spełniających wskazane przepisem wymogi.

1. Zamawiający może zastrzec w ogłoszeniu o zamówieniu, że o udzielenie zamówienia na usługi zdrowotne, społeczne oraz kulturalne objęte kodami CPV 75121000-0, 75122000-7, 75123000-4, 79622000-0, 79624000-4, 79625000-1, 80110000-8, 80300000-7, 80420000-4, 80430000-7, 80511000-9, 80520000-5, 80590000-6, od 85000000-9 do 85323000-9, 92500000-6, 92600000-7, 98133000-4, 98133110-8, określonymi we Wspólnym Słowniku Zamówień, mogą ubiegać się wyłącznie wykonawcy, którzy spełniają łącznie następujące warunki:

- 1) celem ich działalności jest realizacja zadań w zakresie użyteczności publicznej związanej ze świadczeniem tych usług oraz społeczna i zawodowa integracja osób, o których mowa w art. 22 ust. 2;
- 2) nie działają w celu osiągnięcia zysku, przeznaczają całość dochodu na realizację celów statutowych oraz nie przeznaczają zysku do podziału między swoich udziałowców, akcjonariuszy i pracowników;
- 3) struktura zarządzania nimi lub ich struktura własnościowa opiera się na współzarządzaniu w przypadku spółdzielni, akcjonariacie pracowniczym lub zasadach partycypacji pracowników, co wykonawca określa w swoim statucie;

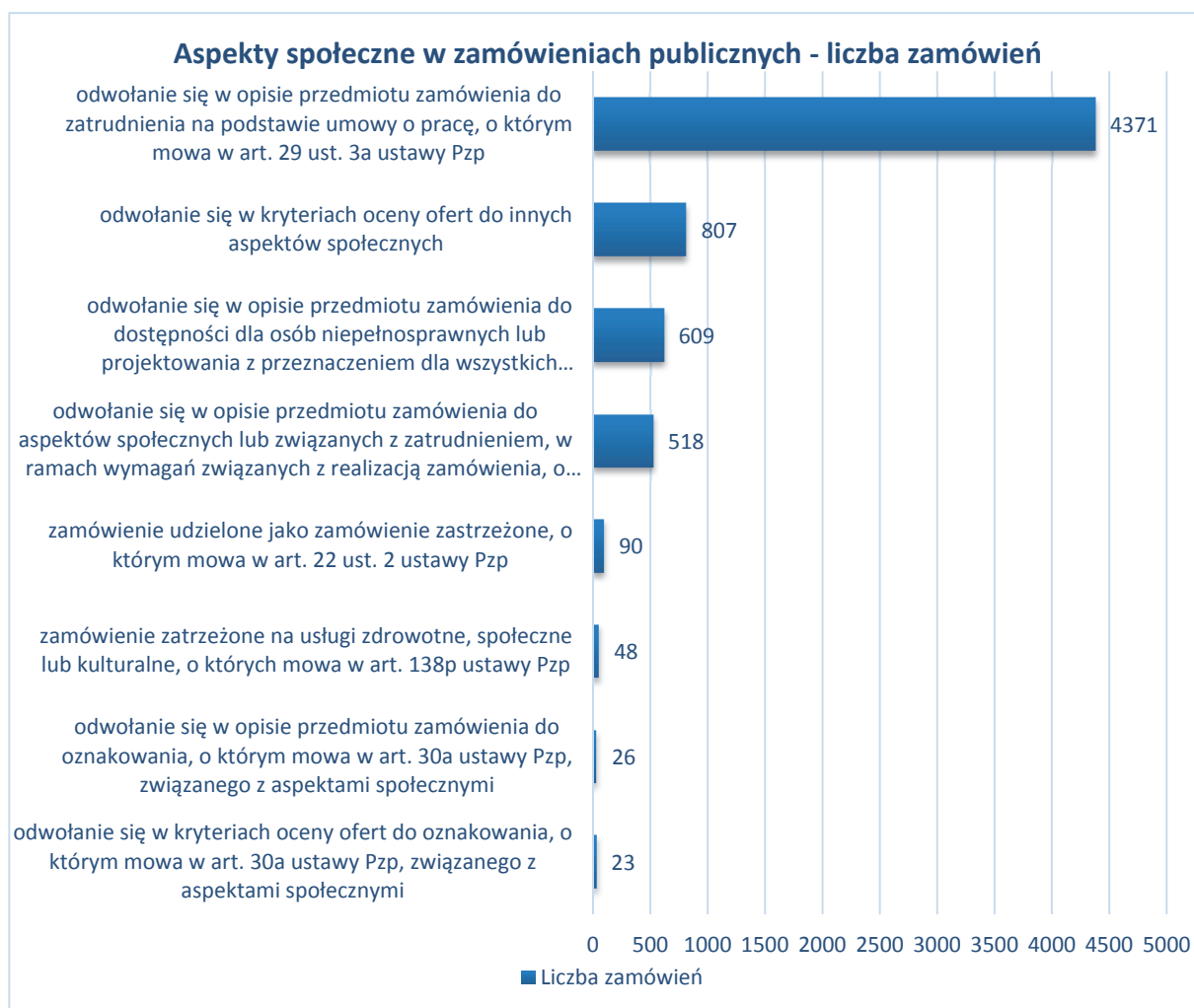
4) w ciągu ostatnich 3 lat poprzedzających dzień wszczęcia postępowania o udzielenie zamówienia na usługi społeczne nie udzielono im zamówienia na podstawie tego przepisu przez tego samego zamawiającego.

2. w przypadkach, o których mowa w ust. 1, umowa w sprawie zamówienia publicznego nie może zostać zawarta na okres dłuższy niż 3 lata.

Należy zauważyć, że spółdzielnie socjalne niejako „z definicji” spełniają warunki określone w pkt 1–3, jeżeli tylko cel ich działalności jest zbieżny z udzielanym zamówieniem.

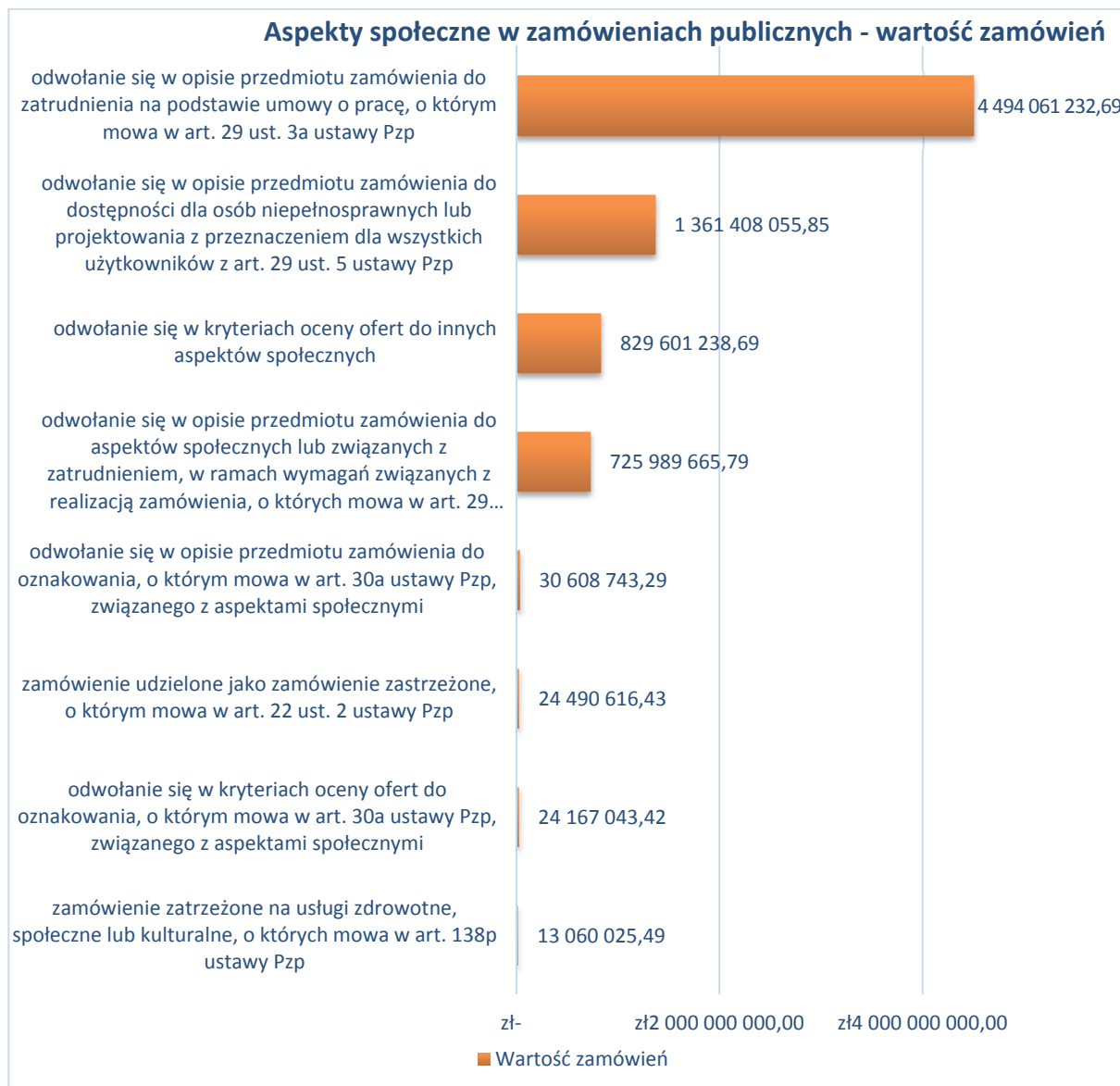
Z informacji publikowanych przez UZP wynika, że w 2016 roku udzielono, jako zamówień zastrzeżonych na podstawie art. 22 ust. 2 Pzp, 90 zamówień na łączną kwotę 24 490 616,43 zł; odwołano się w opisie przedmiotu zamówienia do wymagań określonych w art. 29 ust. 4 Pzp w ramach 518 udzielonych zamówień na łączną kwotę 725 989 665,79 zł, a zamówienia zastrzeżonego na usługi zdrowotne, społeczne lub kulturalne o których mowa w art. 138p Pzp udzielono 48 razy, na łączną kwotę 13 060 025,49 zł.

Wykres 20 – Liczba zamówień udzielonych w roku 2016, w których zastosowano odpowiednie klauzule społeczne.

Źródło: Sprawozdanie Prezesa UZP o funkcjonowaniu systemu zamówień publicznych w 2016 r.

Wykres 21 – Wartość zamówień udzielonych w roku 2016, w których zastosowano odpowiednie klauzule społeczne.

Źródło: Sprawozdanie Prezesa UZP o funkcjonowaniu systemu zamówień publicznych w 2016 r.

Omówione powyżej regulacje, pomimo że nie ograniczają w swoich zapisach do udzielania zamówień publicznych wyłącznie spółdzielniom socjalnym, przewidują szereg wymogów zbieżnych lub bardzo zbliżonych do elementów charakteryzujących spółdzielnie socjalne. Mogą tym samym znacząco wpłynąć na rozwój i stabilizację istniejących spółdzielni socjalnych, a także stanowić zachętę do tworzenia takich podmiotów.

W znowelizowanej ustawie Prawo zamówień publicznych uwzględniony został również zapis wprost odnoszący się do spółdzielni socjalnych. Artykuł 4d ust. 1 pkt 5 przewiduje wyłączenie stosowania ustawy w przypadku tzw. zamówień poniżej progów:

5) których przedmiotem są usługi lub roboty budowlane realizujące przedsięwzięcia rewitalizacyjne zawarte w gminnym programie rewitalizacji oraz wykonywane na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji, o których mowa odpowiednio w rozdziałach 4 i 5 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. z 2017 r. poz. 1023), jeżeli zamówienia te udzielane są:

- a) przez gminę lub gminne jednostki organizacyjne organizacjom pozarządowym lub spółdzielniom socjalnym, a przedmiot zamówienia należy do działalności statutowej wykonawcy lub
- b) w celu aktywizacji osób mających miejsce zamieszkania na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji.

Z danych zgromadzonych przez UZP wynika, że 2016 r., na podstawie wyłączenia z art. 4d ust. 1 pkt 5, udzielono 3 zamówień publicznych na łączną kwotę 30 000 zł.

7. STUDIA PRZYPADKU SPÓLDZIELCZOŚCI SOCJALNEJ⁸⁷

W ostatniej części „Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych” głos oddano samym spółdzielcom. Poniżej przedstawiono cztery przykłady efektywnie funkcjonujących spółdzielni socjalnych, reprezentujących różne regiony oraz branże. Spółdzielcy prezentują swoją historię, osiągnięcia oraz plany na przyszłość.

CHRZEŚCIJAŃSKA SPÓLDZIELNIA SOCJALNA „NASZ DOMEK”

Warszawa, województwo mazowieckie (założona w czerwcu 2011 r.)

Pomysł

Wsparcie prawidłowego rozwoju dzieci, także z orzeczeniem o niepełnosprawności.

⁸⁷ Rozdział opracowany na podstawie informacji nadesłanych przez poszczególne spółdzielnie.

Historia funkcjonowania

Rozpoczynając swoją działalność w 2012 r. Chrześcijańska Spółdzielnia Socjalna „Nasz Domek” przejęła przedszkole przy ul. Zdziarskiej na warszawskiej Białolece oraz Punkt opieki dziennej nad dziećmi do 3 roku życia przy ul. Tczewskiej na Bielanach (zamknięty po roku). W budynku przy ul. Zdziarskiej utworzono również żłobek. Przeszkoliła także 40 pracowników urzędów m.st. Warszawy z języka migowego. W 2013 r. Spółdzielnia otrzymała pożyczkę w ramach preferencyjnego funduszu pożyczkowego BGK dla podmiotów ekonomii społecznej, wdrażanego przez Towarzystwo Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych (TISE) z przeznaczeniem na kampanię i materiały reklamowe oraz wyposażenie sali do terapii SI. Również od 2013 r. aż do 13 grudnia 2014 r. realizowano projekt PO KL „Żłobek rodzinny – wspieramy powrót do pracy”, najpierw dla 45, a potem dla 54 dzieci.

Działalność (ze szczególnym uwzględnieniem lat 2016–2017)

Chrześcijańska Spółdzielnia Socjalna „Nasz Domek” w pierwszym roku swojej działalności rozpoczęła prowadzenie jednego przedszkola, punktu opieki dziennej dla dzieci do 3 roku życia oraz żłobka. Od 2013 r. do 2017 r. Spółdzielnia brała udział w Programie MRPiPS „Maluch plus”. Od 2014 r. do 2017 r., co roku przeprowadzane były szkolenia dla rodziców z kompetencji rodzicielskich. Do 2016 r. Spółdzielnia współpracowała także z Urzędem Pracy, przyjmując do pracy stażystów oraz korzystając z refundacji tworzenia miejsc pracy.

W latach 2016/2017 Spółdzielnia brała udział w projekcie Fundacji Rozwoju Dzieci im. Jana Amosa Komeńskiego „Wspólnota lokalna i organizacje pozarządowe razem dla dzieci”, w ramach którego został przeszkolony personel, dokonano analizy rynku lokalnego i potrzeb rodziców oraz przeprowadzono cykl dwóch zajęć dla dzieci. W okresie marzec – grudzień 2016 r. w ramach projektu do Budżetu Partycypacyjnego na 2016 r. przeprowadzono 120 zajęć terapeutycznych i integracyjnych (1–1,5 godzinnych) dla dzieci, także z orzeczeniem o niepełnosprawności. W połowie 2016 r. otwarte zostało drugie przedszkole, z oddziałami integracyjnymi przy ul. Małej Żabki na Białolece. W 2018 r. została otwarta Poradnia Psychologiczno-Pedagogicznej przy ul. Małej Żabki 15.

Spółdzielnia zatrudnia około 40 osób na umowę o pracę, w tym osoby z orzeczeniem o niepełnosprawności i osoby bezrobotne.

Nagrody, wyróżnienia

Spółdzielnia została wyróżniona nagrodą LODOŁAMACZE 2013 w kategorii „Otwarty rynek” (III miejsce) oraz nagrodą „Super Żłobek”.

Osiągnięcia w działalności biznesowej

Największymi osiągnięciami biznesowymi spółdzielni są: prowadzenie dwóch przedszkoli (integracyjnych lub z oddziałami integracyjnymi), dwóch żłobków oraz Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej.

Osiągnięcia w działalności reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

Do głównych osiągnięć w tym obszarze należą zatrudnianie osób niepełnosprawnych, osób bezrobotnych oraz kobiet, jak również edukacja i terapia dzieci niepełnosprawnych.

Perspektywy rozwoju

Spółdzielnia planuje otwarcie przedszkola specjalnego, jak również realizację projektów w ramach Budżetu Partycypacyjnego 2019. Zamierza także wziąć udział w naborze do Programu MRPiPS „Maluch plus” w 2019 r.

PROMOCJONE.COM

SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA

Barlinek, województwo zachodniopomorskie (założona w maju 2014 r.)

Pomysł

Motywacją do podjęcia działalności był brak możliwości znalezienia zatrudnienia przez członków-założycieli spółdzielni w miejscu zamieszkania (Barlinek). Grupę inicjatorów powstania spółdzielni stanowiło 6 osób, z których 3 były osobami bezrobotnymi, 2 niepełnosprawnymi, a 1 spoza kręgu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Aspekt prowadzenia działalności zarobkowej w miejscu zamieszkania był szczególnie istotny w przypadku osób niepełnosprawnych, a także osób wychowujących małoletnie dzieci.

Podjęcie działalności polegającej na prowadzeniu studia reklamy oraz druku na tekstyliach było związane z kilkuletnim doświadczeniem zawodowym członków-założycieli w branży reklamowej, graficznej, informatycznej oraz doświadczeniu w prowadzeniu sklepu.

Wpływ na wybór formy prowadzenia działalności miało również ponad 12-letnie doświadczenie Prezes Spółdzielni – Agnieszki Nowickiej-Szyszki w pracy w lokalnym banku spółdzielczym.

Historia funkcjonowania

Promocjone.com to spółdzielnia socjalna osób fizycznych. Na swoje powstanie i rozwój pozyskała środki europejskie w wysokości 145 000 zł w ramach PO KL Priorytet VII Promocja integracji społecznej, działanie 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej. Poddziałanie 7.2.2 Wsparcie ekonomii społecznej, Projekt: Ośrodek Wsparcia ekonomii społecznej w regionie stargardzkim (100 000 zł – inwestycja, 45 000 zł – wsparcie pomostowe). Swoją działalność prowadzi od 2014 r. jako studio reklamy i druku na tekstyliach.

W latach 2014–2015 działalność w zakresie druku opierała się głównie na druku cyfrowym. W tym okresie spółdzielnia uruchomiła sklep stacjonarny oraz sklep internetowy. W 2016 r. Spółdzielnia wdrożyła technologię druku sublimacyjnego zyskując, obok druku na tekstyliach poliestrowych, możliwość wykonywania gadżetów w postaci kubków, magnesów, puzzli, podkładek itp. Stało się to inspiracją do stworzenia pamiątek barlineckich i marki „74-320”.

W 2017 r. Spółdzielnia podjęła w ramach „Programu Społecznik” inicjatywę pn. „Półka Społeczna” udostępniając nieodpłatnie w swojej siedzibie lokalnym twórcom miejsce do prezentacji prac własnych. Za tą inicjatywę spółdzielnia została nominowana przez Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego do tytułu „Społecznika Roku”

Pod koniec 2017 r. Promocjone.com rozpoczęło proces wdrażania sitodruku umożliwiającego obsługę tzw. klienta hurtowego. Za swoją działalność Spółdzielnia otrzymała od Burmistrza najważniejszą nagrodę gospodarczą Barlinka, tj. „Barlinecką Złotą Gęsiarkę”.

Działalność (ze szczególnym uwzględnieniem lat 2016–2017)

Promocjone.com działając jako studio reklamy świadczy takie usługi jak: budowa i obsługa stron www, opracowywanie i prowadzenie kampanii reklamowych, Social Media marketing, opracowywanie identyfikacji wizualnej – oznakowanie zewnętrzne i wewnętrzne firm, projektowanie logo i logotypów, redakcja, ilustracja, skład i wydruk wydawnictw, projekty poligraficzne – wizytówki, ulotki, broszury i plakaty. W zakresie druku na tekstyliach spółdzielnia wykonuje znakowanie odzieży oraz toreb, poszewek i innych materiałów metodą: druku cyfrowego DTG – bezpośredni nadruk na bawełnie – t-shirty, poduszki, torby; sublimacji – nadruk na poliestrze, np. stroje sportowe; termotransferu – znakowanie folią typu flex, flock, np. odzieży roboczej, ale też innych tekstyliów bawełnianych i poliestrowych. Spółdzielnia prowadzi sprzedaż w swojej siedzibie, w Barlinku przy ul. Szpitalnej 2 oraz za pośrednictwem 2 profili na FB, strony www.promocjone.com, sklepu internetowego www.promocjoneshop.com. Wśród grup klientów obsługiwanych przez Spółdzielnię – studio reklamy są: mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa, spółdzielnie socjalne, fundacje, stowarzyszenia, OWES-y, jednostki samorządu terytorialnego, ośrodki kultury, ośrodki sportu i rekreacji, kluby sportowe i taneczne. Spółdzielnia obsługuje klientów głównie z województwa zachodniopomorskiego i lubuskiego, ale również z Trójmiasta, Poznania i Warszawy. Z uwagi na dostępność produktów w ramach sklepu internetowego rynkiem dla druku jest teren całego kraju. Z usługi druku korzystają zarówno klienci indywidualni, jak i firmy.

Promocjone.com jako spółdzielnia socjalna prowadzi działalność gospodarczą, co stanowi główne źródło finansowania jej działalności.

W 2016 r. Spółdzielnia pozyskała na zakup maszyn i sprzętu do sublimacji oraz termotransferu 65 000 zł w formie 2 pożyczek z preferencyjnego funduszu pożyczkowego dla podmiotów ekonomii społecznej BGK, wdrażanego przez TIASE w ramach projektu Systemowego „Wsparcie inżynierii finansowej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej”. Również w 2016 r. pozyskała z powiatowego urzędu pracy stażystę wraz z finansowaniem jego zatrudnienia przez okres 9 miesięcy. Stażysta został zatrudniony w promocjone.com po ukończeniu stażu na podstawie spółdzielczej umowy o pracę na stanowisku grafik komputerowy. W 2017 r. spółdzielnia zatrudniła pracownika w ramach prac interwencyjnych zawierając stosowną umowę ze Starostwem Myśliborskim – zatrudniając pracownika po zakończeniu finansowania na stanowisku specjalisty ds. reklamy i PR. Pozyskała 26 000 zł na stworzenie miejsca pracy i wsparcie pomostowe „Sieć Zachodniopomorska Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej – przedsiębiorstwa społeczne w regionie stargardzkim” realizowanego w ramach RPO Województwa Zachodniopomorskiego 2014–2020. W listopadzie 2017 r. spółdzielnia pozyskała kolejną pożyczkę TIASE w wysokości 75 000 zł na zakup maszyn do sitodruku.

Promocjone.com od początku swojego istnienia współpracuje z OWES w Regionie Stargardzkim, ponadto stale współpracuje z Gminą Barlinek, uzyskując zlecenia na produkcję materiałów reklamowych, druk koszulek jak również udział we wspólnych inicjatywach, chociażby prace nad strategią Gminy Barlinek, wspólny udział w lokalnych imprezach.

Osiągnięcia w działalności biznesowej

Spółdzielnia została wyróżniona w 2016 r. nagrodą Turystyczna Perelka Barlinka Burmistrza Barlinka. W styczniu 2018 r. otrzymała także nagrodę – Złotą Barlinecką Gęsiarkę, przyznaną przez Burmistrza Barlinka.

Osiągnięcia w działalności reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

Za swoją działalność oraz promowanie ekonomii społecznej spółdzielnia została wyróżniona przez Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego w konkursie Lider Ekonomii Społecznej 2016 w kategorii Podmiot Ekonomii Społecznej. Z kolei w 2017 r. spółdzielnia została nominowana przez Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego do tytułu „Społecznika Roku”.

Perspektywy rozwoju

Promocjone.com w perspektywie najbliższych lat planuje rozwój w kierunku sitodruku umożliwiającego wykonywanie nadruków na tekstyliach w ilościach od kilkuset do kilku tysięcy sztuk dziennie i pozwalającego na obsłużenie klienta hurtowego. W najbliższych miesiącach planuje się uruchomienie produkcji. Sitodruk pozwoli na dalszy rozwój spółdzielni, poszerzenie jej oferty i tworzenie kolejnych miejsc pracy. W planach zakup maszyn i wdrożenie haftu komputerowego pozwalającego na poszerzenie oferty i kompleksową obsługę klienta w zakresie znakowania odzieży.

Pomysł

Przed powstaniem Spółdzielni i ZAZu w Powiecie Rawskim istniała duża przestrzeń do zagospodarowania w zakresie propagowania idei i powstawania podmiotów ekonomii społecznej. Z wyjątkiem WTZ i kilku stowarzyszeń oraz fundacji nie było żadnego KIS i CIS, Spółdzielni Socjalnej, Zakładu Aktywności Zawodowej.

Historia funkcjonowania

Rawsko-Bialska Spółdzielnia Socjalna „Nadzieja i Praca” powstała w 2013 r. Jej założycielem były dwa samorzady z woj. łódzkiego: Urząd Miasta Rawa Mazowiecka oraz Urząd Miasta i Gminy Biała Rawska. Pomysł na powstanie Spółdzielni zrodził się z konieczności utworzenia nowych miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które na otwartym rynku nie miały szans na znalezienie zatrudnienia. Rawsko-Bialska Spółdzielnia Socjalna „Nadzieja i Praca” działa na rzecz społecznej reintegracji, której podstawowym celem jest odbudowanie i podtrzymywanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu, a także zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku.

Działalność (ze szczególnym uwzględnieniem lat 2016–2017)

Spółdzielnia Socjalna zajmuje się pielęgnacją terenów zielonych, sprzątaniami, wycinką, rębakowaniem, zbieraniem i segregacją odpadami, usługami ogólnobudowlanymi, konserwacją instalacji elektrycznych, usługami hydraulicznymi i wodno-kanalizacyjnymi, a także konserwacją instalacji gazowych i wentylacyjnych (11 osób). Prowadzi pogotowie techniczne 24 godzinne. Organizuje również wizyty studyjne oraz prowadzi biuro (4 osoby). Od września 2015 r. prowadzi stołówkę i dożywianie dzieci w szkołach z terenu Miasta i Gminy Biała Rawska, dzięki której można było utworzyć 7 nowych miejsc pracy (500 posiłków dziennie) oraz usługi cateringowe. Spółdzielnia wydierżawia i eksploatuje również słupy ogłoszeniowe oraz obsługuje opróżnianie i obsługę koszy na śmieci na terenie miasta Rawa Mazowiecka.

Rawsko-Bialska Spółdzielnia Socjalna „Nadzieja i Praca” jako druga w Polsce otworzyła ZAZ dla osób ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z których większość posiada schorzenia psychiczne, neurologiczne i ruchowe (20 osób na etatach plus cztery umowy zewnętrzne).

Oprócz osób zatrudnionych na umowę o pracę Spółdzielnia corocznie, przy współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy, tworzy również miejsca pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w ramach aktywnych form zatrudnienia finansowanych z FP i Krajowego Funduszu Szkoleniowego. W latach 2015–2016 skierowano 8 osób na prace interwencyjne oraz 28 osób na staż, z czego 18 osób zatrudniono potem na podstawie umowy o pracę. Bardzo ważnym przedsięwzięciem jest udział pracowników Spółdzielni w kształceniu ustawicznym finansowanym z FP w ramach Krajowego Funduszu Szkoleniowego.

Spółdzielnia od początku istnienia ściśle współpracuje ze Sp. z o.o. ZGO AQUARIUM (segregacja odpadów), dzięki tej współpracy utworzono 14 miejsc pracy w sortowni. Drugą spółką miejską z którą współpracuje Spółdzielnia jest Rawskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego, do którego obsługi utworzono 6 miejsc pracy – dozorczy (umowy z 41 wspólnotami mieszkaniowymi oraz urzędem miasta na budynki socjalne, sprząatanie i pielęgnacje terenów zielonych).

Spółdzielnia posiada certyfikat i licencję na przewóz osób niepełnosprawnych (przewozi dzieci niepełnosprawne do placówek oświatowych – Umowa z U.M. Rawa Mazowiecka).

Spółdzielnia na dzień 31.12.2017 r. zatrudniała 40 osób na umowę o pracę, 5 osób na umowy zlecenia oraz 7 stażystów.

Nagrody, wyróżnienia

Spółdzielnia otrzymała wyróżnienie specjalne PWC w konkursie na „Przedsiębiorstwo Społeczne Roku 2016”. Została także nagrodzona wyróżnieniem specjalnym TISE w VI edycji konkursu im. Jacka Kuronia w 2016 r. Dodatkowo spółdzielnia posiada Certyfikat Przedsiębiorstwa Ekonomii Społecznej: Zakup prospołeczny.

Osiągnięcia w działalności biznesowej

Spółdzielnia jest zdobywcą I miejsca w ogólnopolskim konkursie Kreatora Miejsc Pracy w kat. „MIKRO i MAŁE PRZEDSIĘBIORSTWA” (edycja za rok 2016 r.). organizowanym przez MRPiPS.

Osiągnięcia w działalności reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

Do głównych osiągnięć w tym obszarze spółdzielnia zalicza zdobycie I miejsca w wojewódzkim konkursie LODOŁAMACZE w kategorii „Otwarty rynek pracy” w 2015 r. oraz II miejsca zdobytego przez prowadzony przez nią ZAZ w kategorii „Zakład pracy chronionej” w 2015 r.

Perspektywy rozwoju

W chwili obecnej spółdzielnia zajmuje się siedmioma działami. Planowany jest dalszy rozwój Spółdzielni i ZAZ. W najbliższych dwóch latach spółdzielcy zamierzają skorzystać ze środków OWES, TISE, RCPS, aby doposażyć i dokupić sprzęt ciężki i rozbudować usługi cateringowe. Dzięki temu spółdzielnia będzie mogła stworzyć kolejne stanowiska pracy.

Tabela 1 – Najważniejsze akty prawne regulujące działalność spółdzielni socjalnych w Polsce.

Tabela 2 – Liczba osób niepełnosprawnych, które otrzymały z PFRON jednorazowe wsparcie na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej oraz wysokość wydatkowanych z tego tytułu środków w latach 2016–2017.

Tabela 3 – Liczba osób niepełnosprawnych, które otrzymały z PFRON jednorazowe wsparcie na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej oraz wysokość wydatkowanych z tego tytułu środków w latach 2016–2017 – w podziale na województwa i powiaty.

Tabela 4 – Liczba osób którym przyznano z FP jednorazowo środki na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu oraz wysokość wydatkowanych z tego tytułu środków w latach 2013–2017.

Tabela 5 – Wysokość środków wydatkowych z FP w latach 2014–2017 na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne.

Tabela 6 – Środki wydatkowane z FP w 2016 r. na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne oraz przyznane z FP jednorazowo na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu – wysokość w podziale na województwa.

Tabela 7 – Środki wydatkowane z FP w 2016 r. na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne oraz przyznane z FP jednorazowo na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu – liczba osób w podziale na województwa.

Tabela 8 – Środki wydatkowane z FP w 2017 r. na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne oraz przyznane z FP jednorazowo na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu – wysokość w podziale na województwa.

Tabela 9 – Środki wydatkowane z FP w 2017 roku na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne oraz przyznane z FP jednorazowo na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu – liczba osób w podziale na województwa.

Tabela 10 – Liczba preferencyjnych pożyczek oraz kwoty środków przekazanych spółdzielniom socjalnym w ramach pilotażowego funduszu pożyczkowego dla przedsiębiorstw społecznych w roku 2016 w podziale na województwa.

Tabela 11 – Liczba i wartość pożyczek udzielonych w 2017 r. spółdzielniom socjalnym w podziale na województwa.

Tabela 12 – Liczba preferencyjnych pożyczek udzielonych przez BGK spółdzielniom socjalnym w 2017 r., wysokość przekazanych środków (wynikająca z wartości podpisanych umów) oraz liczba zadeklarowanych miejsc pracy do utworzenia – w podziale na województwa.

Tabela 13 – Wysokość wsparcia finansowego z RPO dla spółdzielni socjalnych oraz liczba utworzonych miejsc pracy w spółdzielniach socjalnych w 2016 r. – podział na województwa.

Tabela 14 – Koszt wynikający ze środków wydanych w danym województwie w 2016 r. na utworzone miejsca pracy w stosunku do liczby utworzonych miejsc pracy.

Tabela 15 – Wysokość wsparcia finansowego z RPO dla spółdzielni socjalnych oraz liczba utworzonych miejsc pracy w spółdzielniach socjalnych w 2017 r. – podział na województwa.

Tabela 16 – Koszt wynikający ze środków wydanych w danym województwie w 2017 r. na utworzone miejsca pracy w stosunku do liczby utworzonych miejsc pracy.

Tabela 17 – Współpraca finansowa prowadzona przez poszczególne rodzaje urzędów obsługujących organy administracji publicznej z podmiotami wskazanymi w art 3 ust. 2 i 3 UDPPiW w 2016 r.

Tabela 18 – Współpraca finansowa prowadzona przez poszczególne rodzaje urzędów obsługujących organy administracji publicznej ze spółdzielniami socjalnymi w 2016 r.

Tabela 19 – Stosunek liczby spółdzielni socjalnych (niebędących w likwidacji) do liczby organizacji non-profit funkcjonujących w roku 2016.

Tabela 20 – Zadania publiczne zlecane w 2016 r. przez organy administracji publicznej spółdzielniom socjalnym w trybie otwartego konkursu ofert na podstawie UDPPiW.

Tabela 21 – Liczba wniosków o dofinansowanie złożonych przez spółdzielnie socjalne w ramach Programu FIO w latach 2016–2017.

Tabela 22 – Liczba ofert złożonych przez spółdzielnie socjalne i ofert dofinansowanych w ramach konkursów FIO 2016 i FIO 2017, w podziale na województwa.

Tabela 23 – Liczba wniosków o dofinansowanie złożonych przez spółdzielnie socjalne w ramach Programu ASOS na lata 2014–2020 w latach 2016–2017.

Tabela 24 – Liczba ofert złożonych przez spółdzielnie socjalne i ofert dofinansowanych w ramach konkursów ASOS 2016 i ASOS 2017, w podziale na województwa.

Tabela 25 – Postępowania o udzielenie zamówienia publicznego, w których zamawiający zastrzegł, że o udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wyłącznie wykonawcy spełniający wymogi z art. 22 ust. 2 Pzp.⁸⁸

⁸⁸ Za okres od 01.01.2013 do 28.07.2016 dane dotyczą spełnienia wymogów określonych art. 22 ust. 2 w brzmieniu przed nowelizacją ustawy tj. zastrzeżenia wyłącznie do wykonawców u których ponad 50% zatrudnionych stanowią osoby niepełnosprawne.

Wykres 1 – Liczba spółdzielni socjalnych zarejestrowanych (i niebędących w likwidacji) w Polsce w latach 2009–2017.

Wykres 2 – Spółdzielnie socjalne zarejestrowane w KRS w roku 2016 i 2017 – podział ze względu na status podmiotu.

Wykres 3 – Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce w 2017 r. – w podziale na województwa.

Wykres 4 – Liczba spółdzielni socjalnych w 2017 r. przypadających na 100 tys. mieszkańców danego województwa.

Wykres 5 – Struktura spółdzielni socjalnych w 2016 r. według klas zatrudnienia.

Wykres 6 – Struktura wieku pracowników zatrudnionych w spółdzielniach socjalnych w 2016 r.

Wykres 7 – Przeważający rodzaj działalności spółdzielni socjalnych według sekcji PKD – dane rejestrowe oraz na podstawie badań za 2016 r.

Wykres 8 – Struktura liczby spółdzielni socjalnych i ich przychodów w 2016 r. według klas przychodów.

Wykres 9 – Spółdzielnie socjalne powstałe w latach 2012–2015 według zgłaszanych trudności związanych z prowadzeniem działalności w 2016 r.

Wykres 10 – Liczba pożyczek udzielonych w 2017 r. przez BGK podmiotom ekonomii społecznej – w podziale na formę prawną podmiotu.

Wykres 11 – Wartość pożyczek udzielonych w 2017 r. przez BGK podmiotom ekonomii społecznej – w podziale na formę prawną podmiotu.

Wykres 12 – Wysokość dotacji przekazana przez organy administracji publicznej spółdzielniom socjalnym w latach 2014–2016.

Wykres 13 – Wysokość środków publicznych przekazanych spółdzielniom socjalnym w latach 2015-2016 na podstawie wcześniej zawartych umów wieloletnich.

Wykres 14 – Liczba ofert złożonych w 2016 r. w ramach otwartych konkursów ofert, w podziale na podmioty składające oferty.

Wykres 15 – Liczba umów zawartych w 2016 r. w wyniku przeprowadzenia otwartych konkursów ofert, w podziale na podmioty składające oferty.

Wykres 16 – Liczba ofert złożonych przez spółdzielnie socjalne oraz dofinansowanych w 2016 r. w otwartych konkursach ofert ogłaszanych przez administrację publiczną, w podziale na administrację samorządową i rządową.

Wykres 17 – Liczba ofert złożonych przez spółdzielnie socjalne oraz dofinansowanych w 2015 r. w otwartych konkursach ofert ogłaszanych przez administrację publiczną, w podziale na administrację samorządową i rządową.

Wykres 18 – Liczba ofert złożonych przez spółdzielnie socjalne oraz dofinansowanych w 2014 r. w otwartych konkursach ofert ogłaszanych przez administrację publiczną, w podziale na administrację samorządową i rządową.

Wykres 19 – Zakresy pojęciowe aspektów społecznych oraz klauzul społecznych w zamówieniach publicznych.

Wykres 20 – Liczba zamówień udzielonych w roku 2016, w których zastosowano odpowiednie klauzule społeczne.

Wykres 21 – Wartość zamówień udzielonych w roku 2016, w których zastosowano odpowiednie klauzule społeczne.

Mapa 1 – Wsparcie dla spółdzielni socjalnych z FP w roku 2016.

Mapa 2 – Wsparcie dla spółdzielni socjalnych z FP w roku 2017.

Mapa 3 – Liczba ofert dofinansowanych, odsetek ofert spółdzielni socjalnych, które zostały dofinansowane w stosunku do ofert złożonych przez spółdzielnie socjalne, wysokość dofinansowania, w odniesieniu do spółdzielni socjalnych, w podziale na województwa w 2016 r.

www.ekonomiaspoleczna.gov.pl

**Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej**

ul. Nowogrodzka 1/3/5

00-513 Warszawa

tel. (+48 22) 461 61 30

e-mail: ekonomiaspoleczna@mrpips.gov.pl

ISBN 978-83-64309-55-7